



Lapszámunkat Laukó Katalin festményeivel illusztráltuk. A művészno bemutatása a 26. oldalon



## ZIRKULI PÉTER

### este

nincsen a szó aki én amit én  
keresek tapogatva hogy volnék én  
hasztalan de készen arra hogy legyenek  
mit előhívhatna szó talán mi más  
szó szorultan nyelvek közé nyelvek betűk  
emberek közé kik mondják a szót  
ugyanazt este jól van persze holnap  
miközben széthull az este s a szó  
mi volna tán épp ott hol az este  
széttörök s vele az ki volna este  
semmi más mert az estben a homály  
széttérül s alatta indul az aki  
én amit én keresek szótalánul  
keringve csipőd körül hol tapogatva  
készen s hasztalan volnék készen hogy  
legyek lenni mit előhívhatna szó  
talán mi más mit suttogva szinte  
teneked mondom hogy befogadd kit be  
sehol se fogadtak mert széthullt  
szüntelen az este s a szó történ  
emiatt szorultan nyelvek emberek  
közé szanaszét mozdulatok meztelen  
éhségébe hol nincs válasz arra ami  
volna de lenni már esélye soha sincs  
csukódik rá mozdulat mozdulatod ahogy  
a balga beszédet magadba fordítod minden  
gesztussal emberi nyelvvel hova szorult amit  
mondani képzeltem mielőtt jött volna  
hozzánk valódi este hol beszéd  
tüntével tüntél fel szótalánul minden emberi  
nyelven hol nincsen a szó aki én amit én  
keresek tapogatva hogy volnék csupán az ahogy  
magadba fordítod ami fordul tefeléd s felejt  
hogy nincsen a szó ezerféle beszéd nincsen én  
ki benned tűnik el s így szűnsz meg te is  
szorultan testek testeink közé este jól van persze  
holnap a holnap ami nincsen ami te s ami én  
az estben mely most ragyog még és a miénk

Kőrösi Zoltán: Délutáni alvás – 7

Bächer Iván: Dodó, a férj

Faludy György: Karoton (részlet)

Szöcs Géza: Lélekvásár hajdanában

Aliczki Johanna: Hiszem nem hiszem

Anavi Ádám költővel Pongrácz P. Mária beszélget

Andressew Iván, Muszka Sándor, Komán János, Dankuly Csaba, Tatár Sándor, Csávossy György, Mohácsi Árpád versei

Bíró Gyula: Bizonytalan reggelek

Kritika Grendel Lajos, Kerékgyártó György, Nádas Péter, S. Varga Pál, Bohár András, Kovács András Ferenc, Dobozi Eszter könyveiről

Színkritika a Temesvári Csiky Gergely Állami Színház, a Szegedi Nemzeti Színház és a Kolozsvári Állami Magyar Színház előadásairól

Mi van a ruhásszekrényben? – filmkritika Simó Márton tollából

Sándor vagyok én is! – Johann von Kronstadt rovata

## A kaland tiszta műfaj

– Beszélgetés az örök serdülő tudóssal, Lőrincz L. Lászlóval –

A felakasztott indián szigetén (alcím: Bob McKinley története, Gesta Könyvkiadó, Budapest, 2005) hátlapján ezt olvashatjuk: „»Bob kísértetjárta házban éjszakázik a felakasztott indián szigetén; az akasztott ember kötele előkerül, de elrejtett kincse nem. Titokzatos állat kíséri Bobot és az indián lányt a föld alatt; végül az elhagyott, német temetőben kiderül, kit rejt a megölt indián, Glen Morrison sírja.«

A könyv Bob McKinley egyik ifjúkori történetét írja le, amint azt elmesélte Leslie L. Lawrence-nek Santa Monicában, hálaadás ünnepén.”

**A**talyi pécsi, az Alexandra Könyvkiadó és az V. Pécsi Országos Színházi Találkozó által rendezett Ünnepi Könyvvásáron az egyik legkeresettebb könyv Leslie L. Lawrence (Lőrincz L. László) immár hetven valahányadik kalandregénye, *A felakasztott indián szigetén* volt, amely szinte mind egy szálal elfogyott, akárcsak a Budapesti Könyvvásáron. Június 17-én, két nappal hatvanhatodik születésnapja után beszélgettünk a kisportolt alkatú, dinamikus mozgású és vidám tekintetű szerzővel. (A fejről a hőség miatt hiányzik a számos könyv borítóján is látható kockás sapka, és a Sherlock Holmes-i look-ot kiegészítő pipa a szájából.)

Első regénye, a *Sindzse szeme a Rakéta Regényújságban* jelent meg 1982-ben, Lőrincz L. László néven. (A középső L. betűre azért volt szükség mert már létezett egy Lőrincz László nevű író.) Ugyancsak folyóiratban, a Kuczka Péter által szerkesztett *Galaktikában* jelent meg első tudományos-fantasztikus regénye. Ekkor azonban felvette a Leslie L. Lawrence nevet, nem azért, hogy „péhowardos” legyen, hanem hogy megkülönböztesse a két műfaj alkotóját. Kevesen tudják azonban – mivel csupán két könyvet jelentetett meg Frank Cockney álneven –, hogy „kemény, amerikai” „Chandler”-típusú regényt is közölt, bizonyítván, hogy ő is tud olyat írni, mint kedvenc amerikai szerzője.

Galaktika-díjjal jutalmazták sci-fi regényeiért, illetve Arany-Meteor-díj birtokosa is.

– Általában nyolcvanezer példányban jelennek meg a kötetei. Az eddigi hetven valahány címmel megszorozva megközelíti a hatmilliót. Manapság, a képi kultúra (film, tévé, DVD stb.) térhódításakor hogy lehet, hogy még mindig ennyi könyvet vesznek az emberek?

– Véleményem, hogy azért a fiatalok, középkorúak és idősek olvasnak, ha az író meg tudja találni a célközönséget, illetve ha olyat tud írni, ami érdekli az embereket. Nyilván vannak olyan írók, akiknek kicsi az olvasottságuk, ezek hajlamosak azt mondani, hogy jobb terjesztéssel inkább fogynának a könyveik. Bár az emberek valóban orientálódnak a képi kultúra felé, azért sokan vesznek a kezükbe könyvet is, tehát nem tartok attól, hogy elfogy az olvasó.

– Könyveinek címe általában úgy hangzik, hogy „valakinek a valamije”. De most arról beszéljünk inkább, hogy kap-e visszajelzést olvasóitól?

– Sok író-olvasó találkozóan elhangzanak megjegyzések, ezek általában pozitívák, tehát nem dorongolnak le, a címnek pedig valóban fel kell keltenie az olvasó figyelmét, mint ahogyan a címke becsalogat a jó sörre, a kirakatban levő könyv címére akkor megy be az olvasó, ha az nem közömbös, hanem figyelemfelkeltő.

Folytatása a 26. oldalon

OBERTEN JÁNOS



## Ötven éve halt meg, most kezd látszani

Robert Walser eltűnt nyomában

Zürichben kiszállok, a rideg szélben átmegyek a hídon a Centrálra, onnan jobbra be a Zähringeren, két antikvárium mellett el, el a Központi könyvtár mellett, és be hátul, a prédikáló-templommal szemközt, kissé jobbra elbújok egy keskeny utcában. Vártam lenni a Centrálon pár percig, nézegettem a késő őszi szürke Zürich galambszárnyait, és azonnal észrevettem a svájci gyalogosokon, a járművek ritmusán, a fejek egyenességén, a tomporok vaskosságán a magabiztosságot, a középpályát, mindenütt az állóórak biztonságát. Robert Walser nomád életének nyomait keresném, ha volnának. A Froschaugassében be kell szagolnom az udvari házakba, hogy meglegjem a 18-as számot. Úgy lépkedek itt, mint aki gyorsul, és becsukja maga mögött az ajtót. Szűk utcák, rend, egymásba kapaszkodó emberi és dologi fogaskerekek. Gazdagság lüktet a tagoltan kivilágított ablakokban. A porszemnek helye van, pályája, rendeltetése. Könyvből tudom, hogy itt lakott Robert Walser. Aztán a Spiegelgassében. Furcsa utca: emelkedik, fenn megpihen, majd leszalad a Cabaret Voltaire sarkáig. Így futtatom magam egy árny után, akit holtában, külföldről, évtizedek múltán szeretek, és értelmetlen utókorí részvét gyermekbetegségével. Mit tudnék egy halottnak segíteni? Hogy ne jöjjön vissza közénk. Majd egyesek hitelt szereznek itt neki utólag, ugyanolyan harcosokkal szemben, mint akik őt magát is semmibe vették. A 23-as számú házam nem találom. A 18-asat is némileg keresnem kellett. De itt megszakad az utca a 13-as számú házánál, aztán a 27-essel folytatódik. Közben egy másik utca tokolódik, egy teret tol a szemem elé, a Leuen Gasse. Lakott itt csakugyan? Nem mindegy? Dehogyan mindegy, ha én keresem őt. Talán valamelyik kő látta még, az tudna szólni. Megvan, bizonyára, a ház, de több gyakorlat kell a kereséshez. Pedig a halottakat oly könnyű megtalálni. Most már látom kellene őt is, nemde? ötven évvel a halála után. Büchner, igen, ő itt van, itt halt meg, semmi kétség. Van tábla, olvastam könyvben, csodálom, szakadatlanul, a műveit. Nincs egyetlen túlsúlyos mondat az egész életműben. Olyan hatást kelt, mint egy injekciós tű. Itt halt meg, kerek az életműve. Lenin, igen, ő is itt van, a szomszéd házban. Innen rohant haza a forradalomba. Mi minden lehetett volna, ha... Azóta tudom, hogy nincsen jó tömeg a földön. De Walsert, aki nem akart lenni, nem lenni akart, nehéz megtalálni még a halálában is. Pedig Zürich a teremtés óta változatlan. Jó ember volt? Vagy ő sem volt jó? A mostoha sors kényszeríti rám a képzetet, hogy jó ember volt? Mást kell keresnem, lecsorgok a partra. A Rathaus ma, péntek délután, november 18-án, kihalt, elhagyott, majdnem üres. Megyek a parton a Bellevue oldalában. Hol lehet az a Schipfe? Igen, a fénykép pontosan megfelel a valóságnak: ugyanannyi ablak, ugyanazok a házfrontok, csak a feliratok tűntek el. A fürdőépület ma kisgyerek-holmit áruló bolt, a *Schreibstube für Stellenlose* nevű házban ma ugyancsak bolt van. Ugyanaz, és nyomtalan? Itt sem találom Walsert, talán épp most, ötven évvel a halála után akar végleg eltűnni a föld színéről. Akkor csak-csak megvolt, a nyomor hitelével. Behúzta a karmát, mint egy levélnehezék. Hirtelen havazni kezd. Becsukom a szűkszávú, képmutató könyveket. Kedvem volna kitépni minden lapot egyenként, nem tudom, miért. Dühös volnék? Nem, éhes sem vagyok, dühös sem vagyok. Szeretem, mert életében se láttam, és halálában sem látom őt. Tartom vele a kapcsolatot, amely rokonság is lehet, és keresem annak ellenére, hogy tudom, soha nem találom meg. És hogy mit szeretek a műveiben? Azt, hogy erőltetés nélkül nyugalomra, létre ösztönzi az embert. De ez már egy másik bekezdés.

BÁTHORI CSABA

Az ablak alatti polcon, a krimik mellett sorakozik az összes Rejtő. Rejtő Jenő könyvein nőttem fel, az indiános könyvek és Joyce között Rejtő volt az úr.

Rejtő mindig az úr. Joyce-t a középiskola 3. osztályában olvastam, gondoltam, bele kell halni az irodalomba, vagy csak aludni vég nélkül.

A pincér, ahogy küzd az álmoság ellen valamelyik hajón, valamelyik könyvében P. Howardnak, úgy küzdöttem én Joyce-szal, csak nekem, a pincérral ellentétben, akinek nem volt senkije, aki ébren tartsa, ott volt ő, a pincér, meg Csülök, meg a többiek mind.

Ez biztosan erőt adott ahhoz, hogy (később) újraolvassam és élvezzem Joyce-ot.

Nagyon kétségbe estem, amikor a fiamtól megtudtam, hogy kényes ízlése van, nem talál kedvére való könyvet, valahogy mindig egyik unalmas. Kivéve a Švejkot. Mert az vicces volt, és egyetlen pillanatra sem volt unalmas, és soha nem gondolt arra, miközben olvasta, hogy mikor lesz már meg a minimum tíz oldal, amit még én írtam elő műveletlenség elleni gyógyszerként elsős korában.

Van-e még olyan könyv? Ezt a kérdést szegezte nekem a teraszon, hogy arra tereltem a beszélgetést, mit is olvas mostanában – semmit, természetesen.

## Van még vicces könyvünk?

Az Ünnepi Könyvhéten végighallgattam egy, a Nagy Könyv kapcsán rendezett beszélgetést a humorról az irodalomban, aminek az volt a lényege, hogy mi, magyarok, túlságosan komolyan vesszük az irodalmat. Az írók és olvasók elvárása az irodalomban szemben a komolysággal mérhető, még szerencse, hogy van Karinthy és Rejtő, ezt persze nem így mondták, hogy szerencse, de őket idézték, őket hozták fel példaként Hašek mellé, Švejk mellé.

Ez jutott eszembe a teraszon, hogy a gyerek kijelentette, sajnós a kényes ízlése gátolja abban, hogy könyvet vegyen a kezébe, amire egy szavam se lehet, mert a 830 oldalas Jaroslavot végigolvasta, tehát a hiba nem az ő készülékében van, hanem az irodalomban, amiben semmi vicces, vagy legalábbis izgalmas nincsen. Végülük például a *Rejtelmek szigetén*, amiben a II. könyv már semmi újdonságot nem tartalmaz. Bár Verne egyáltalán nem vicces, de ő még olvasható volt – valamennyire.

Ajánlottam neki Karl Mayt, a *Forduljon Psmithez* című könyvet, Bálint Agnestól a *Hajónaplót*, ahol meg is álltam, mert kijelentette, hogy a *Sze-*

*leburdi családban* úgy van, hogy a Radó, ez pedig csak úgy kezdődik, hogy Radó, nincs ott az a, s így már nem ugyanaz.

Megértettem hirtelen, hogy nemcsak a vicceséget keresi, várja a könyvektől, hanem a folyamatoságot is. És nagyon kétségbe estem, mert megértettem hirtelen, hogy nem lesz itt olvasás, a fiam nem hajlandó semmi komolyságra, a Lassie-t olyan hevesen dobta félre – ez szomorú! –, hogy beláttam: a nyári szünet merő unalom lesz és számítógépezés.

Pfuj!

Két napig bolyongtam a könyvespolc legalsó és legfelső polcai között, összeszorított szájjal, némán küzdve, acsarkodva, fülszövegeket, első mondatokat, bekezdéseket olvasva, de egyetlen megfelelőt sem lelve. És akkor tegnap este meg láttam a krimik mellett, a főhelyen, az ablak alatti polcon Ózsvár Péter kerámiakaktusza mellett a Rejtőket.

Hirtelen mozdulattal magamhoz öleltem az összeset, mind a 16 Rejtőt, amit évek alatt (legfőképpen Rüll István könyvesboltjában, a Városi Könyvtár földszintjén működő eleinte Nolit,

aztán Rüll-féle antikvárium) összegyűjtöttem, magamhoz öleltem a sárga gerincű könyveket és bevonultam a gyerekszobába. Egyórás elragadtatott felolvasást tartottam.

Tíz után megnyugodva hallottam a kamaszos nyerítéseket: a *Három testőr Afrikában*, igen, Csülök, Tuskó és a többiek el fogják végezni magasztos küldetésüket, segíteni fognak nekem abban, hogy könyvvel a kezében lássam szívemtől szakajtott magzatot.

Ma reggel már Török Szultán levelei mellé röviden vázoltam a száz éve született Rejtő életrajzát, tragikus életét és megbocsáthatatlan halálát, de egyet nem tudtam, egy fontos adatot én sem tudtam: Rejtő Jenő március 29-én született, azon a napon, ugyanazon a napon, mint Kosztolányi Dezső.

Ettől az adattól hirtelen nagyon boldog lettem, kiteljesedni láttam sok dolgot, és a mi írónkká tettem – akárha lovaggá ütném alázatosan – Rejtő Jenőt, a büntetés-században elhunyt író, az író, aki rehabilitálja irodalmunkat, Švejk mellé emeli Senki Alfonzot, mert az irodalom azt is jelenti, hogy együtt vagyunk, együvé tartozunk, miként a csehek idézik kiskocsmákban esetlen hősüket, úgy tesszünk mi is Leilával, az arab démonnal, Potrién őrmester remegő bajszával.

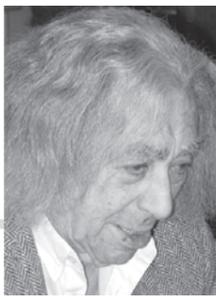
És én ezt már majdnem elfelejtettem.

LOVAS ILDIKÓ

Egy esztendővel előttem született Budapesten, atyját nagyon korán elvesztette, és a két fiút édesanyjuk nevelte, aki ugyancsak hamarosan elhunyt. Rokonok nem tördtek a gyermekekkel, akik nagy nyomorúságban nőttek fel. Bandi egyetlen vigasza a betiltott kommunista párt ereje volt. Nagyon okos fiú léte a kommunista ideológia gyakran összeomlott előtte, akkor éjszakákon át virrasztott, sírt és dühöngött, amíg megtalálta a csalóka visszautat a kommunizmushoz. Húsz éves korában a kommunista párt egyik képviselőjével találkozott egy városligeti padon. A kommunista ideológus különböző veszedelmes megbízásokkal látta el; ezeket Bandi nagyon ügyesen és nagy sikerrel teljesítette. Egy alkalommal az ideológus megbízta, hogy utazzék vonaton Bécsbe, és az osztrák fővárosban az Alserstrassen a kommunista pártház előtt várjon egy fekete ruhás és vörös nyakkendő emberre, aki néki egy nehéz bőröndöt ad oda. A bőröndöt ne próbálja kinyitni, mert zárva van. Vegye át és hozza haza Budapestre. A vám- és utlevélvizsgálat a vonaton folyik a határ, és Győr között. Amennyiben a vizsgálók a bőröndöt ki akarnák nyitni, ugorjon ki a vonat ablakán – csak 25 kilométeres sebességgel halad –, és igyekezzék eltűnni. Havas a bőrönddel szerencsésen megérkezett Budapestre, és átadta a pártembernek, aki nagy dicsérettel illette. Később Bandi a ligeti padon némi kritikát gyakorolt Sztálin ellen, mondva a kommunista vezetőjének, hogy Sztálin tulajdon hatalmát növeli ahelyett, hogy a világ proletariátusát segítené. Valószínűleg ez okozta, hogy kommunista vezetője feladta a magyar rendőrségnek. Havast egy reggel lakásán – vagyis bérelt szobájában –, ahol ő és testvére aludtak, letartóztatták és a bíróság a hazahozott ismeretlen tartalmú bőröndért két esztendő börtönre ítélte. Büntetését Bandi Vácon töltötte, ahol mind az örök, mind a vele együtt lecsukott kommunisták – az örök kommunista voltáért, a kommunisták azért, mert árulónak tartották – hosszan és sokáig bántalmazták, rugdosták, csajkáját fölborították, és egyéb módon kelemetlenkedtek néki.

Rövidesen ezután Bandi Párizsba emigrált. A földalatti kommunista pártból kizárták, de az emigráns kommunista párttal hamarosan jó viszonyba került, ezt a pártot Bölöni György és Tamás Aladár vezették. Havas ugyanekkor azonban szíves barátságot folytatott a magyar liberális emigrációval, Fényes Lászlóval, Kéri Pállal, Német Andorral és a többivel. Bandi abból élt, hogy amerikai mogyorót árult a kávéházakban és ebből – mint mondta – élelmezése felét tudta megfizetni, élelmezése másik fele elmaradt. En 1938 decemberében érkeztem Párizsba, és még abban a hónapban, méghozzá reggel fél 8-kor Bandi kopogása vert fel a nyomorult szállodában, amelyikben laktam. Bandi megmondta, hogy híres emberek barátságát keresi, és ezért jött hozzám kora reggel hóna alatt egy kis doboz süteménnyel, melyet előző nap postán kapott. Ezek után többször találkoztam vele Párizsban.

Bandi nem volt szép fiú. Rettenetesen sovány volt, nagy horgas orrát ellepték a vörös szeplők és sokan akadtak a kávéházban, akik a szomszédos asztalnál ültek és elfordították széküket, hogy ne lássák Bandit. Ugyanekkor akadtak szép lányok és vonzó asszonyok, akik visszavonhatatlanul lelkesedtek iránta. A párizsi emigránsok között híres volt Lorsy Ernő hajdani svájci nagykövet (Károlyi Mihály ideje alatt), aki Budapestről érkezett emigránsnak, és szégyenletesen kövér volt. „Kétszáz ezer kalória tartalmat hoztam magammal” – szokta mondani. Lorsy remek történetek elmondásával foglalkozott, magyarul csak úgy, mint kávéházakban franciául. Keresete viszont nem volt, furcsa módon a Hotel de France tulajdonosa nem dobta ki a kávéházból, és Havas Bandi Lorsy ingyenes titkárnak állt. Havas arra kívánta készíteni Lorsyt, hogy történeteit leírja és újságokban közölje, valamint hogy könyvét, melyet a Magino vonalról ígért megírni, eladja valamely jobb párizsi kiadónak. A könyvre Lorsy jelentős előleget vett föl anélkül, hogy valaha megírta volna, de például Freud halálakor, 1939



## Faludy György

# Havas Bandi

szeptemberében remek cikket írt arról, hogyan dobta ki Freud őt, amikor teóriái születéséről intimebb kérdéseket adott fel néki. A cikk a Voltaire című hetilapban meg is jelent. Ebben az időben Bandi is valamivel jobban élt, így felhagyott az amerikai mogyoró árulásával.

A németek elől először Angliába akartunk menekülni, de miután angol hajó bennünket, magyarokat, mint ellenséget nem vett fel, Marokkóba kerültünk. A hajón egy németalföldi házaspár előkelő hímzett takaró alatt feküdt a sáros fedélzeten: Bandi megismerkedett velük, majd Casablancában már szorgalmasan kísérte piacra a finom kis asszonykát, mialatt ő maga a cekkerek súlyától roskadozott. Együtt laktunk, s ő egy nap bejelentette, hogy a szép asszonyka átköltözik hozzánk, és Bandi kedvéért otthagyja a férjét. Mikor ezen nevetni kezdtünk, megmutatta a szekrényében az asszonyka cipőit és ruháit. Végül elmentünk casablancai lakásunkról, hogy az asszonyka és Bandi együttlétük első óráit kiélvezhessék, de váratlan esemény történt. Bandi felment a férjhez és azt mondta néki: „Barátod vagyok, nem akarom elvenni tőled a feleségedet. Engedd meg, hogy hozzátok költözzem és együtt használjuk az asszonykát!” A férj elhűltlen hallgatta, mire az asszonyka is megérkezett – hiszen hiába várt Havasra a piacon – és már ketten hallgatták Bandi kissé furcsa elképzeléseit, majd mindketten megpofozták. Pár hét múlva azonban általános csodálkozásunkra az asszonyka másodnaponként átjött Bandihoz.

Casablancából Marrakesbe és onnét Tangerbe kerültünk. Ezek után kaptuk az értesítést, hogy Jászi Oszkár és Wágner New York-i szenátor kezdeményezésére Roosevelt elnök 80 emigránszt hívott Amerikába, akik akkor Nyugat-Európában vagy Észak-Afrikában tartózkodtak, és akiknek életét a németek veszélyeztették. Közük volt Lorsy, Havas Bandi, a feleségem meg én. Lorsy meg én elmentünk a casai követségre és megkaptuk az amerikai vízumot. Havas Bandi nem volt hajlandó az amerikai követségre elmenni, amiért az amerikai konzul Tangerben az olasz vendéglőben étkezett. Teljesen hiába próbáltuk rábeszélni, hogy ez nem elegendő ok az amerikai vízum elutasítására. Lorsy meg mi áthajóztunk Amerikába, Bandi pedig nehéz körülmények között Londonba került. Havas nem egy alkalommal nyilatkozott arról, hogy mennyire tiszteli Károlyi Mihályt szovjetbarát politikája miatt. Mi ezért – Kéri Pál meg én – arra gondoltunk, hogy Havas csakugyan kitűnő titkára lenne Károlyi Mihálynak, és valamikor 1941 novemberében levelet írtunk Károlynak és megkértük, hogy ne utasítsa vissza Bandi ajánlkozását. A levél akkoriban légipostán nyolc nap és két hét között ért New Yorkból Londonba. Mi viszont másnap kaptunk levelet Károlyi Mihálytól, melyben megírta, hogy egy Havas nevű fiatalember járt nála, és ő megfogadta titkárnak, noha felesége, Andrassy Katinka tiltakozott ellene. Károlyi szerint mi ketten jól ismerjük Havast: „Mi a véleményük róla?”.

Károlyi Mihály és Havas Bandi egy hónappal utánam, 1946. április végén érkeztek haza Budapestre. A budai vámnál én is kint voltam, hogy a hazajöttöket üdvözöljem. Havas kommunizmusa Károlyi és az angolok társaságában némiképpen megnyűlt, bár úgy láttam, hogy lassanként újra megmerevedik. Rövidesen mint a párizsi magyar követség első titkára a francia fővárosba került. Sajnálatos módon követségi munkája

nem tartott sokáig, mert az államvédelmi hatóság megbízta azzal, hogy kéthetente jelentést küldjön arról, hogy Károlyi mit beszél és mit csinál. Ugyanekkor megbízták azzal is, hogy Franciaországban megszervezze a kémtevékenységet. Örült rendelkezés volt. Havas Bandi a Boul. Mich. kávéházában, a Dűpontban a kávéház árnyékszékeiben bízott meg két magyar egyetemista diákokat, hogy kémkedjenek. A két diák a francia rendőrségnek jelentette az esetet és adta át a foglalópénzt. Ennek eredményeként Havast kiutasították Franciaországból, és kénytelen volt hazatérni. Számomra azonban nem ez a nevetéses jelenet a mérvadó, hanem az, hogy Bandi, Károlyi Mihály tisztelője hajlandó volt az általa nagyra becsült férfiről jelentéseket küldeni az ávónak. Ez a kétségbeejtő jelenség nem volt ritka az akkori politikai életben, de Havasnál meglepő, mert igaz ember léte mégis ilyen mértékig képes volt elzúllani az akkori körülmények között.

Idehaza aztán az Athenaeum egyik vezető állásába került Haraszi Sándor mellett. Haragban voltunk egymással politikai okok miatt, és ezért csak egyszer láttam, amikor nagy kegyesen egy vallásellenes könyv írásával szeretett volna megbízni. A megbízást a New York Palotában adta át nekem, ahol alkalmunk volt kibeszélni magunkat. A könyv megírását természetesen visszautasítottam, és lángoló haraggal váltunk el egymástól.

A következőkben nem találkoztunk többé, csak a hangját hallottam egyszer. A találkozás után rövidesen letartóztatták, és az államvédelmi hatóság Andrassy út 60. szám alatti palotájába vitték. A cellában nem volt csak egy fa fekhely, fejrész nélkül, egy kanna és egy százas villanyégő az ajtó fölött. Ha nem voltam fent kihallgatáson, úgy szomszédaim hangját, nyögését, sóhajtozását hallgathattam. Csupán egyetlen alkalommal hallottam kiáltást. Éppen meg akartak verni, de a verés elmaradt, mert a távolabbi szomszédból a következő hallatszott: „En szeretem a Nagy Sztálint! Híve vagyok szeretett Rákosi elvtársnak! Éljen Sztálin! Éljen Rákosi!” Ez hallatszott 10-15 m messzeségből a földalatti folyosóról. Egy napig vagy kettőig hiába törtem a fejemet, hogy ki lehetett; nem képmutató, hanem megtévelyodott ember hangja volt minden kétséget kizáróan. Ugyanekkor napi 6-8 órás kihallgatásokban volt részem egy idióta ávóstól, akinek az irodalomról semmi fogalma nem volt, noha folyton-folyvást arról beszélt. Néhány nappal később, mikor életem egyes részeit próbálta a maga tökkelütött módján összefoglalni, jegyezte meg: „...a maga kedves Havas barátja, aki ugyancsak itt van...”, ebből rögtön tudtam, hogy a Sztálint meg a Rákosit dicsérő hangnak ki a gazdája.

A következőket váci rabok mondták el nekem szabadulásuk után, miszerint Bandit az Andrassy út 60-ból kétségtelenül mindjárt, vagyis 1950 októberében vagy novemberében Vácra vitték csakúgy, mint engemet Recskre. Állapota rendkívül rossz volt, mert rabtársaink szerint hebegeve örültségeket beszélt vagy inkább kiáltott oda a jelenlevőknek. Akkoriban az ávosokon kívül az úgynevezett „folyosósok”, a rabok kedvezményezett része is közeledhetett a többi rabhoz. Ezek mesélték el, hogy az örök rendszerint maguk elé hívták Bandit, kérdezték és hasukat fogták a röhögéstől, amikor Bandi feleleteit hallgatták. Mások elmondták, hogy később, mikor Bandin a tüdővész jelei mutatkoztak, reggelenként összekötötték és meztelenül a hidegvízcsap alá fektették. A kezelési mód hamar meghozta eredményét és Bandi – úgy mondják – 1951 elején elhunyt.

Sok emberi sorsról hallottam a XX. században, de azt hiszem, egyik sem olyan kétségbeejtő, és egyik sem ordít annyira a csillagos égre, mint Havas Bandié.



Mint az meglehetősen közismert, Ady Endre a nagyváradi Bémer téri Royal, majd – mivel a társaság átvonul oda – az EMKE kávéházban 1903. szeptember 6-án ismerkedett meg Diósy Ödönével. (Lehet, hogy már összefutottak előbb is, de addig hederítés sem esett közöttük.) A rémesen kifestett – állítólag az orrlukait is ezüsttel körbeecsetelő – dáma, miközben kávéját kavargatva álmos pillantást vetett az enyhe aceton illatot árasztó hírlapíróra, ekkor még aligha sejtette, hogy ezzel a pillanattal kezdetét veszi bevonulása a magyar és világirodalom történetébe.

Léda – előlegezzük legnevebb nevét – Fehér Dezsőné barátnője volt. Fehér Dezső Ady kollégája a Nagyváradi Napló szerkesztőségében. A Párizsból – a vele évek óta ott élő férjét nyárra odahagyva – szülővárosába hazalátogató Lédának pár héttel előbb kis viszonya támadt Ady másik cimborájával, Halász Lajos szerkesztővel, akinek amúgy az akkor épp a tengernél nyaraló Fehér Dezsőné volt a szeretője a szürke hétköznapokon. Istenem.

Az éppen remek passzban lévő Diósyné elbűvölte a költőt, aki akkor még inkább újságíró volt, igaz, hogy annak is zseniális.

A történet inentől már végképp közismert. Ady rohagált a Pestre térő Léda után, majd szívós akarással ösztöndíjat szerzett, és 1904 januárjában – bár lesz külön hotelszobája is, de – lényegében beköltözik Diósyék Rue de Lévis 92. szám alatt lévő lakásába. Ezzel egy majdnem nyolc évig tartó, meglehetősen érdekes hármásban élés vette kezdetét, ami – a könyvtáryi Ady-legendáriumnak köszönhetően – pártatlan részletességgel tárul az utókor szeme előtt fel.

Koczkás Sándor, Vezér Erzsébet, Földessy Gyula, Dénes Zsófia, Hegedűs Nándor, a tavaly elment Kovalovszky Miklós és a többi derék Ady-bűvölt kutató könyveiből szépen rekonstruálható a férj, Diósy Ödön – barátainak: Dodó – alakja is.

„Diósi! Megrendülten hallom ezt a nevet, amely úgy villódzik, kereng, susorog és bujdosik Ady neve körül, mint a misztikus lidércfény, kincskeresők éjféli lángocskája.” – írta Diósy Ödön halálakor, 1935-ben az akkor Váradon élő író, és világtalanul is sokat látó Szántó György.

A Diósy család egyik őse, Nussbaum Márton 1848-ban Petőfi társaságához tartozott, majd Kossuth titkára lett, végül angliai emigráns. Ha igaz, persze. Ödön apja, Diósi Ferenc iparos családból volt való, de neki már a nagyváradi Bémer téren volt kereskedése. A család több tagja is cégfestéssel kereste a kenyeret. Az 1873-ban született, jó eszű Ödön gyereket tovább iskoláztatták. Ő a Brüll család alapította váradi kereskedelmi képezdéből került a bécsi Keleti Akadémiára.

A nagyváradi gazdag, ám lassan elszegegyedni látszó zsidó polgárcsaládból való, egy ártatlan huszár-kalandon már túl lévő Brüll Adél huszonhat évesen ismerkedik meg Diósyval, aki ekkor Szófiában állomásozott, mint magyar vállalatok és bankok ügynöke, bizományosa. Sajnos mellékfoglalkozásként titkos játéklarangot is üzemeltetett, de ez csak később derült ki. Fess fiú volt, magyaros, kicsit szertelen, kicsit féktelen, aki bajban, amiben lesz része nem egyszer, becsülettel szedi össze magát.

Brüll Adél szép, művelt, okos volt, váradi röviden. Nem fiatal éppen, de ezt kellőn balanszírozta a korrekt hozomány, ami járt vele. Nagy szerelem aligha volt közöttük. 1898 novemberében esküdtek. Nászút, majd egy kis váradi pihenő után Szófiában telepedtek le. Léda vitte oda magával hűgát, Bertát is. Szófiában a pár áttért a katolikus hitre. Jól beszéltek németül, franciául, angolul, olaszul és megértették magukat a legtöbb szláv nyelven is. Adél ízelítőt kapott a balkáni kalmárvilágból. Ura hajnalig kártyázott gyanús elemekkel, amíg valami részleteiben máig homályos botrányba keveredvén, menekülőre kellett fognia. Párizsig meg sem álltak. Az asszony útba ejtette Váradot, Ödön azonban nem mert hazajönni évekig. Adél ekkor – a válást forszírozó családdal dacolva – kitarított férje mellett. Lekötötte várható családi örök-

BÄCHER IVÁN

## Dodó, a férj

ségét, s ebből fedezte férje tetemes adósságait. A két embert végképp egymáshoz láncolták az anyagi érdekek szálai.

Lehet, hogy érdekházasság volt az övék, de annak igen jó, bajban mindig hatékonyan működő. Párizsban Ödön eleinte képeslapokat adott ki és el, majd szörme- és pezsgőkép-viseletet nyitott. 1903-ra már szép négyoszobás lakást tarthattak, ahol kényelmesen fogadhattak vendéget is.

Aki meg is érkezett tehát.

A visszaemlékezések szerint a házigazda szívesen várta a költőt. Az utolsó évek egyik csudabogár barátja, Rozsnyay Kálmán – nyilván túlzón – így ír: „Dodó maga volt az, aki nejtét kajánul átjászta Bandinak, hogy ő férji kötelezettségétől – mert már unta Adél odaadó geilságát – szabaduljon, hogy futhasson más szoknyája után.”

Így volt, vagy úgy, mindenesetre a formákat tartották. Párizsban eleinte jól múltatták az időt hármásban, s ha estek is veszekedések férj és feleség között, soha nem Ady miatt.

A tékozló költő pénzét Adél kezelte, a betegség első jelentkezésekor pedig Dodó kerített orvost, s ápolta féltőn új barátját. Kellott némi nagyvonalúság ehhez, lévén gyógyíthatatlan akkor még a kór, amelyet csak karban tartani lehetett úgy-ahogy. Viszont el lehetett kapni könnyen. Egyes feltevések szerint Diósynak ez sikerült is. Mindenesetre a barátság még jobban megszilárdult. Diósy küldte Adyt és Lédát a Riviérára 1904 őszén, 1905 februárjában pedig, mikor Léda hazalátogatásra indult, férje kísérte Münchenig, ahol Ady várta őket. Pár napot hármásban időztek a Starnbergi-tónál, majd Diósy visszavonatozott Párizsba, Ady pedig elkísérte az átadott-átvett asszonyságot Váradig, ahol aztán még több ízben meglátogatta a nyár folyamán.

Ady egyazon héten kezd egyazon személynek levelet így: „Édes, ki nekem Több, mint valaha, Erőm, Gondolatom, Vigasztalásom”. És így: „Nagyságos asszonyom”, majd folytatva persze: „és kedves Dodóm.” Az első típusba tartozó levelek általában Berta közvetítésével kerültek Léda kezébe.

Később, 1905 nyarán Dodót kicsit bosszantották a leleplező versek, a váradi és pesti pletykák. Levélben szólította föl Adyt és Lédát a helyzet tisztázására, sőt Adyval munkaértekezletet is tartottak. Ezután azonban Ady nyugodtan jelenthette Lédának: „Dodóval szépen, simán megértettük egymást.”

Minden maradt a régi. Sem a szerelem, sem a barátság nem szakadt meg. A két férfi szövetséget kötött a nehéz természetű asszonnyal szemben. Férj és feleség között az érdek volt a kapocs. Férj és a feleség szeretője között az őszinte férfibarátság.

Bölcs volt-e Diósy, kényelmes, sznob, nagyvonalú, pipogya, vagy cinikus? Ki-ki döntse el. Mindenesetre, úgy látszik, minél többet tudunk valakiről, annál kevesebbet értünk belőle.

A Nyugat 1912. március 16-i számában megjelent verses szép üzenet nem csupán Lédát sújtotta porba, de fölháborította a férjet is. Dodó ekkor nagy odaadással vigasztalta és ápolta az asszonyt, aki majdnem belehalt az ő kis prózai pofonjára válaszul kapott iszonytató költői pörölycsapásba.

A szerelem nélkül maradt Lédát az érdekházasság ráboruló védőszárnyai óvták, szeretettel.

Léda, aki Adyt nem látta többé, méltósággal viselte sorsát. Soha nem nyilatkozott, nem adott interjút, nem írkált memoárokat, nem vádaskodott, nem teregetett, nem csinált üzletet. A Révész Bélára bízott – s alighanem alaposan megrostált – dokumenteket csak halála után

engedte közölni. Visszament Párizsba, és éldegélt hármásban megint urával és bánatával.

1914-ben az ellenségé vált Párizsból haza kellett térniük. Szinte minden értékük odaveszett. Diósy előről kezdett mindent, és talpra állt megint. A háború alatt kereskedett, 1921-ben a magyar küldöttség tagjaként vett részt azon a berlini értekezleten, amely Magyarország gazdasági szanalását volt hivatott elősegíteni. Az antantbizottság által kötelezett Lengyelország Diósy részvénytársaságán keresztül volt köteles sziléziai szentet adni Magyarországnak.

Diósy szenes lett. Igazi úr, amúgy.

„Sima diplomata udvariasságának formái alatt, egy magyar táblabíró bölcs humora és pártatlan szíves vendégszeretete egyesül benne a kultúremler fejlett szociális érzékével.” – írja róla Nil, vagyis Rozsnyay Kálmán, aki Léda utolsó éveiben legközelebb került hozzájuk.

Budapesten az Andrássy úton béreltek lakást, majd Diósy Gödöllőn, az Erzsébet királynő úton

vett villát, tizenkét szobásat. Itt 12 fajkutyát tartottak, mindegyiket külön, csináltatott boxban. Lédák hálószobája előtt minden nap más-más gondosan idomított kutya őrködött, s az ügyeletes elmarta a másikat onnan. Főúri kedvtelés volt ez, kutyakomédia. Az egyik kutya aztán csúnyán meg is harapta Léda varrónőjét, amiért komoly kártérítést kellett fizetni.

Kezdődtek a bajok megint, de most már utoljára.

Lédát egy eléggé rémes és bonyolult bőrbaj, a pemphigus, Diósyt pedig csak egy egyszerű tüdőrák találta meg. Mindketten sokat szenvedtek. Léda ment el előbb, 1934 januárjában. A temetésen Ödön elég nagy kravált csinált, s az ügyeletes papot rendelt, és elhajította Csinszka koszorúját. (Csinszka egyébként ugyanezen évnek novemberében halt meg.)

Az asszony halála után Diósy – ígérete ellenére – nem gondoskodott többé az addig évtizedek óta támogatott két Brüll-lányról. (Berta élete egyébként külön is szomorú regény.)

Aztán a betegség legyűrte Dodót is.

Hazatért Váradra, nyolcvanöt éves anyjához, aki túlélte őt. Utolsó heteit az irgalmasok kórházában szenvedte végig. 1935. november 25-én halt meg. Sírja a nagyváradi Rulikowski temetőben, a neológ izraelita temető mellett van, ha megvan még.

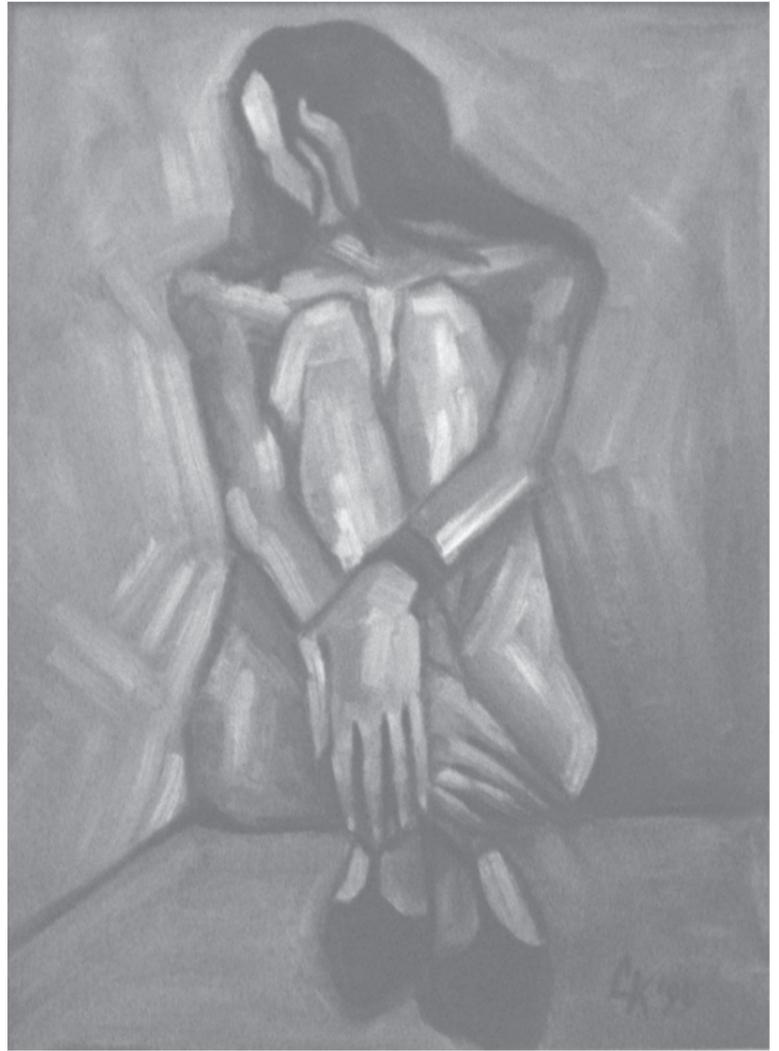


KÖRÖSI ZOLTÁN

## Délutáni alvás – 7

Van a koradélutánnak egy olyan pillanata, ami körül megfordul a nap, innentől akár újra is történhetne mindaz, ami a délelőthöz tartozott, s az is, ami az előző napot jelentette, ferde lesz a fény és összetapadnak a felhők a budai oldalon, ekkor már odakint a rakparton folytonos a forgalom, autók és buszok kerülgetik egymást, túlkölnnek és füstölnek, sárgán csiszatolnak közéjük a villamosok, éppen úgy, amilyen gépiesen a hajdani Hangya-székház előtti Nehru-pakban kerülgetik egymást a sétálni kívitt kutyák és a magukat sétáltató emberek, s ahogyan a híd túlfeléről idetévedt biciklisták kerülgetik az emlékkövet, amit maga a hírneves Radzsiv Gandhi avatott fel egy emberöltővel ezelőtt, amikor nagy, fekete ernyő alá bújt a tűző napsütés elől, száríba és fényes fekete öltönybe öltözött tolmácsai gyűrűjében nézte az akkor még csemete fákat, mintha nem is itt a Duna-partján álldogált volna, de valahol otthon, a vörös fényben, például Új-Delhi angolok építette impozáns kormánynegyedében, nem mintha erre gondolna manapság bárki is, Nehru emlékkövére, vagy Gandhi esernyőjére, főleg akkor nem, ha itt, a rakparton feltorlódnak a forgalom, a hólyagosan aszfaltos kispályán gyerekek fociznak, s a kékes benzingöz kiúszik a folyó fölé, akárha egy tűnékenyebb folyó lebegne a mi barnán habzó Dunánk fölött, bodrok és pamacsok csúsznak szép lassan, hogy megnézzék magukat a koszos vízben, víz és gőzök, felhők és füstök olvadnak össze, hogy bennük láthassa meg magát ez a város, tudjuk, vannak emberek, akik szeretik nézegetni a saját testüket, s nem is csupán azért, hogy önmagukban gyönyörködjenek, hanem hogy az élet bonyolultságát csodálják, effajta álmétködő volt az a Rádli Antal is, aki postásként járta az utcákat a mi környékünkön, ő például a két kezét nyújtotta maga elé, s hosszan szemlélte az ujjait, a kézfejét, a tenyerét, s nem győzött betelni azzal az érzéssel, hogy micsoda tökéletes szerszám is ez, megfordította, aztán vissza, mint ahogyan a Mester utcai plátánok tenyer formájú leveleit fordítja fel s alá a szél, igaz, ha valaki a saját ujjait és a saját tenyerét képes bámulattal szemlélni, akkor nincsen messze attól, hogy akár a levelek szépségét is megértse, s azt gyanítsa, hogy ugyanaz a titkos tervrajz érhető nyomon mindegyikben, a mi terünket egyébként úgy fogják körbe a házak, akárha egy bezárt szobába lépne az ember, még a szél is alig talál utat, leginkább, ha a Duna felől érkezik, akkor csusszan át az utcák fölött, körbetekeredik, víz és rohadás szagát szórja a fák lombjaira, máskor pedig hátulról támad, észak felől, s a hirtelen hűvösben apró páraszemek ülnek körben a falakra, igaz, vannak, akik éppen az ellenkezőjét vélik, meggyőződésük, hogy a szél innen a házak közül, a fák alól indul el a rakpart és a folyó felé, aztán meg autók és emberek szagát sodorja a víz fölé, vagy délnek indulva lecsap az Üllői út mentén, ok és okozat folyton felcserélnék egymást ebben a történetben, pontosan úgy, ahogy vannak, akik szerint azért van annyi levél itt a fákon, mert egyre csak azt várják, hogy a szél megérintse őket, míg mások azt látják, hogy a levelek megmeglíbbenő, matt háta mögül bújnak elő a levegőhuzatok, ami azt is jelentené, hogy minél több levél mutatkozik, annál erősebb a várakozás, vagy annál metszőbb a szél, annyi bizonyos, hogy az emeletekről nézve a hosszú délutánokon úgy tapadnak össze ezek a fák, mintha nem is levelek és lombok, de valami zöld víz hullámozna a házak között, folyton surrogó és neszező ár, le kell merülni benne, hogy lássuk, milyen sárga szuronyokat döfköd odafönről a Nap, persze van, aki a sok levél láttán éppen nem a harsogó zöld vizekre gondol, hanem arra, hogy micsoda sok elszáradt és összetöporodott levél hull majd le a nyár elmúltán, hogy aztán a zöld kötényes takarítóbrigád a vassöprűivel barna halmokba söprögesse és kukába gyömöszölje őket, az a kérdés csupán, hogy vajon a hullámzó árnak látott levelek akkor azonosak volnának-e a rozsdásan zörgő szeméthalommal, vagyis hogy

a gondolatunk mennyiben szabhatja meg akár a levelek, akár a fák sorsát, nem is beszélve a szerelemtől, hiszen akad, aki a szerelemben a várakozást, az önfeladást látja, másoknak viszont a szerelem maga a megtestesülő teremtés, a fokozhatatlan intenzitású cselekedet, s még nem is kell, hogy a kettő ellentmondjon egymásnak, az a bizonyos Rádli Antal például jó ideig nap mint nap járt el úgy a Tompa utcán, hogy nem vette észre, hogy a házak közt megnyíló résen éppen egy harmadik emeleti erkélyre süt a Nap, néhány óra csupán, árnyékba borul az utca, itt azonban vakító a ragyogás, s ezen az erkélyen a napsütés első percétől minden délután két nő napozik, kora tavasztól bikinire vetkőznek, fogják egymás kezét, összeér a válluk, a csipőjük és a combjuk is összesimul, különös ikrek, fittyet hányanak a borzongató levegőnek és csakis a napsütésre figyelnek, szépen faragott, ügyes időjárásjelző készülék bábuja, tévedhetetlenül mutatják a napot, igaz, ők nem fordulnak körbe, hanem hátradőlve ülnek a széjükön, a szemüket is behunyják, hogy jobban átjárja őket a fény, ezért sem láthatják, hogy odalentől minden nap egy férfi, Rádli Antal bámulja őket, ugyanis attól a pillanattól fogva már nem tudja nem bámulni az odafönti látványt, s nem is hallhatják, hogy szinte csak magának énekl, hogy ragyogón süt a nap, szikrázik a fény, csak a szívem szomorú, ha rád gondolok én, azt pedig végképp nem is sejtethetik, az erkélyük alatti strázsa nem egyiküket vagy a másikat vágyja, hanem egyszerre mindkettőjük iránt gyulladt szerelemre, s ehhez méltón a szerelme legalábbis a kétszerese a megszokottnak, azért álldogál felszegett nyakkal a ház előtt, s azért énekel a szikrázó fényről, énekel, de közben lázasan csapongnak a gondolatai, terveket gyárt, hogy miképpen küzdhetné le azt a három emeletnyi magasságot, így történt, hogy egy reggel Rádli Antal postásruhában jelent meg az utcában, kis, kerek kocsit húzott maga után, olyan bevásárlószatyrot, amivel a vásárcsarnokba járnak a környékeliek, s zöld színű volt a zubbonya és a nadrágja is, akár a téren a levelek, ez utóbbit már ő maga mondta el, amikor egy rég várt napon végre becsengetett a harmadik emeleti lakásba, a kiskocsiját szokás szerint a lépcsőház bejáratánál hagyta, csak a válltáskáját vitte fel, becsengetett, s miközben aláíratva a kézbesített levelet, arról beszélt a folyosó félhomályában hol eltűnő, hol újra felbukkanó két nőnek, hogy leveleket hordoz ő maga is, zöld ruhában, milyen bölcs a nyelv, hiszen akár akarjuk, akár nem, összeköti az összetartozó dolgokat, s hogy miként a téren a fák lombjai, meglehet, ezek a levelek és a bennük elküldött szavak is arra várnak, hogy megérintsék őket, így rendelődnek egymáshoz a szél és a gondolatok, attól fogva Rádli Antal minden délután levelet vitt a napozó nőknek, minden délután felcsengette őket a behunyt szemű napozásból, s minden délután elmondott valamit a szerelem és a várakozás természetéről, azt például, hogy nem tudhatod, hová tartozol, lehet, hogy hab vagy cukrozott tej, lehet, hogy zörej, meredt éjjelen, lehet, hogy kés, ónos víz alatt, lehet, hogy gomb, amely leszakad, a két nő pedig hol bikiniben, hol a vállukra dobott kendőben hallgatta őt, álltak az ajtón belül és fogták egymás kezét, tudják, ugye, hogy a szerelem nem is más, mint önmagunk látása a másik szemében, mondta Rádli Antal egy másik alkalommal, bizony, önmagunk felnagyított mását keressük ebben a furcsa tükrőben, s többnyire annyira imádjuk ezt a képet, vagyis önnönmagunkat, hogy nem vesszük észre idejében a tükröt rácsáló foltokat, aztán elég egy máshonnan érkező pillantás, és hirtelen világosan látjuk a lepattogzott foncsort, például az is lehet, hölgyeim, hogy én, hogy itt állok, ezen a harmadik emeleti folyosón, nem is vagyok más, mint valami családka fénytörés, s az is lehet, hogy énbelelem ott, odabent, önöknél verődik vissza furcsán a fény, máskor meg történeteket mesélt, megvárta, hogy a két nő



alírja a nyugtát, majd, mielőtt visszacsukódott volna az ajtó, látszólag hanyag mozdulattal a félfának dőlt, vannak, akik szerint a szerelemnek is meg vannak számlálva a napjai, mondta, éppen úgy, ahogyan a szívdobbanások mennyisége is előre kiszabott minden egyes élethez, vagyis, hogy nem tehetünk ellene, egy reggel óhatatlanul el kell, hogy müljön a lobbogás, s onnantól már csak valami vékonyka, folyton átszakadó hártya tartja fent a mélység felett az embert, elég egy óvatlan lépés, s máris átszakad, marad a zuhanás, például egy házaspár, amikor a negyvenévi házasság után beadták a válási papírjukat, s a békítő szándékú bírónő megkérdezte őket a különválás indokáról, az asszony, aki az eljárást kezdeményezte, felemelte a fejét és csöndesen azt mondta: folyton a kád mellé dobtam a törölközőt, negyven évig a fürdés után soha nem akasztotta fel a vizes törölközőt, hanem csak a földre, a kád mellé dobtam, a bírónő pedig nem is kérdezett mást, kimondta a válást, vajon miért, meggyőzte volna őt az asszony eltökéltsége, vagy megértette és ismerte ő is az ismétlődések és megszokások mindent elborító, mindennél erősebb hatalmát, efféle történeteket szállított a levelek mellé Rádli Antal, mondván, hogy a történetek sem mások, mint szélfúvások, melyek a szavak és a mondatok matt hátoldaláról bújnak elő, s meglehet, ő pedig nem is más, mint valami

friss levegő, ami ezeket az érintésre váró szavakat és mondatokat hordja ide, igaz, azt soha nem mesélte el, hogy éppenséggel az ajánlott küldeményeket ő maga írja, nem volt könnyű bekerülnie a postához, most pedig ő maga ölti ki, csomagolja és kézbesíti ezeket a leveleket, nem beszélt efféléiről akkor sem, amikor a két nő délutánként már nem ült ki az erkélyre, nem fordultak szembe lehunyt szemmel a Nappal, kevéssel azután történt ez, hogy befogadták lakótársuknak a postást, összecuskuva támaszkodott a két szék a vasrácsnak, nem tudni pontosan, mennyi idő kellett ahhoz, hogy aztán az egyikük elköltözzön, akkor világosodott meg, hogy hány napra volt elegendő háromjuknak a szerelem, s azt se mesélte el senki, miként történt, hogy mire elérkezett a következő tavasz, Rádli Antal egyedül lakott már ott fent, a harmadik emeleten, noha hónapok óta kilépett a levél-kézbesítésből, s visszaadta a zöld postásruhát is, akad, aki a szerelemben a várakozást, az önfeladást látja, másoknak viszont a szerelem maga a megtestesülő teremtés, a fokozhatatlan intenzitású cselekedet, délutánként, ha a házak közötti résen odasüt a nap, kiül az erkélyre, kinyitja az egyik székét és behunyt szemmel fordul a fény felé, vagy a vasrácsra könyököl, onnan éppen a térre látni, a fákra, ahol a sok-sok levél mindegyre várja, hátha megérinti őket a szél.

A ttól a perctől kezdve, hogy a császári gályák a kikötőbe értek, minden gyász- és temetési szertartást betiltottak. Karotonnak egyetlen napja volt előkészíteni apja temetését. Jupiter kopasz fejű főpapja kora hajnalban érkezett a házhoz, néhány órával Kleanor halála után, és néma gúnyjal nézte Karotont. A fiú azon gondolkodott, hogy mi van a pillantások mögött, hogy a főpap azért csúfolkodik vele, mert keresztény, vagy mert képtelen volt kielégíteni az öreg kedvenc unokáját, Deianeirát? A főpap háromszor kiáltotta Kleanor nevét, de a halott nem válaszolt.

Arius a száz látogató közül utolsónak érkezett. Félrehúzta Karotont, és átadta neki Péter püspök levelét. A püspök tudomásul vette Niphetodes jelentését, hogy részt fog venni apja temetésének bálványimádó ceremóniáján, három Miatyánk penitenciát rótt rá, kifejezte részvétét, és áldását küldte. Karoton kinyitotta az ablakokat, és utasított egy szolgát, hogy helyezze az olajlámpákat a ravatal köré. Dion kihasználta az alkalmat, hogy kiosonjon a szolgálólány mögött. Timnes az elhalálozott kedvenc ételeiről tartott beszédet.

Timnes azonban nemsokára tátott szájjal és lógó állal elaludt. Timnes vonásai rendkívüli ostobaságát tükrözték, és inkább ő látszott halottnak, mint fivére, Kleanor, aki frissen beretválva, bebalzsamozva és kifestve feküdt előtük, a halottak makacs büszkeségével az arcán.

Karoton szeretett volna rendet teremteni összezavarodott gondolatai között, de nem tudott. Időnként a feszes idegesség hullámai vettek erőt rajta, és mindent kisépettek elméjéből. Gyermekkori emlékei éledtek fel, és akárhogy próbálta elhessegetni őket, nem sikerült. Mély meghatódottságot érzett, mintha nem apját, hanem jövőjét veszítette volna el. „Akartam én apám halálát? Nem, nem akartam. Félttem, hogy apám meghal? Nem, nem félttem. Egyedül maradtam? Már régóta egyedül vagyok. Amióta elvesztettem az anyámat. Egy férfi egyedül marad, mikor elveszti az apját. Ha elveszti az apját, megdöbben. A város alapításának ezerhatvanharmadik éve, december huszonnyolcadika van. Apámat öt nappal fogom túlélni. Félek a mártírhaláltól? Nem, nem félek. Akkor mi nyugtalanságom oka?”

A szobán végigseper egy szélfuvallat. Az éjszaka egy zöldesfekete vitorlavászon volt az ablakkeretben. A lobogó fény megvilágította a másik szoba sarkában álló bronznáját, amelyetől gyerekkorában úgy meg szokott ijedni, akárhányszor meglátta a sötétben, hogy órákig remegett. Túl sok bort ivott a vacsoránál; ahogy nyelvének hegyét végighúzta fogain, görcsös undor fogta el. Odalépett az ablakhoz, és mindkét karját a levegőbe tárta, mintha bele akart volna kapaszkodni a csillagokba.

Ha Zonas ott lett volna, elmondta volna neki tervét. De Zonas vidéken volt, feleségével és Helénával. Helénának nem árult el semmit. Nem mintha Heléna ellenezné mártírságát. Ellenkezésképp, követné őt a halálba. Erős kísértést érzett, hogy elmondja Alexiasnak, amikor a költő megérkezett,

FALUDY GYÖRGY

# Karoton

(részlet)

hogy utolsó búcsút vegyen a halott rétortól. De Alexias pofon vágta volna.

„Nehéz megtartanom a titkomat. Nehéz? Nehéz is, meg könnyű is. Nehéz neki, aki otthagya életét, mesterét, barátait anélkül, hogy elbúcsúzatna tőlük. Könnyű neki, aki öt napon belül a Paradicsom kapui felé veszi útját, úgy labdázván saját fejével, mint egy narancssal.”

A láthatár szélén berillzöld fénysugarak villantak fel: a hajnal előfutárai. Az utcai ajtón kopogtattak. Az ajtóban Isis két papnője várakozott. Egyenesen, ünneplésen álltak, fehér lenvászon köntösben, amelyből kibuggyant nagy, lebegő keblük. Meghajlással köszöntöttek, és intettek, hogy vezesse őket.

Sokszor hallott már róluk, anyja egykori barátnőről, de azt hitte, hogy sohasem találkozott még velük. Most már rájött, hogy többször látta őket. Amikor apja kiszabadította a rendőrségről, ezek ketten nem több, mint száz lépéssel arrébb álltak az oszlopos folyosón, mint valami szobrok. Amikor Gedeonnal a Heptastadionon sétált, miután az üvegekészítő műhely tulajdonosa elvágta a saját torkát, elmentek előtte. Akárhányszor bajban volt, találkozott velük. Mindig kézen fogva jártak, egyenes háttal, beszélgetve. Halkan beszélgettek, anélkül, hogy fejüket elfordították volna, mintha saját magukkal beszélnének. Sohasem néztek rá, amikor találkoztak, mégis követték életének útját. Mióta? Úgy tűnt neki, hogy látta fehér arcukat és ünneplésen lebegő keblüket a bölcsője fölő hajolni.

Randa, rongyos, hússzínű felhők úsztak szédítő gyorsasággal az ég szélén. Amikor Karoton a Sostratosnak állított emlékműhöz ért, a nap korongjának széle felvillant a fűben. A rétor nyitott szarkofágja ott állott az út szélén. Hátrább, a rabszolgák egy teknő alakú, zöld homokkőkoporsó fedelét emelték fel.

A két papnő a koporsóhoz lépett. Karoton leült a fűbe, és fejét nekitámasztotta apja szarkofágjának. Lerúgta saruit és lábujjaival az éles, sásszerű fűszálakat simogatta, míg vércseppek nem jelentek meg bokáján. Nem vette észre.

„Megnézheti-e valaki a saját anyja múmiáját?”

Pár perc múlva visszajött a két papnő, és intettek neki. Karoton letörölte lábát, és elrendezte tógáját. Méltóságteljes léptekkel akart járni, de ahelyett három szökkenéssel a koporsónál termelt.

Egy pillanatig értetlenül hajolt fölője. Gyakran álmódott anyjáról, gyakran felidézte a képét, mielőtt elaludt volna. Mindig úgy látta, hogy fel-alá járkál szobájában, egy negyvenes éveiehez közeledő nő, haja hatalmas kontyban, mint Isis papnőinek. Hogy öregszik, ahogy ő felnő, és elkíséri életének útján.

Egy nála nem idősebb, karcsú lány holtteste feküdt a festett múmialádjában. A papnő letekerelte róla a pólyát, egészen derékig. A dobozból liliomillat áradt. Karoton mélyen, mohón szippantotta be, és gyönyörködve sóhajtott egyet. Anyja rőt hajának kígyói ott tekergőztek a fejtámaszul szolgáló gazellamúmián. Keskeny, szögletes vállalai és félcitrom-keblei olyanok voltak, akár a Helénáé. Mellbimbóinak tövisei élesen bökték a levegőt.

Karoton szemei megteltek könnyel. Ágyéka bizsergő nyugtalanságban feszült. Az élvezet és borzalom éles karmai kapaszkodtak heréibe. Oly közel hajolt anyjához, hogy arcuk majdnem összeért. A múmia pofacsontja fölött a bőr finom hulláma olyan volt, mint a szélben felduzzasztott sátor oldala. Karoton látta a vonalat, amely kettéválasztja az emberi testet: a narancsszínű, finom vonalat, mely anyja távol ülő mellétől köldökéig ért. A vászonra festett, datolyamag alakú szemek gyönyörűek voltak; csak szájának sarkában volt egy apró, csúnya ránc, mely a halál hideg gögjét tükrözte. Szeretett volna még mélyebbre hajolni és megcsókolni az arcot, de tudta, hogy az megtörné a varázst.

A papnők visszatekerték a múmiapólyát. A rabszolgák a koporsót Kleanor szarkofágjának jobb oldalába helyezték. Visszafelé Karoton nem látta a papnőket. És nem hallotta az úton nyikorgó kocsikat sem. Úgy érezte, mintha dereka a csípőcsont fölött öt hüvelykkel nagyobbra nőtt volna. Feje magányos magasságban lebegett, fülében ismeretlen madarak énekeltek. Ha egyáltalán gondolkozott volna, rájön, hogy semmi sem maradt már, ami a földhöz kötne.

Apja temetése után Karoton bezárkózott a házba. Még Daia orgiáiról is csak szolgálótól értesült. Az év utolsó három napja hamar eltelt. Ideje legnagyobb részét azzal töltötte, hogy az ágyán fekve anyjáról álmodozott, gyermekkoráról és a Paradicsomról.

Részletesen megtervezte életének utolsó estéjét. Imádkozni fog, aztán leveleket ír, elmélkedik, és imádkozik, imádkozik, imádkozik. A búcsúleveleket éjfél után fejezte be. Amikor újraolvasta őket, úgy érezte, érvei úgy zörögnek, mint a száraz borsó a hüvelyben. „Nem tudom egy szerelmes nőnek megmagyarázni, hogy miért hagyom el. És Zonasnak sem tudom meggyőzően előadni, hogy miért is vetek véget egy egész életen át tartó barátságomnak. Vagy megértenek, vagy minden magyarázat hiábavaló.”

Összetépte leveleit, és lefeküdt. A biztonság kedvéért egy klepszidrárt helyezett az ágya melletti márványasztalra. Nem is számított aludni. Lecukta szemét, és felidézte minden múltbeli bűnét: a hangyaboly széttiprását, a rémületet Gedeon gyöngyszerű szemében, amikor felbuzdította,

hogy pusztítást végezzen az üvegekészítő műhelyben. Ugyanolyan volt Gedeon arckifejezése akkor is, amikor a minap vizelettel teli bőrtömlőket hurcolt a fedélzeten. Zonas dolgozott, mint egy rabszolga, végig átkozódva. Szegény Justinus orra esett, és kihasadott egy tömlő. „Inter faeces et urinam Ecclaesia nascitur” – zengte az építész. Mindig latinul beszélt, amikor undorodott valamitől.

Hirtelen úgy érezte, mintha Naissa, a sárgahajú centurio kergetné Kanopis útján. Ugyanaz a katona, amelyiknek száz ezüstöt adott apja temetésén, amiért a díszőrséget vezette. Miközben szaladt, azt gondolta: „Ez nem lehet álom, mindent túlságosan tisztán látok”. Sikerült elmenekülnie a tenger felé, amelyen anyja jött szembe vele, a hullámokon lépkedve, mint a Megváltó a Genezáreth taván. Végül megjelent Heléna, egy feneketlen mélység szemközti oldaláról közelített feléje. Akkor vette észre Karotont, amikor mindketten a legszélén álltak, de megvetően elfordult. Kinyújtotta kezét, hogy megérintse Helénát. A klepszidra leesett az ágy melletti asztalról.

A nap már elég magasán állt. Kivette a szekrényből a polgármester meghívóját, és elrendezte a tógája redőit. A tükrőben sápadtnak, jóképűnek és higgadtan látta magát. „Nem is nézhetnék ki pompásabban, gondolta, és kiöltötte nyelvét a tükröképre. Igazán komolyabb lehetnék. Mitől van ilyen jókedvem? Ma este a fejem nem lesz már a nyakamon. Nos, utoljára hordok tógát. Vagy lehet, hogy ha a tógámban temetnek el, akkor benne fogok feltámadni. El kell búcsúnom arcomtól, a Mennyek Országában biztos nincsenek tükrök.”

Ivott két korty vizet, és kilépett az utcára. Könnyűnek érezte magát, mintha lebegett volna. Még egy utolsó pillantást vetett a házra, amelyben született és lakott.

Naissa, a sárgahajú illír, aki a díszőrséget irányította apja temetésén, ott állt a lépcsőkön. Kicsit arrébb, fejét félrefordítva, jó öreg Kalander, a rendőrfőnök őgyelgett. Keserűnek látszott. A prétoriánusok megérkezése óta semmi hatalommal nem rendelkezett. De szégyenére még mindig ott kellett ácsorognia, mint egy portás, minden bejárat előtt. Ahányszor a császár meglátta, odakiáltott neki: „Cacander!”, és harsányan röhögött saját tréfáján. „Cacander! Cacander!” Még szerencse, hogy vannak rendes emberek is a világon. Itt van például Niphetodes. Gyermekkorában a keresztények közé keveredett. És most, mióta meghalt az apja, mint akit kicseréltek. Vér nem válik vízzé. És micsoda temetést rendezett az öregnek! És most, íme, eljött az Újesztendei szertartásra. Nem érkezett még el az ideje annak, hogy eltemessék Rómát és ősi isteneit...

Karoton elővette tógája hajtásából a polgármester meghívóját, és átnyújtotta Naissának. Csak akkor vette észre, hogy véletlenül Péter püspök levelét vette magához, amelyben három Miatyánk penitenciát rótt rá, amiért részt vett apja bálványimádó temetésén.

Folytatása a 7. oldalon



## Folytatás a 6. oldalról

De Naissa rá sem nézett. „A nagy rétor fia!” Bal karjával visszatartotta a két udvaroncot, akik hátulról közelítettek a fiúhoz, a másikkal pedig intett, hogy menjen békével. Úgyhogy Karoton komótosan besétált Jupiter szentélyébe, a két oszlopban sorakozó prétoriánusok között.

A szűk szentélyben minden fehér volt: a frissen letisztított oszlopok, a padló, a falak, a makulátlan tógák. Csak az árnyékok voltak kékek. A bejáratnál tömegesen lézengtek az udvaroncok, beretvátlanul, másnaposan, ásítózva és dideregve. Karoton megkerülte őket. Apja temetése előtt, amikor eljött, hogy megbeszélje a kellő intézkedéseket a főpappal, tüzetesen megvizsgálta a szentélyt. Minden lépést megtervezett. Ott fog állni az oldalfolyosón, legelől, a Kígyó utcába vezető ajtó mellett. A középhajó nagyon zsúfolt lesz, főleg az oltár közelében. A középhajó Első oszlopa tizenegy lépésre volt az oldalkijáratától. Úgy tervezte, hogy a ceremónia alatt lassan halad majd előre az oszlop felé. Onnan, átlósan előre hat lépés volt. Hat hosszú lépés.

„Félek? Nem, nem félek. De mindegyre arra gondolok. Miért vágnak ilyen savanyú képet ezek az emberek? Lehet, túl sokat ittak. De hát hozzá vannak szokva. Mi bajuk lehet? Halálra vannak rémülve. De mitől? Honnan tudom, hogy halálra rémültek? Mert együtt érzek velük. Naplementekor az áldozatok leszek. De addig is ők az enyéme. Nem lehet nem együtt érezni áldozatainkkal. Isten könyörüljön rajtuk!”

Az ajtó mögül Kalander dorgálása hallatszott:

– Hány embered van?

– Egy... kettő... három... négy... öt. Hat. Hét!

– Hülye! És mi a feladatod?

– Hogy ne hagyjam a vénasszonyokat és a gyerekeket leskelődni. Senkit...

– Fajankó! És, még mi?

– Hogy kergessek el mindenkit, aki be akar jönni. Senkit sem...

## Karoton

– Állj! Nem elkergeted őket. A főbejáratához irányítod őket. Ha idejönne Egyiptom kormányzója, őt is elkergetnéd? Nem. Udvariasan a főbejáratához tessékeled. Halljam!

– Mindenkit a főbejáratához kell irányítani.

– És, még?

– Senki nem megy se ki, se be ezen az ajtón.

– Tökfej! Illíria szégyene! Ha őfelsége, vagy valamelyik vendége ezen az ajtón óhajt távozni, az ő útjukat is el fogod állni, te büdös plebejus? Mindenkit kiengedsz! Felfogtad? Halljam!

Daia már az oltár mellett állott Jupiter tökfejű főpapjával.

„Hamarosan el kell kezdenem. Jobb, ha nem bámulom Daiát. Miatyánk, ki vagy... Hat lépés. A kettős kézmozdulat. A nyilatkozat. Beszélj nyugodtan. Nem mint egy örült. És nem alázattal, mint egy kérelmező. Bár kigondolnék valami jobb mondanivalót! Micsoda remény! A fejem tiszta, de üres. A gyomrom is üres. Még egy perc. Még annyi sem. Az Egyház dicsőségéért. Konstantin győzelméért. A bűneim megbocsátásáért. Az örök életért. Jézusom! Jézusom! Most!”

Hat hosszú lépéssel az oltár előtt termett. Egy-egy áldozati ludat ragadott mindkét kezébe, és anélkül, hogy odanézett volna, az egyiket a császár szeme közé repítette, a másikat pedig a capitoliumi Jupiter szobrához vágta.

– El fogsz rothadni, imperátor!

Az udvaroncok rémülten jajveszékeltek mögötte. Még a helyi arisztokrácia is, aki csak azért jött, hogy egy jót nevesse magában, megkövülve állt. Az áldozati liba fennakadt Jupiter fején. Lógó szárnyai

eltakarták az olümposzi barázdált homlokát. Randa, sárga lábai az istenség orrára lógtak.

A főpap a szobor fölé meredt, várván, hogy Jupiter agyoncsapja aransárga villámaival a szentségtörőt. Csak Daia volt észnél. Letépte a babérkoszorút, mely beesett az arcába, és kétségbeesett mozdulatokkal próbálta kitörölni szeméből a vért. Majd, félig vakon, bal lábát az oltárra tette, hogy ráugorjon támadójára. De a főpap hátrarántotta, nehogy őt is agyoncsapja Jupiter.

Daia az egész történelemből csak annyit ismert, hogy Caesart meggyilkolták. Százszor is elmeséltette magának. Amikor a főpap visszarántotta, azt hitte, hogy gyilkosok vették körül. Vörös szemével kémelve körbefordult. „A Láthatatlan Szem láthatatlan gyilkosokat küldött rám. Nincs mit tenni.” Ismét a fejére húzta tógáját, és a mellén keresztbefont karral, készen állva várta halálát, ahogy a rómaiak császárához illik. Hirtelen Sabinus termett mellette, és sügött valamit a fülébe. Addigra Karoton már nem volt a szentélyben.

Fogalma sem volt, hogy jutott ki. Csak arra emlékezett, hogy ott állt az oltár előtt és azt gondolta: „Íme, mindjárt lerohannak”. És aztán egyszer csak kint volt a Kígyó utcán, pompás fényben, és udvarias katonák engedtek utat számára. Ahogy az első sarkon befordult, elkezdett szaladni – legalábbis úgy tűnt, hogy azt tette, saruinak sebességéből ítélve, melyek tógája előtt mozogtak. Berontott egy ház átriumába, sötét folyosókon szaladt keresztül, ki a kertbe. Istoth házat ismerte fel, a pincébe vezető lépcsőkről. Hallotta az utcán ordítózó légionáriusokat. Kiosont a hátsó kapun, mely a romokhoz vezetett. Jól ismert járatokon és

Mithras síremlékének alagútjain keresztül tört utat magának, míg a tengerhez ért.

Lázban égett az arca, kiszáradtak az ajkai, és fogai vacogtak. „Mihez kezdjek? Hová menjek?” Már nem bírt szaladni. Egész testében remegett. Elhaladt Néró fürdője mellett, és a védőgátak felé vette útját. Jobbra is, balra is a tenger, fölötte pedig a határtalan ég, mintha vizen járt volna.

– Mi a fenét csinálsz te itt? Te jó Isten, mi van veled? Szörnyen nézel ki.

Karoton szinte elalélt. Gedeon gyöngyszemei néztek rá. Épp az éjjeli fogást ürtette a csónakból a bárkájába.

– Mi van velem? – kacagott élénken. – Semmi az égvilágon! Épp most vágtam az áldozati ludakat a császár képébe. Esetleg elrejtethetnél a bárkádön. De csak ha nem okozok kellemetlenséget.

Gedeon fürkészve nézte a fiút.

– Ugorj be. Akarsz-e élni? – Ellökte a csónakot. – Nincs értelme, hogy itt bújtassalak el. A bárkát átkutatják. Hamarosan megtalálnának.

– Hát persze, hogy élni akarok – mondta Karoton, elámulva, hogy ilyen szavak hagyták el a száját.

Az öregember teljes erejéből evezett. Egy kis, penészzöld halászbárkához érték.

– Vazercaaf! Vazercaaf! Tedd le a Bibliádat.

Egy zöldessárga szakállal övezett, rancos arc jelent meg fölöttük.

– Veled vannak a fiaid?

– Mind a négy.

– Vized van?

– Igen, van.

– Elviszed ezt a fiút! Azonnal indulsz!

– Holnapután akartam indulni... A szél felé fordult, hogy megítélje az erejét. Bontsátok ki a vitorlákat, fiúk. És hová vigyem?

– Hová? – kérdezte Gedeon, Vazercaaf karjai közé lökve Karoton majdnem élettelen testét. – Tudom is én... Vidd el Szicíliába!

Fordította: SZÓCS NOÉMI IMOLA  
Átdolgozta: ORBÁN JÁNOS DÉNES

## ANDRASSEW IVÁN

## Hinta

(András öcsémnek)

Ha egy hintával az égbe  
lehetne szökni,  
milyen egyszerű lenne.

Terv nélkül, csak úgy  
fölülni, aztán előre a lábat,  
aztán hátra,  
és megint előre,  
és megint hátra,

míg a ház ereszében meglátom  
a nyár hulladékát,  
a barnuló avart, a tündöklő mohát,  
az őszi jóságú mocskát.

És még egy, és még egy,  
és még egyszer előre a lábat,  
aztán hátra, és még egyszer,  
megint előre,  
és szinte nem is érzem,  
amikor elengedem  
a láncot  
amin lógok,  
mint valami kínra kötött  
undok kutya,  
és elrepülök a ház fölött.

A postás meg fölnéz, és rám köszön.  
Aztán attól tart, hogy megint sokat ivott.

Én meg délre szállok  
röhögve, sikoltva, örökre.

## Pilóta

(Ákos öcsémnek)

Lementem a partra, bele a csöndbe.  
Szél nem volt, a víz inkább csak lengett,  
fodor vagy csöpp csobbanás a partot nem verte,  
a nádasban elbújt a suhogás.

Távol, nagyon távol, ott, ahol az ég és a víz  
állítólag összeér, csak egy fénylő csík feküdt,  
mint egy hosszú, egyenesre húzott  
kígyó szelleme, és semmi más.

Bár hűvös volt, a Nap sütött,  
és én hálát adtam az Úrnak, mert már tudom,  
nincs jobb tétemény, mint egy jó nagy köteg fény  
december elején. Magányos voltam, de csak azért,  
mert jól esett, és így akartam. És éppen akkor,  
amikor arra gondoltam, miért is ne lépnék a vízre,  
és miért ne mennék sétálni egyet a fényhídon,  
egyszer csak egy röpköző szállt felém.

Pici gép volt, vagyis csak sárkány, propellerrel a fenekén,  
és csak jött, jött, zúgva, de a hangja is jólesett,  
nem zavart, majdnem olyan volt,  
mint a csöndön valami kis ékezet.

Amikor fölém ért, láttam, hogy a pilóta integet,  
én meg visszahadonásztam, önfeledt nevetve,  
és ez elég volt ahhoz, hogy ne menjen tovább,  
hanem inkább körökre kezdett,  
a fejemre írva egy hatalmas glóriát.  
Kicsi kukkeremmel néztem az arcát, nevetett,  
és megint intett, kétszer, ötször, tízszer,  
aztán indult délnek, a nádas felett.

Bár sose derül ki, hogy ki volt, jó lett a napunk,  
és megtudtam végre, mire jó az ember röpte:  
integetni lehet odafönről!

A többi áldás meg csak ráadás.

## MAGYARY ÁGNES

## Egy kis gyengéd kedd reggeli gyilkosság

Egykedvűen vetkőzött. Lassan. Fojtogató szag volt. És csend. A függöny túloldaláról szöszmötölés hallatszott. A fejében kavargtak a hangok. Látta az anyját, amint magából kikelve ordít. Látta az apját, ahogy nem mond semmit. Kigombolta a blúzát. Ráérősen eresztette le a karjain a vajszerű műselyem inget. Jól esett a bőrén érezni az olcsó anyag simogatását. Nem, ez nem lehet – hallotta az anyja hangját valahonnan belülről. Igen, nem lehet – gondolta, ahogy kicsatolta a melltartóját. Nagyon szégyenlős volt. Még maga előtt is szemérmesen rejtegette a testét. Soha nem pillantott a tükörbe, ha fürdés előtt levetkőzött. Zavarta a saját testének a látványa. Nem talált benne semmi szépet, sőt inkább visolygott tőle. De ott abban a fojtogató szagban látni akarta magát. Ezért a nadrágját már türelmetlenül rúgta le magáról, és mindent vele együtt. Végre. Ott állt. Semmi nem volt rajta. Szó szerint. Még egy óra sem volt a karján. Kitérte a karját, és akkor először életében szívesen egy tükörbe nézett volna, anélkül, hogy eltakarta volna magát. Kívánta, hogy meglássa magát. Akarta látni a testét. Szerette volna, ha mélyen az agyába rögzítheti bőrének a legapróbb rezdülését, hogy később visszaemlékezhesen rá. Persze ott nem volt tükör.

– Kész van már? – csendült fel egy hang.

Még nem volt kész. Még nézte magát. Olyan volt, mintha nem is ő lenne. Aztán magára kapta az előre kikészített inget, és átment a függöny túloldalára.

– Mi tartott ennyi ideig?  
Nem válaszolt. Szó nélkül felfeküdt. És várt. A hangok pedig dübörögtek benne. Nincs más választásod, mondta a nagynénje. De mégis, mondta ő. Felejtsd el, válaszolta. Nem vitakozott vele. Elfogadta. Sőt belátta, hogy igaza van. A nagynénjének mindig igaza volt. Az a fajta volt. És ő ezt tudta is magáról. Aztán ott volt még a család becsülete. Arra, tudta, nagyon kell vigyázni. Hogy miért, az

már homályos volt. Ezt magyarázta neki a bátyja. Mert mit szólnak az emberek. Igen, erre ő is gondolt, hogy vajon mit szólnak. A bátyja szerint ő nem viselné el azt a szégyent. És tudta, hogy a bátyjának igaza van. Ő valóban nem viselné el azt a szégyent. Ha én a helyedbe lennék, mondta az unokahúga, semmi nem érdekelne, se a család, se az emberek. Ezt ő egy kicsit túlzásnak tartotta, de az unokahúga mindig is olyan heves szélkakas természet volt, hogy nála nem kellett csodálkozni az ilyen lelkesült kijelentéseken. Én mindenkivel szembezállnék. És mindent otthagynék érte. Sőt, ha azt kérné, akkor húsz gyereket szülnék neki: de mikor látta, hogy ő ezen mennyire megrökönyödik, gyorsan hozzátette: de igaza van a nénikémnek, nincs más választásod. Így aztán ő volt az, aki elkísérte. Kint vártak rá. Ő pedig bent feküdt az asztalon. Émelygett a szagtól. Undorodott az orvostól. És úgy érezte, hogy az nem is az ő teste, amely érzi az érdes lepedőt. Eszébe jutott a családja. Ha innen elmegy, akkor végre újból minden a régi lesz. És végre mindenki megnyugszik. Nem ő lesz a téma többé. Hiszen megtette, amit kértek. És végül is igazuk volt. Nem neki való lett volna. Az unokahúga is megmondta, hogy nem tudja elképzelni őt egy gyerekkel. Ha jobban belegondol, ezt ő sem tudja elképzelni. Aztán arra gondolt, akinek az unokahúga húsz gyereket szülné. Ő is ott van kinn, és vár rá. Nem akarta, hogy eljőjön, de ő ragaszkodott hozzá. Próbálta lebeszélni róla, de titokban jól esett neki, hogy ilyen figyelmes vele. Mindig is ilyen volt, és valójában ez tesz neki annyira. Hogy mindig ott akar lenni, ahol ő van. Ez neki nagyon fontos. És most itt van, és rá vár.

Egy kicsit elkábult. Érezte magában azt a valamit. Pedig elhatározta, hogy nem fogja érezni. Nem akarta. Jobb, ha semmiféle érzései nincsenek vele kapcsolatban. Úgy sokkal egyszerűbb.

Az érzéstelenítő szétáradt benne. Jól esett. Akkor legalább nem érez semmit –

gondolta. Rettegett a fájdalomtól. De inkább nem is gondolt semmire. Attól úgy érezte, hogy olyan, mintha nem is lenne ott. Ezt a játékot már gyerekkorában fejlesztette ki. Ha nem gondol semmire, akkor nincs is ott, ahol éppen van. A semmire gondolás nagyon kellemes. Csak lebegni kell. Lebegni a semmiben. Ő is ott lebegett. És ez jó volt. Azt a valamit már el is felejtette. Lehet, hogy már nincs is benne. És ő csak úszott. Elúszott abból a kellemetlen szagú szobából, ahol ketten is azon szorgoskodtak, hogy az ő életét megkönnyítsék. Az orvos szitkozódott. Lehet, hogy több pénzt kellene adni nekik – futott át rajta, de aztán eszébe jutott, hogy ő nincs is ott. Inkább kiúszott a folyosóra, ott legalább ott voltak azok, akik vártak rá, és akik szeretik őt, akiknek fontos. Erre jó volt gondolni. Mert van, aki szereti őt. Tudta, hogy már elkezdődött. Érezte, hogy minden belső szerve belemeg. Olyan volt, mintha minden ki akarna szakadni belőle. De nem akarta ezt érezni. Különben sem érzem, hiszen elérzéstelenítettek – gondolta. Ők összebújva beszélgettek. Biztosan rólam – gondolta. Olyan furcsák voltak. Sosem tudta eldönteni, hogy gyűlölik, vagy szeretik egymást. Most a kezét a lány térdére tette. Igen, ez ő – örvendezett, ez a közvetlenség. Az unokahúga mosolygott. Távolról az orvos szitkozódott. Hirtelen nem tudta, hogy mire is figyeljen jobban. Összezárták.

– Kész vagyunk, doktor úr? – kérdezte a rozsdás hangú nővér.

– Majdnem – válaszolta az orvos.

– Tetszem neked? – kérdezte az unokahúga.

– Viccelsz?! – válaszolta.

És ahogy felszaladt a keze, egészen oda, amit ő sohase nevezne néven, akkor tényleg vége lett. Érezte, hogy megsza- badult tőle.

– Kész.

Feküdt az ágyon. És boldog volt. Most már minden könnyebb lesz. Bejöttek hozzá. Az unokahúga az arcát simogatta, ő a kezét szorongatta. Aztán hazamentek.



BÍRÓ GYULA

# Bizonytalan reggelek

1.

A költő a lakótelepi tömb felszentelt szentélyében kuporgott. Pince. Alagsor, felette négyemeletnyi embertömeg, beton és vas. Félt kilépni az ajtón. Zárva volt. Bezárkózott. Egy időre. Vagy végleg. Befészkelte magát a félelem. Kilépni a fénybe, beleszagolni a bántóan kellemes illatok világába. Elképzeltetetlen. Visszatérni a két szoba – konyha, gyerek, feleség – diszharmóniájába. Erőtlenül. Nincs fény. Nincs tűz. Hangtalan léptek a lépcsőn fölfelé. Gyűlölvé szeretni. Viaskodások. A régi énem kereselem.

Nem beszélhetünk róla. Neked fájt. Nekem örömmorzsaák voltak. Gyatra létingazolások. Benyitok az ajtón. Kilépek.

2.

Lesétáltam a vízhez. A víz hajnali sugarakat ölelt magába, kellemesen hideg reggel. Már néhány hete együtt élünk. Hónapok óta hazudjuk a szerelmet. A csónak lassan ringatózik. Kölcsonösen hazudunk. Talán így könnyebb megbirkózni lelkünk ismeretével. Este szerelmeskedünk. Reggel is. Mert jó. Semmi különös, mindössze jó. Adott pillanatban mindig valami egészen misztikusnak érzem. Szépnek. Néhány perc. Elmúlik. Veszekedünk is. Állandóan. Nem csak reggel és este, de délben is. A köztes időben is. Egyébként is. Apró szappanbuborékszerű illúziók, visszahúzózó hullámok. Elsimulnak a felvert partok homokfövenyei. Ha nem látlak, hiányzol. Ha együtt vagyunk, undorodok minden mozdulatodtól.

Soha nem fogok melléd feküdni. Halott vagy. Eltemetlek az emlékeimben. Szeretkezünk. Megint. Már megint szeretve feszülsz meg alattam remegve. Nézelek. Szép. A pamlag szélére húzódom, nem akarlak többé szeretni. Újra kezdjük. Jó.

Bizonytalan reggel.

3.

Felhőcsalád kúszik át a szarvasi holtág fölött. Kellemesen hasít a húsba a kora esti hideg. Nincs hideg. Mindenki ruhájától megszabadulva ugrik a stégről a vízbe. A hosszú combok és formás fenékek, csipők és derekak, ugrádozó mellek szaladnak el mellettem, belecsoibanva a vízbe. Barátnők. Én fázom. Kihültem. Konyakot töltök. Olcsó. Olcsó melegség forrás. A lányok meztelenül egymást puszilgatják. Vihorásznak. Fél-szemmel néznek. Tetszik-e? Nem tudom. Nekem elég az egyik is. Sok. Az egy is. Vigyort erőltetek az arcomra, sértődötten öblögetek. Odalépek hozzájuk. Zavar a meztelenség. Zavartalanul tolong le az úszónadrágot. Semmi. Nincsenek rám hatással. Megoldják. Egymással. Koromsötét van. Nincs látvány, nincs téma. Nem működik. A konyak elfogy. Jön a következő. Elzsibbadok. Elalszom a teraszon. Arcul csap a hajnal.

4.

Borús idő közeleg. Csend van a vacsoránál. Jól főzöl. Kár, hogy csak zöldségeket. Böjt. Nem élek a vallással. Húst akarok. Enni. Húsba hatolni. A húsodba harapni. Beléd hatolni. Nem merek szólani. Böjt. Éjjel is. Böjt. Reggeli zavaró óracsoörgés. Korábbra állítottam. Hátha. Valami módon. Böjt. Indulás a munkába. Unottan zötyögök a buszon. Este nem megyek haza. Húst akartam. Kaptam. A barátnőd is jól főz. Finom a húsa. Beleharaptam.

Hazajöttem. Csend van a vacsoránál. Még mindig jól főzöl. Kár, hogy csak zöldségeket.

Tudom: böjt. Nem érdekel. Nem vagyok éhes. Nem kérdezed; miért? Tudod. Ettem. Éjszaka hozzám bújsz. Sajnálom, ettem. Holnap elköltözöm.

5.

Szeretem ezt a lakást. Háromszobás lakás a körúton. Alattam a villamos, szemben a nagyerdő. Hideg van, de barátságos. Vendégek jönnek. Én inkább meleget szeretnék. Forróságot. Kettesben. Meleg nincs, konyak annál több. Beszélgetek, de senkit nem ismerek. Mindenki iszik. Iszom én is. Ki kell alakulni egy új hangzatnak. Beszélgetnem kellene. Jó benyomás a barátokra. Töröm magam. Nem lesz. Jó benyomás... Biztos. Meleget akartam. Forróságot.

6.

Ha szeretek, örömet érzek. Virrad. Betörnek a fények a relaxa résein. Végigsimogatnak. Ébredzek. A tudatomra ébrednek. Nézelek magam mellett. Végigsimítalak. Kezeimet a combjaid közé csúsztatom. Lassú, körkörös mozdulatok a végbél és csikló között. A szerelmeskedés és dugás között egy parányi különbség van: a dugás a szerelmeskedés hiánya. Jobb kezem mutatóujját beléd mélyesztem. A fényben úszó por szemeket nézem. A szeretkezés csodálatos dolog. Misztikus. Idealisztikus. Egészen addig, amíg kiürülsz. Szertefoszlik minden illúziód, amely az ideák érinthetlenségét illeti. Vonaglan kezű. Nyög és liheg. Magasra csapnak a hullámok. Önfelede s óhajok. Óhajok, amelyek elfelejtették önmaguk. És ekkor megláttam, hogy az idea felém hajol, én megérintem. Felsikolt. Ennyi volt. Nem kívánlak. Nem érzek örömet.

7.

Szenteste. A férfi a szobában a kedvenc fotelének ölébe adva magát keresztbefont lábakkal olvas. A gyermek 1 a szőnyegen játszik. A nő a karon ülő gyermekkel 2 éppen halat ránt a konyhában a vacsorához készülve. Telefon. Biztos a nagyszülők – gondolják. Az anya, feleség és dolgozó nő egyben fölveszi a kagylót. Idegen férfihang. Hosszú hallgatás, majd egy „kurva anyád” és kellemes karácsonyt kívánó summázó, közönyös női hang. Kagyló letesz. Vacsora. Ajándékok. Fotel, férfi. Konyha, nő. Gyermek 1 és gyermek 2 lelkesen szellemül át az új játékok bűvöletében. A férfi olvas, a nő mosogat. A nő belép a szobába, és megkérdezi:

– Megcsalsz?

– Nem – hangzik a válasz.

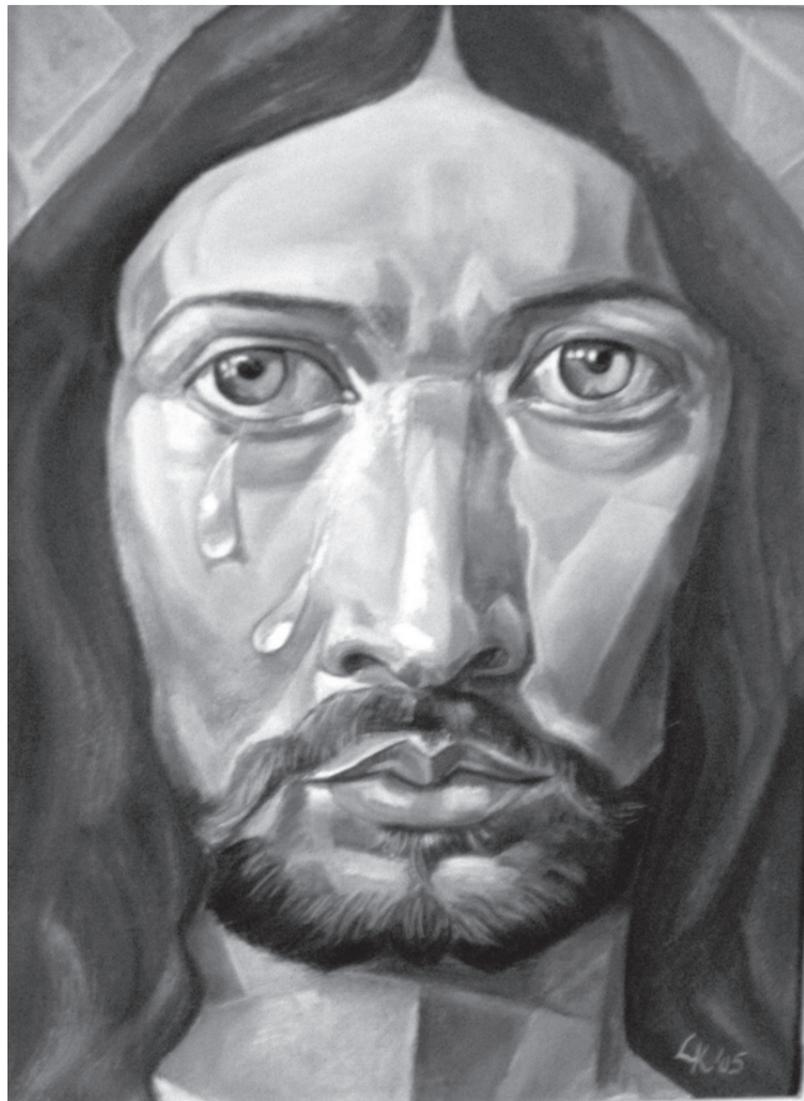
– Ha megcsalnál, megmondanád? – kérdezi a nő.

– Nem.

A férfi olvas, a nő mosogat. A nő sír. Tudja. Az este szent.

8.

Unottan járom a kisváros bárjait. Zavar a füst, zavar a zene, zavarnak a nők. Minden nő esetleges partner. Kivéve, aki ismer. Az maximum csak beszélgetni fog. A pulthoz verekszem magam. Igazán nem bánnám, ha valaki orális örömben részesítene. Isteni fény sugar... Néhány méterre tőlem a pultnál a lány gondolatolvasó. Gondolom. Meghívhatnám egy pohár borra. Gondolom. „Mielőtt le...-lak, meghívhatnám egy pohár borra” – mondja kedves kacérsággal. Tetszenek az ajkai. Meghívom. Az ígérete szép szó, betartotta, s ez így...



9.

Az értelmet tanulni kell. Tanulni azt, hogy a dolgokban értelmet találjunk. Az idő ütemesen lépked előre, az óramutatók üresen futnak a semmibe. Fájdalmas nyilallás, amit éreztem. Elmentél. Egy szilánkarabka, amely egészé tehetett volna mindent. Egy hasadék, ami megakadályozza egészé válásunkat.

10.

Amit szerettem a tekintetekben, az a fájdalom volt.

11.

Gyönyörködöm benned. Gyakran érzem, hogy bűn, amit elkövetek veled szemben, s vallanom kellene. Számot adni, miért teszem mindezt. Gyávaságból nem szólok. Félek. Mindig ez az átkozott kifejezés: félelem. Mindentől, ami ki-mozdíthat az állandóság könnyűségéből. Gyengeség.

A kertre néző ablaknál állok: a gyerekek játszanak. Belőlem és rajtam kívülről. Nem fogunk már együtt lélegezni. A sorsunk beteljesülése elkerülhetetlen.

12.

Ugyanazzal a nővel fekszem és ébredni. Szokás dolga. Irtózom a szokásoktól. Irtózom tőled. A szeretők változatosak. Unalmasan változatosak. Veled vágy nélkül tudok szerelmeskedni. Barátommá szelídültél. Közömbös barátta. Ellen-séges barátta. Baráttalan barátta.

Meztelenül fekszem melletted az ágyban. A plafont nézem. Ismerem az összes barázdáját-

repedését. Szuszogsz. Egyenletesen. Ismerlek egészen. Téged megnyugtat. Engem nyugtalanít.

A te véred a tökéletes feleség. Az enyém a szeretőre vágyik. Vonzanak. Bujaságuk. Időbeni meghatározottságuk. Élveznek.

Té más vagy. Olyan, aki azért élvez, mert megkértem rá. Té pedig megteszed. Mindig. Megteszed. A te szerelmed természetes. Nem harcolok érte. Van.

Ha elutazol, új életre kelek. A másik énem. Az igazi.

Általában csúnyábbak. De újak és szertelenek. Kívánatosabbak.

A hűség felől. Lassú égés. Égéstermék vagyok.

13.

A szerelemtelenség ellenére jó a kapcsolatunk. Eszünk, iszunk, alszunk, ba...unk, gyereket nevelünk, néha beszélgetünk is. Ideális. A szomszédok azt mondják. A barátok is. Mondják. A társtalanságnak számos fajtája van. A legkegyetlenebb az, ha együtt eszünk, iszunk, alszunk, ba...unk, gyereket nevelünk, és néha még beszélgetünk is. Mindezt magányosan. Ön-magunkban.

14.

A költő látogatást tett a városba. Köhögése néha megtörte a varázslatot. Mindenki áhítatos tekintettel csodálta és várta a beteljesülést különös módját. Fájdalmas együttérzés. Valaki azt mondta: beteg. Mások azt mondták: meg is halt. Pedig itt ült. Parnasszusi magasságokban. Köztünk-felettünk lebegve. Betegen. Pincszagot árasztott.

Berettyóújfalú, 2005 ősze

## MOHÁCSI ÁRPÁD

## Pereg

Az ujjaim ideges dobolása az üvegen.  
A kertben árnyékok és a bőröd.  
Itt kivillan,  
Ott gyerekekkel játszol.  
Majdnem harmónia,  
De aztán fogak,  
Fekete fogak  
A fehér éjszakában.  
Le vagyok taglózva.  
Válami állat kapaszkodik beléd.

## Működök

Belülről szítál rám a sűrű köd,  
Rádőlök könyökömre és tovább,  
Ilyenkor tudom, létem tévedés,  
Ha a való világ éppen működ,  
Az ember hiába annyit dolgoz,  
Nincs földi csoda, amely feloldoz,  
Rádőlök könyökömre és tovább,  
Álmomban nincs hiába szenvedés.

Mióta már, hogy ébren álmodok?  
Az utcán járva-kelve nevetek,  
Mert egy más létben nem vagyok hiba,  
Sem fogaskerekben futóhomok,  
Köd száll, felhő úsz el, sima burok,  
Az álmaimtól nem szabadulok,  
Az utcán járva-kelve nevetek,  
Számból kilóg a faragott pipa.

Itt szótagolom  
az ismeretlent

Itt szótagolom az ismeretlent.  
Ízlelgetem, hogy nem lehet kimondani.  
Átkötés jobbról.  
Fekszem a hasamon.  
Hallom, hogy nem jönnek a repülő.  
Hát még egy kicsit berregek, és csak aztán csukom össze  
a könyvet.  
És ejtem a térdemre a kezem.  
Épp mint aki alszik.

## Esőterv

Hogy készítsem el így a város esőtervét?  
Csak eszed a sajtokat, eliszod a boromat, elhajózol a  
hajómmal.  
Gondoltam, megbloggolok,  
Azt gondolva, hogy egy napló még beleférne az életembe,  
De te közben kitértél előlem új vizekre,  
Vágy éppen azt hitted a házról,  
Ami ki volt világítva,  
És én éppen neked akartam adni,  
Hogy plakát vagy hirdetés,  
Így egy mozdulattal összetépted életem virágát.  
Ván ez így olykor.  
Tudod, olykorban éltem én.  
Ez az az olykor, amit mindig ellenem fordítasz.  
Ahelyett hogy jönnél szépen a lámpák felé,  
Feljönnél a lépcsőn, elfogadnád az éjszaka egyik sarkát a  
magadénak,  
Berendezkednél és otthon lennél, berzenkedsz.  
Csak tudnám miért.  
Életem képe ez.

## CSÁVOSSY GYÖRGY versei

A Székelykő  
alatt

Nincs vershelyzet  
csak hazug holdfény  
és kólavinák görgése,  
a tavasz is csak kígyóvédelem,  
levetett múlt és szenvedés.  
Ó ki mászik már fel a csúcsra,  
ki tűz kalapra bokrétát,  
ki szó még rímet álmaiból,  
ki ver a régi hámorokban  
olvasztott ércből jó kaszát.  
A régi torockói házon  
az ablakfán a vörös gyász,  
mint virágszínrel hímzett vászon  
rikoltó jel ma is: vigyázz!

Erdély népe, fogyó családom,  
te hűtlen faj és kétkedő,  
a széthúzásnak vírusával  
öngyilkos kórral fertőző,  
te Európa bukott diákja,  
kit nem okít történelem,  
ki testvérként elutasítva,  
nem virrasztasz holtat velem,  
nézz fel a kőre, évezredek  
csiszolták csipkeshobrait,  
ha van csoda a széljárásban,  
e hegy az, mely rá megtanít,  
hogy lehetsz kopár kincset rejtő,  
vagy búvóhely labanc alatt,  
de senki le nem döntheti ez  
Isten alkotta falat,  
mert több egység s így időtlen,  
s hogy kishitű ne légy soha:  
a nap itt kétszer kel föl reggel  
és alkonya sem mostoha.

## Korszerűtlen

Szeretném két kezembe bepólyálni kezed.  
A régi varázsigét, ha lehet ne feledd.  
Ránk fér. S ha van esetleg egy időlagút,  
a „Sturm und Drang” korában is lesz még visszaút.  
Megnyúztak éles évek. A bőröm trófea,  
ott lóg az idő falán, „egy vágáns poéta  
a huszadik századból” a címke alatta,  
akár egy reklámcégnek bányá felirata.  
Ma sírba szállt poézis az őszi lombos ág,  
olcsó hatásadászat! Kit érdekel, Kurtág  
zenével írt korrajza, az idő oly rövid –  
több pénzre miből futja? – Az erkölcs már tövig  
gázol az unalomba... Most pólyálva kezed,  
mint imádságot mondom, de nem, lám nem lehet,  
mert látod milyen ósdi az élő lehelet.  
Bárhogy zihál,  
ködöt szítál,  
a hold színe kietlen,  
a címzett ismeretlen.

Kiáltó szó –  
2001

Kós Károly emlékére

A történelem aranyzála,  
mely szívünkben lett fénylő érték,  
a hervadt napok gyász-jegyében  
értéktelenné váló mérték.  
Az óborok íz-kavalkádja  
így lesz avas csepp, fanyar lőre,  
s a lányok alabástrom karja  
vénasszonyoknak ráncos bőre.  
Az erdélyi hant árnya, fénye,  
a haranglábak barna fája  
csak szürke folt, mi délibáb volt,  
egy álomvilág talmi tája.  
A hit, hogy új munkához lássunk  
és teremtsünk új tündérkertet,  
hol húsvéti feltámadásunk  
minden nagybőjtöt elfeledtet,  
kopik a hétköznapiok tényén  
és volt remények televényén  
csak kór leng az esti szélben...  
És mégis csontot maró télben  
füröszd meg arcod, mikor hajnal  
suhan a fák csupasz hegyébe,  
mert nem léphet az elszánt őrszem,  
a mindent túrni kész helyébe  
senkifia de senki, senki –  
a tavaszillat majd belengi  
folyók jegét, s a dúlt magágyat.  
Ha megmentesz egyetlen vágyat:  
hogy túlélj itt – tied a pálma,  
valóra válhat anyák álma,  
mert nincs örökös ostromgyűrű,  
kudarcot vallok tovább állnak,  
s mint vezére a győztes várnak,  
ki megadtad a vér adóját,  
kitűzheted a jövő selymét,  
a béke szentelt lobogóját.

## Józanul

Ősz van, beteg a kedves,  
az ablaküveg koszos, nedves.  
Ősz van.  
Ez van.  
Veszíteni is tudni kell  
az elfecsérelt rímekkel.  
Hazug a hold, mely csuklyát ölt,  
az álom, amely reményt költ.

Ősz van, síros felhő kísért,  
vond le a következtetést:  
elmúlt a tavasz. Nincs tovább.  
Halld meg a józanság szavát:  
vesd le farsangi maskarád.

Érd be azzal, ami a részed,  
legfeljebb meghal a költészet.

## Leszáll az est

Káli Király Istvánnak

Elnézem, milyen arabeszket  
ír a szeszélyes borostyán  
a szemközti ház tűzfalán.  
Titkokat rejtő régi meszet  
egy fóliánsnak oldalán.  
Kacsint a hold és virágpára  
ül az árva borospohárra.  
Lomhán száll vállamra az est  
és lány fényű emléket fest  
a lélek foszló vászonára.  
Mi az ára  
e mámoros magánynak?  
Mi van még hátra  
az ég szürkülő sátra  
alatt? Néhány korty bor,  
a zsongító elixír  
és egy pár kusza sor  
a megálmodott versből,  
mi torzó marad, mint az élet,  
az elfecsérelt szenvedélyed:  
alkotni – hát tetted  
mit kötött kézzel lehetett.  
Olyan ez, mint lepkék szárnya  
fölött az elmúlásnak árnya,  
tarka és vidám lobbanás,  
színpompás segélykiáltás,  
hogy még!... De vége,  
mert taps után a színpadon  
kihuny a fény s a játszótéren  
lebeg a por...  
A végsőt hozzá halkan  
még hozzáfűzheted,  
kint szél hordja szemétbe  
a műsorfüzetet.



KOMÁN JÁNOS

## A magamét mondtam

Nem szédítettek meg a hegyek,  
 azt akartam, hogy magam legyenek  
 ördög és isten egy személyben,  
 és így őrizzem a reményem  
 olyan olcsó emberek között,  
 kikbe a hatalom költözött.  
 A fenyőfákat megcsodáltam,  
 példát adnak gerinctartásban,  
 nem akarnak szolgálni másnak,  
 szobra ez a megmaradásnak.  
 Talán én is fenyőfa voltam,  
 és nemcsak szép ifjúkoromban.  
 Kitartásom, Uram, ne vedd el,  
 szeretni tudok szerelemmel,  
 s magam is szeretem, bár voltam  
 úgy is, hogy szerettem még jobban.  
 Hiába volt az a nagy hajsza,  
 nem mentem se jobbra, se balra,  
 nem ragadt rám semmilyen szólam,  
 én mindig a magamét mondtam.

ALICZKI JOHANNA

## Hiszem nem hiszem

**M**a reggel leültem a tükör elé a zongora-székre. Zongora már rég nincs hozzá. Csak a szék, arra szoktam tenni a vacsorámat, ha a TV elé ülök enni. De most csak néztem magam, a tükör által mutatott alakot. Egy felnőt, velem szemben, komoly és összetört, de végtelenül erősnek látszott. Mint egy igazi. Felnőt. Vele szemben én gyerek voltam. Gyenge és elesett.

Néha beszélek magamban. Most a tükörképem mintha magától dumált volna. Lenézett, kiröhögött és jóval, nagyon sokkal fölöttem állt. Megsértődtem magamra, úgy döntöttem, ideje elindulni. Már lassan 9 óra, 8.55-re kellett volna mennem. Mindegy. Fontos megbeszélés volt magammal.

Bizonytalanul indultam el, nem igazán tudtam, hogy én vagyok-e, vagy a tükörből pofázó valaki. Vajon mások melyiket látják kívülről? Válogásban lényegtelen.

Felszállok a villamosra, hangosan hallgatom a zenét, hogy tényleg mindent kizárjak. A központban lezárva a metró. Mi lehet, nem tudom, nem is érdekel, de azért elképzelem, hogy felrobban, és én távolról, az elhaladó villamosból nézem végig. Még azt is elgondolom, hogy én vagyok a mérnylő. Hirtelen fék, várakozás, kinyílik az ajtó, kiveszem a fülemből a hallgatót, hátha mondanak valamit. Kezdenek leszállni a barmok. „Indulunk, vissza lehet szállni.” – így a vezető, elég gúnyos, hallani a hangján, hogy kiröhögi a lekászálódó utasokat, én a helyében nem vártam volna meg, hogy visszaszálljanak. Halk, bátortalan nevetés innen-onnan, a helyzet és a hülyék reakciója egyaránt nevetséges. Elindulunk, valaki azt mondja: „Na ez Magyarország, b...d meg!” Hát, b...d meg te, költözz el, ha nem tudsz nevetni magadon, két percbe még senki nem halt bele. Visszatettem a fülhallgatót, felhangosítottam a zenét, némán zötykölődtem tovább.

\*

Egy nő sír mellettem a metróban. A csöndet a szipogása töri meg, hirtelen odanéznek néhányan – velem együtt –, aztán elfordítják a tekintetüket. Én is így reagálok, úgy teszek,

mintha nem venném észre. Vajon mit tehetnék? Hiszen felnőt vagyok. Hivatalosan. Mégis túl gyerek ahhoz, hogy megkérdezzem egy síró társamtól: „Mi a baj?”. Valószínűleg nem avatna be. Miért tenné? Nem az én dolgom. Én sem mondanám el neki. Elképzelem, hogy ez egy film. Minden bizonytalanságot, minden forgatókönyv szerint, középkorú, szív-döglesztően sármos férfi lennék, gyengéden egy textilzseb-kendőt nyújtanék a mellettem zokogó nő felé. Szar amerikai film, persze a nő kiönti nekem a szívét, a vállamon sír, majd lassan felnéz, hatásszünet, halk zene, csók, de ez most nem amerikai szar/jó film, egyáltalában nem film. Hanem ez most itt van, mellettem, a valóság, hogy úgy mondjam, és én nem tudom, mit kell ilyenkor tenni. És mivel nem teszek semmit, sőt, úgy teszek, mintha semmit sem tennék – egyre kínosabban érzem magam. Pedig ő sír. Mit csináljak? Kell egyáltalán tenni valamit? Nem feladatomban megvisszázni, és szerintem mind ezt gondoljuk abban a pillanatban, ott a metróban. Viszont zavar, úgy érzem, valamit tennem kéne. Rámosolyogjak? Még azt hinné, kinevetem. Szorongani kezdek, ajkamba harapok, elgondolkodom, miért sírhat. Oly mélyre merülök, hogy szinte könnybe lábad a szemem. Leszáll, mielőtt kitalálhatnék valamit. Vagy mielőtt gyáván leszállnék.

\*

Van, amit nem hiszek. Pl. hogy a kelbimbó jó. Azt sem, hogy lát az Isten engem. Most, holnap, ha meghalok. Nem hiszek néha a szemnek, ami néz, lát belőlem, a szívnek, ami érez, ha engedem, ha nem. Nem hiszem, hogy te vagy bárki megteheti, hogy megérint, ha nem akarom. És nem hiszem el, hogy én viszem el a balhét, és nem mondom, hogy hagyjál, csak gondolom. Azt sem hiszem, hogy átúszom a Velencei-tavat. Meg hogy a paraszt arat (bár ez talán tényleg van). Ez nem akarát – nemakarát kérdése. A lélek félrelépése. Hogy hagyj magad elküldeni. Ha nem félsz merni belevágni egy hétig, kicsit tovább a tied lenni. Én nem hiszem, hogy merek.

## After x.

Egy

Titok. Aranyszíne van. Egy ládában őrzöm, mélyen elrejtve, magamban. Mint egy kincs. Nem adom ki, az enyém. Néha kinyílik a láda fedele, és kidugja belőle fejét ez a titok. De visszabújik. Szeret velem lenni. Lehet, hogy csak fél elhagyni, vagy én félek elengedni. Balhézunk, mint anya gyermekével. Toporzékol, engeded neki. Elhozhatja barátait. Társait, testvéreit. Hadd jöjjenek. Mindegy, hányan vannak. Ha már nem egyedül.

Kettő

Van, amit nem lehet megmagyarázni. Például, amit most látok. Ha megpróbálnám, akkor sem tudnám elmondani, hogy is van ez. Ahogy szinte a földből törnek elő a buborékok, apró kristályok, végtelen sok, higanyszerű gyöngyök. A pohár alján, a falán, és ott alul, megmagyarázhatatlan, hol, de ott, én látom. Szóval ott is. Még egyszer annyi.

Három

Semmi. Leszámítva ezt-azt. Az eret a kézfejem. Végigfut, egynek látszik, nem vagyok orvos, lehet, hogy tényleg egy. De most három után van. Meg pl. most beteg vagyok, mondanám, ha hipochonder lennék, de csak megfáztam. Vírus, mondja az orvos, ő is találgat, nem tud semmit, ahogy Te sem. Ha nem ebbe, hát majd másba halok bele. Beléd. Szeretek. Majd. Egyszer.

Négy

Beleültem a Hartmann-zónába. Kijött hozzánk egy pasi, és állítólag pálcával „bemerte a lakást”. Nem voltam itthon. Suliba kellett mennem, na mindegy, beleültem, az a lényeg. Most mi lesz? Semmi. „Kiültem” belőle gyorsan. Mindig ott fekszik a macska. Valami tényleg lehet ott. Bűdös.

Négy és fél

Van, ami angolul szebb. Van például az, hogy – nem tudom. Nem jut eszembe semmi.

Öt

A kipsztyulás. Zsibbadt a kezem, a lábujjam, az ajkam. Ha megcsókolsz, lehet, hogy nem érzem. Most tedd meg, ha akarod, nekem voltaképpen mindegy. Úgysem érzem, úgysem emlékszem majd rá holnap.

# „A CSILLAGFÉNY AZ EMBERBEN VAN”

– beszélgetés ANAVI ÁDÁM költővel –

(Nem írom le, hogy Anavi Ádám örök fiatal. Azt se, hogy február 26-án betölti a 97. életévét és lassan, de biztosan halad a mindannyiunk által óhajtott centenáriumi felé. Inkább megismételném az általam „feltalált” (kitalált) ANAVITAMIN szót, mert úgy érzem, ez fejezi ki leginkább azt a belső erőt, mely korát meghazudtoló energiát ad az írónak. Az utóbbi hónapokban sokszor beszélgettünk: az életéről, a költészetéről, az alkotói sors kérdéseiről. Kávéházban, szerkesztőségi irodában, az írószövetség temesvári székházában.)

Bevallom, Anavi bírta az iramot, én jóval hamarabb elfáradtam. Az emlékek, a feltörő gondolatok zuhatagában gyakran pihenőt javasoltam. Pergett a magnetofonszalag, teltek a noteszlapok, egyszerű interjú helyett egy életregény vázlat bontakozott ki a beszélgetéseink során. Az alábbiakban ebbe a befejezetlen arcképcsarnokba szeretném meghívni az olvasót.)

## „A világ legszebb táján születtem”

– Az ember, idős korában egyre többször gondol a gyermekkor emlékeire, néhai családjára, a szülőhely bölcsőringató melegére. Tudom, Anavi Ádám szemére nehezen jön az álom. Hova „utazik” ezeken a fehér éjszakákon, melyek azok az emlékek, amelyek vissza-visszatérnek álmatlan óráiban?

– Valóban, nagyon sokat gondolok gyermekkoromra. Megjelenik előttem édesapám, édesanyám, a testvéreim képe. Aztán Torda környéke. Néhány régi utcát is látok. Például a Szőlő utcát, a város nyugati részén, a domboldalon. Felsejlik a kígyós Bethlen grófok kastélya, odajárt a nővérem, német órákra a grófnéhoz, s amíg ő tanult, én szabadon kóborolhattam a kastély kertjében. Onnan fel lehetett jutni egy sikátorszerű ösvényen a Leányvárba. A dombtetőről már látni lehetett a Tordai-hasadékot. Amikor a magasból lenéztem, olyan csodásnak tűnt a vidék, hogy azt hittem, a világ legszebb táján születtem, és én innen soha el nem megyek. Természetesen ezek annak a gyermeknek a képei, aki annál szebbet addig még nem látott. De ezek a képek gyakran visszatértek költészetemben. Sokszor sétáltam egymagamban, néha megvártam, míg rám esteledik: s látom a Holdat, a csillagokat, a sejtelmes árnyakat a domboldalon, a fák koronái fölött.

– Most, hogy a csillagokról beszélt, egyik szép mesejátéka, a Fénypásztorok jut az eszembe, úgy érzem, ezt a tordai emléket kelti életre.

– Egy-egy gondolat, amit akkor, gyermekként megfogalmaztam, oly mélyen az emlékezetembe vésődött, hogy szinte ösztönösen tértek vissza írásaimban. A *Fénypásztorok* című mesejátékomban valóban a tordai csillagok ragyognak. Ugyanakkor benne van a néphit is, továbbá az, hogy a csillagokat el is lehet lopni, tehát vigyázni kell rájuk, mint a mesében, a mesejátékban. A csillagok fénye tulajdonképpen nemcsak azt jelenti, hogy ragyog a táj, hanem az emberi lelket, az emberi jó lelket is szimbolizálja. Azt akartam megfogalmazni, üzeni ezzel a darabommal, amelyet a gyermekeknek írtam, hogy a csillagfény az emberben van. Egyébként a csillagokról sokat írtam. Közvetve benne van Kepler-dramámban is. Egyik legszebb versem pedig, a *Csillagok érintése*, talán emlékszik erre a költeményre? Úgy végződik, hogy: „Állok. – Zúzmara – kristályzás / fog körül, – feléri kezem. / Ujjaimból fény sugárzik: / csillagokkal érintkezem.”

– Szerette a meséket, meséltek magának gyermekkorában?

– Anyám mesélt, a nálamnál két évvel idősebb nővérem mesélt, a cselédlányunk mesélt. Amikor megtanultam olvasni, Benedek Elek könyveit faltam. Köztük volt a *Magyar mese- és mondavilág*, ezt a könyvet névadó atyámtól, a művelt iparostól kaptam, aki Nagyváradon élt. Olvasni még mielőtt iskolába írártak volna tudtam. Nem emlékszem arra, hogy az iskolában nekem tanulnom kellett volna. Apám egészen más meséket mondott nekem: élete igaz történetét mesélte el.

– Édesapja, Frucht Izidor messzi vidékről érkezett Tordára. Ha jól tudom, a családban németül beszéltek?

– Apám története egy külön regény. A család, édesanyám családjá is, Bécsből származik.

Apám kitanulta az órásmesterséget, aztán, mint akkoriban a mesterlegények, elindult „valcolni”, ahogyan akkor mondták, világot látni, szakmát tökéletesíteni. Más iparosnak ez nehezebb volt, de a valcoló órásnak az egész műhelye belefért egy ládába, így könnyebben ment a vándorlás. Bécsből indult el, ment Pozsony felé, aztán a Vág és a Nyitra völgyében barangolt. Bejárta az arisztokrata kastélyokat, amelyekről sok érdekes dolgot mesélt később nekünk, gyermekeknek. Aztán következett Tatót városa, Budapest, Sze-

tán a család megsokasodott, sikerült önállósítania magát. Üzletet bérelt az egykori református leányiskola mellett, s az épület tűzfalára felkerült egy hatalmas óra, meg az évszám: 1899. Apám makacs ember volt, tudta mit akar, az ő természetét örökölték én is. Ugyanakkor a tudomány és művészetek felé hajló ember volt, hamar bekapcsolódott az akkor megalakult Filharmóniai Egyesület munkájába, belépett a zenekarba. Később minket, gyermekeket is tanítottak zenélni. Öten voltunk testvérek, közülünk hárman ját-



ged, Szabadka. Majd Boszniába került, Cetinje-ben dolgozott. Ezek a földrajzi nevek számomra akkor ismeretlenek voltak, de sajnos később, a boszniai konfliktusok idején hallottam ezekről a városokról. Apámat a sorozás ott érte. Vékonydögű legény volt, amikor a katonaoorvos meglátta, arra gondolt, hogy a hatalmas bosnyákok szétlaptíják, így alkalmatlannak minősítette a tényleges szolgálatra. 1896-ban a magyar fővárosban világkiállítást szerveztek, s apám Budapestre utazott. Állást keresett magának, talált is, de amikor észrevette, hogy mestere becsapja, úgy döntött, hogy tovább áll. Három hónap múlva már Bécsben volt, s ott ajánlotta neki egy úgyszólván „angroszista” (ők voltak akkoriban a szakma telefonközpontjai, akik többek között a világ nagykereskedőivel állandó kapcsolatban állottak), hogy menjen Tordára, ahol órásmesterségét keresnek. Apám megkérdezte, hol van Torda, hiszen addig még nem hallott róla. „Neben Klausenburg” – jött a válasz, mire apám bölintett, hogy ez megfelel, és el is indult Kolozsvár felé. Tordán valóban állást kapott, egy Herbst Mór nevű órásnál kezdett el dolgozni, majd miu-

szottak a zenekarban. Én apámmal össze is veszem, mert azt szerette volna, ha fuvalázok. Nem volt ehhez tehetségem, nem tudtam kifújni egyetlen hangot sem. Költő lettem, az első versemet elemista koromban édesanyámnak írtam. Magyarul. El kell mondanom, hogy édesapám és édesanyám egymás között mindig németül beszéltek. Hozzáik is németül szóltak, de mi magyarul feleltünk, mert ez könnyebb volt nekünk. Mégis kialakult bennünk a német nyelv jó értése. Azt mondhatom, hogy a német számomra ma is a második anyanyelv.

## Az üvegcserepektől a baloldali mozgalomig

– Tudom, egy zsidó származású ifjú élete azokban az időkben nem volt mindig fenéig tejfel. Mégis folytatta útját az irodalom felé. Kik támogatták akkor, kik egyengették első lépéseit?

– Az elemi osztályokat magyar tanyelvé iskolában végeztem, majd a román gimnáziumba kerültem, mert zsidó akkor már nem járhatott magyar gimnáziumba. Szerencsém volt, mert

osztálytársam, Vasile Dan, a később ismert román író lett az egyik legjobb barátom. Sokat beszélgettünk az irodalomról, terveinkről. Érdekes, hogy az osztályban jól éreztem magam, a román osztálytársaim nagyon rendesek voltak, még a futballcsapatba is bevettek. A szünetben azonban lökdöstek, nyíltan, vagy „véletlenül” állandóan nekem jöttek. Érzem, hogy nem bírom tovább. A felső osztályokat aztán magánúton végeztem el, közben dolgoztam apám műhelyében. Akkoriban megjelent Tordán az „Aranyosság” lap, amelynek szerkesztője egy Heltman Ervin nevű szász volt, aki kitűnően tudott magyarul. Gyakran betért apám üzletébe, s „beszervezett” tudósítónak. Különböző témájú cikkeket írtam, köztük politikai kommentárokat is. Egyik cikmem emlékezetes maradt. Az történt ugyanis, hogy a választások előtt a gárdisták betörték a tordai zsidó kereskedők üzleteinek kirakatait. Ezt látva megírtam egy cikket, amelynek azt a címet adtam, hogy „Üvegcserepek a választásokról”. Közölték, de nagyon felháborított, hogy – valószínűleg óvatosságból – az eredeti címet megváltoztatták, s végül *Cserepek a választásokról* címmel jelent meg. A botrány így sem maradt el. A gárdisták megfenyegettek. Ha nem akartam, hogy megverjenek, el kellett menekülnöm Tordáról. Ez nem is volt nehéz, mert akkor már beiratkoztam a kolozsvári egyetemre. Ez a drámai élmény viszont nagyon mélyen a lelkembe szívódott. Több évtizeddel a történetek után visszatértem erre a *Velencei mozzanat* versemben. Egyébként, amit én ebben a költeményben leírok, az igaz, egyetlen kivétellel: sohasem jártam Velencében. Az emberben felszívódnak az élmények, olyannyira, hogy néha mesének tűnik az, amit egyszer valóban megélt. A prózaíró másként tér vissza ezekre az emlékekre, a lírikus mondhatni újból és újból átéli a történeteket. Ez a vers egy kész novella: megismerkedés, intím helyzet és utána a felfedezés. Hogy miért választottam keretnek, helyszínnek Velencét? A téma követelte, hogy valami rendkívüli helyzetben beszéljek arról, amiről akarok, pontosabban a fasizmusról. Ennek a versnek olyan sikere volt, hogy több levelet kaptam Bécsből és Budapestről is, amelyben gratulálnak nekem.

– A kolozsvári egyetemi évek egy külön fejezetet jelentettek életében. Több, akkor már ismert és elismert magyar íróval találkozhatott a Szamos-parti városban.

– Amikor beiratkoztam a kolozsvári egyetemre, fő tantárgyként a magyar irodalmat akartam választani. Egy professzor előadásai azonban elvették ettől a kedvemet. Emlékszem, hogy akkoriban, a 30-as években megjelent egy újság-cikk, amely részben igazat adott nekem. A címe az volt *Hogyan tanítják a magyar irodalmat a kolozsvári egyetemen?* Mondanom sem kell, hogy kemény, bíráló hangvételű írás volt. Tudja, ki írta? Egy fiatal, de már jó nevű és sokak által tisztelt író, akit úgy hívtak, hogy Tamási Áron.

– Bizonyára többször is találkozott Tamási Áronnal...

– Gyakran találkoztunk, de sohasem beszéltem vele. Sőt, haragudtam is rá (irodalomtól független okok miatt), s azzal büntettem magam, hogy egy ideig nem olvastam könyveit. Később természetesen igyekeztem bepótolni mulasztásomat. Először még iskolás koromban találkoztam vele Tordán, a Helikon irodalmi estjén, melyre a leánygimnázium tornatermében került sor. Én a hátsó udvaron át, a színpadon keresztül jutottam be a terembe. A függöny még nem volt leeresztve, láthattam, hogy az írók gyülekeznek, és hogy köztük van Tamási Áron is. Azt is hallottam, hogy így szólt a rendezőkhöz, vagy szervezőkhöz: „Engem tegyél X vagy Y után!” Utólagosan megértettem, miért kérte ezt. Azt akarta, hogy eltüntesse egy esetlegesen gyenge írás kelte hangulatát, és az írókat magától. Telle volt a terem. Lelkesedés, érdeklődés. Élmény volt! Egyszer elküldtem én is a Helikonnak egy arcképszerű karcolatot vagy novellát, mely egy tanárról szólt.

Folytatása a 13. oldalon

# „A CSILLAGFÉNY AZ EMBERBEN VAN”

## Folytatás a 12. oldalról

Ma is az az érzésem, hogy jó írás volt, mert egy felháborodott hangú levél kíséretében küldték vissza, mivel elkövettem azt a hibát, hogy a modellt nevét nem változtattam meg. Kolozsvári tartózkodásom alatt egyetlen lap közölt tőlem írásokat rendszeresen: az *Új Kelet*. Ez egy magyar nyelven megjelenő zsidó lap volt. Szerkesztője, aki jó barátom volt, megértett engem, belém látott. Kért tőlem cikkeket, verseket is, amelyeket közölt, és többek nagy csodálkozására, sőt irigységére, meg is fizetett. Egyik, itt megjelent verssemel több évtized múlva találkoztam Temesváron. Aurel Buteanu, a kitűnő Karinthy fordító, aki az akkori Loga utcában, a szomszédomban lakott, amikor meglátogattam, elővett egy vasos dossziét, s legnagyobb csodálkozásomra megtaláltam benne a *Rólvadás barátágontás ellen* című versemet, amelyet kolozsvári diákkoromban közöltem. Buteanu akkor nem tudta, ki a szerző, de tetszett neki a vers, kivágta a lapból és megőrizte. Az akkor megjelent verseim közül néhány bekerült első kötetembe, az 1944-ben megjelent „Hess, szegénység”-be is. Akkor nagyon keveset írtam, de úgy látszik, már bírtam a formák és a mély szépségek megvalósítását. Emlékszem, egy korabeli költő féltékenységgel telt aggodalommal fordult hozzám: „Valóban te írtad ezt a verset, nem lesz ebből botrány?” Évekkel később, a *Hat év után* című verssemel válaszoltam neki.

– *Köztudott, hogy szoros kapcsolatok fűzték a baloldali mozgalomhoz. Első, nyomtatásban megjelent verseskötete is ezt bizonyítja. Most mégis elégedetlenséget érez ki a hangjából...*

– Kolozsvári egyetemi éveim alatt a zsidó internátusban laktam. Itt olyanokkal kerültem kapcsolatba, akik később a kommunista mozgalomban játszottak szerepet. Köztük volt például a temesvári Salamon Jóska. Zárójelben mondom el, hogy ennek a Salamonnak a felesége támadta meg később, felső utasításra Méliusz Józsefet. A baloldali ifjak között volt Csehi Gyula is. Érdekes, hogy igen sok jómódú fiú volt köztük. Ezek közé tartozott egy nem zsidó, a vásárhelyi Csögör professzor is. Ezeket sokan „szalonkommunistáknak” nevezték, bár nem egy közülük már akkor, vagy később a börtön szalonjait is megismerte. Ami engem már akkor visszatarított a kommunista párttól, az volt, hogy nem tudtam elfogadni, hogy mindenre csalhatalan választ tudnak adni. Én szembesíttem állításaikat a valósággal, de hiába mutattam rá tévedéseikre, fanatikussággal nem lehet vitatkozni, nem akarják tudomásul venni a valóságot, s ez sajnos, mind a mai napig így van. A *Szembesítés többedmagammal* című versciklusomban is ezt írom meg. Ennek ellenére mégis szimpátoztam a baloldallal, a kommunistákkal. Éjjel mentem gyűjteni a *Vörös Segély*-nek, a béletörzönöztek számára, de közben vitatkoztam tételeikkel. Baloldali voltam, de cionista baloldali...

– *Mikor használta először az Anavi Ádám írói nevet, és miért kényszerült névváltoztatásra?*

– Nem kényszerített erre senki. Az volt a véleményem, hogy egy magyar költő olyan nevet vegyen fel, amit a csak magyarul olvasó is könnyen kiejthet. Még Tördán történt, hogy lefordítottam héberre a Frucht nevet, így lett *Pry Job* az első „írói” nevem. Akkor sokat írtak egy *Jób* nevű újságról és tetszett nekem ez a név, közöltem is néhány cikket ezzel az aláírással a tordai lapban. Aztán rájöttem, hogy anyám nevének (Traub Stefániának hívták) a héberesítése – az ANAV. Eleinte az Ivánt társítottam hozzá, de csak a játék kedvéért, mert Ivan Anavi, ha visszafelé olvassuk is ugyanaz. Később úgy éreztem, hogy több közöm van az Ádámhoz, mint az Ivánhoz. Az Ádám olyan, akár egy nyelvcsalád, változatainak jelentése: vörös, vér, föld (amelyből az ember vétetett). Az Ádám ugyanakkor Embert is jelent.

## Kitörés a magányból

– *Gyermekkori játszótársakra emléést tett, de költőtársakról, tanítómesterekről nem beszélt. Olyan magányos lett volna?*

– Bodor Pál, aki Válogatott verseim kötetét szerkesztette és utószót is írt könyvemhez, nagyon jól megérezte, hogy tulajdonképpen magányos voltam. Volt idő, amikor csak magamnak írtam verseket, nem csatlakoztam valamilyen nemzedéki írói csoportosuláshoz vagy mozgalomhoz. Nem dolgoztam soha egy szerkesztőségben. A magyar irodalmat, a versírás technikáját önszorgalomból tanulmányoztam, nem irányított, nem buzdított erre senki. Az egyetemen pszichológia és filozófia főszakot végeztem. Bárki megkérdezheti tőlem ma is: hogyan lett akkor magyar nyelv és irodalom tanár? Erre én azt válaszolnám, hogy hányan akartak írók lenni azok közül, akik beiratkoztak az íróiskolába, mégsem lett belőlük igazi alkotó. Én a hexamétereket úgy tanultam meg, hogy megpróbáltam írni, miközben azt kérdeztem magamtól, hogy miért nem jó, amit csinállok. Sokat olvastam, tudtam, hogy vannak dolgok, amiket egy költőnek meg kell tanulnia. A könyvtárból vettem ki könyveket, meg a diákársaktól kölcsönöztem. Olyan kollégáim voltak, mint például Brassai Viktor. Én József Attilát nem könyvből, hanem Brassai hangján ismertem meg, aki úgy szavalt, hogy sokan nagy előadóművészt láttak benne. Barátim? Két triumvirátusunk is volt annak idején Tördán. Az első: Frankel Dódi, Hajdu Pista és én, a második Pavel Dan, Hosszú Géza és én. Hajdu Pista – akiből a világhírű szobrászművész, Étienne Hajdu lett, két évet töltött Pesten, s ő hozta el nekünk József Attila verseit és vele együtt a baloldali törekvések eszméjét. Frankel Dodi a magyar avangárd hatása alatt írt zűrzavaros, számomra érthetetlen, de jó hangzású verseket. Aztán a barátaim elmentek. Én itthon maradtam.

– *A harmincas évek végén került Temesvárra. Franyó Zoltán, Endre Károly, Reiter Róbert vásárosába... Minden lehetőség meg volt arra, hogy bekapcsolódjon az akkor pezsgő irodalmi életbe. A tanár úr mégis hosszú évekig cipelte magával önként vállalt magányát. Visszatekintve ezekre az évekre, mivel magyarázza ezt a magatartását?*

– Annyira tiszteltem az írókat, hogy nem volt bátorságom közeledni hozzájuk. Még annyi természetem sem volt, hogy bekopogjak valamelyik szerkesztősigébe. Az igazi értékek iránti tisztelet még gyermekkoromban nevelték belém. Ehhez tartottam magam később is, bár, mint kiderült, én voltam a vesztes. Közben összegyűlt egy kötetnyi kéziratom. Az egyik barátom elvitte Franyónak, aki azonnal elolvasta és azt üzent nekem, hogy meg akar ismerni. Emlékszem ma is az első látogatásomra Franyónál. 1943 vége felé történt, amikor benyitottam hatalmas dolgozószobájába. Nagyon meglepett, hogy velem, az ismeretlen költővel Franyó olyan közvetlenül beszélt. Szaváiból megéreztem, hogy elolvasta verseimet, s azt is, hogy meglátta bennem a költőt. Vállalkozott arra, hogy kiadja költeményeimet, s be is tartotta ígéretét, 1944 végére megjelent első kötetem, a *Hess, szegénység*. Franyó a nyomdai munkálatokat is követte, sőt engem is behívott, hogy nézzem meg, hogyan készül egy könyv. A nyomdászok megmosolyogták ügyetlenkedésemet, s rövidesen meg is tréfáltak, természetesen Franyó jóváhagyásával. Amikor elkészült a kötet, s az első nyomtatott példányt átadták nekem, lélekszakadva rohantam haza, hogy elolvassam. Alighogy kinyitottam a könyvet, azonnal a szemembe szökött egy otromba sajtóhiba. Egyik versemben, azt írtam, hogy a vonaton utazom, várok valakire... és nem jön a lány „akit csak egyszer láttam”. A kinyomtatott könyvben az állt „akit csak egyszer lőttem”. Vissza a nyomdába. Amikor berontok, látom, hogy ott van Franyó a nyomdászok között, és valósággal hahotáznak. Az történt ugyanis, hogy csak a nekem átnyújtott példányba csempészték be a sajtóhibát, természetesen, a tréfa kedvéért. Ami ezután történt, az viszont egyáltalán nem volt mulatságos. Hiába küldtem el a könyvem Szemlér Ferencnek, Jékely Zoltánnak, Nagy Istvánnak és több más írónak, a visszhang késlekedett. A temesvári sajtóban jelent meg csupán egy kritika, Mária Béla tol-

lából, aki kiemelte, hogy „érett költő, saját hangja van”, meg azt is, hogy „szociális érzékenységgel”... Rövidesen megismerkedtem Endre Károlyval, Méliusz Józseffel. Tudja, mi volt Méliusz véleménye első kötetemről? A baloldaliságról ismert író rámutatott a könyvem címére, és azt mondta: „azt hiszi, a problémát ezzel meg lehet oldani! Rosszul tette, hogy szekereit Franyóhoz kötötte.” Franyó ellen akkor már megindult a baloldali támadás. Én még mindig hittem a kommunizmusban, de nem fanatikusan, kritikával és reménnyel szemléltem a változásokat, melyek annyi millió embernek biztosíthatnak más, emberségesebb életet. Ennek a bizakodásnak adok hangot második kötetemben is, amelynek címe *Indulnak hadirendben*.

– *Mindkét kötetben mozgósító jelszavak, idillikus képek vannak. Anavi Ádám „1944–1955 között a mozgósító politikai költészet egyik ismert képviselője”, olvashatjuk a Romántiai Magyar Költők antológiájában. Ilyen jellegű könyveket más, neves írók is kiadtak, hogy aztán, évtizedek múltán, egyszerűen kiradírozzák életművéből. Anavi Ádám hogyan látja könyvei tükrében ezt a korszakot?*

– Ha megtagadtam volna ezeket az alkotásaimat, hazudnék. Gyenge kötetek, főleg a második, de annak a korszaknak a terméke, amelyet átéltem, és amint mondtam, már hittem, reménykedtem a változásokban. Helytelen dolog ennek a korszaknak a líráját szőröstül-bőröstül kidobni a tudatunkból és az irodalomtörténetből. Mert vannak ezekben a kötetekben szép, esztétikailag értékes részek is. Néhány ilyen versem bekerült a Bodor Pál szerkesztette válogatott költeményeim kötetébe is.

## Mellőzés, elhallgatás, fürkészés

– *Látásképpen minden a legnagyobb rendben volt. Az Írószövetség temesvári szervezetében a román alkotói körök mellett magyar, német, szerb csoportok létesültek. Gyakorik voltak a nyilvános szereplések, az író-olvasó találkozók. Az alkotók elindultak „hadirendben” új társadalmat építeni. Meddig bírta ezt az iramot Anavi?*

– A be nem váltott ígéretek, a késlekedő változások egyre inkább kiábrándítottak, olyannyira, hogy fokozatosan szembekerültem a pártpolitikával. Előbb verseimet nyírálta meg a cenzúra, vagy olyan lehetetlen változtatásokat kértek, amelyek felháborítottak. A Dózsa-szoborról írott versemet egyszerűen polgári hangvételű költeménynek minősítették. Egy másik versem, amelyben Krisztushoz fohászkodtam, a „térj vissza, Jeruzsálembé” sort akarták megváltoztatni: „térj vissza, Moszkvába” lett volna számukra a vonalás. A példák sorát folytathatnánk, ma nevetünk is ezeken az ostobaságokon, de nekem tizenhét évi kényszerű hallgatást jelentett. Más írók megtört volna ez, de én kibírtam. A versírás terén kialakult bennem egy olyan magatartás, hogy nem törődtem azzal, közlik-e vagy sem a költeményeimet. Azt írtam, ami tetszett, a nyilvánosság nem érdekelt. Egy szerencsém volt, a nevetem nem tiltották le, csak elhallgatták. Sovány vigasz, hiszen legjobb alkotói periódusomban szorultam vissza a névtelenségbe. Volt bennem annyi erő és kitartás, hogy ezt az időszakot átvészeljem. Különösen 1957 után, amikor zaklatni kezdtek. Éreztem, hogy állandóan „fürkésznek” utánam, aztán egy kora reggel megjelent a lakásomon őt férfi. Hivatalos írással „felfegyverezve” törtek rám és azt állították, hogy aranyat meg dollárt rejtegetek. Órákig tartott a kutatás, majd egy tömött bőrönddel távoztak. Arany és dollár volt benne? Bizonyára, hiszen ezt keresték. A kézirataim közül viszont előkerültek olyan írárok, amelyeket én hiába kerestem, de ők megtalálták. Nem sokkal ezután kihallgatás következett. Olyan dolgokat említettek, amelyeket én cselekedtem, vagy mondtam, de én már rég elfelejtettem. Például pontosan tudták, mit mondtam a magyar irodalom tanárok szakmai összejövetelén. Aggódtam a magyar iskolák sor-

sa miatt, de ők megnyugtattak, mondván, hogy „egyetlen magyar tanító meg tanár sem maradt állás nélkül”. Csak később tudtam meg, hogy írószövetségi tagságomat is megvonták. 1970-ben, felkértek, hogy kérvényezzem újra felvételemet...

– *A gyanakvás, a „fürkészések” nem kezdték ki a lelkét?*

– Kemény voltam. Arra azonban vigyáztam, hogy néhány, gyanúsított emberrel ne legyek nyilvános kapcsolatban. A „fürkészés” tovább tartott. Egyetlen lap állt mellettem, az *Utunk*, mely rendszeresen közölte verseimet. Aztán Bodor Pál ismét támogatót, 1970-ben megjelentette az *Etika és kibernetika* kötetemet. Ma is büszke vagyok arra, hogy talán a világon én vagyok az első, aki a kibernetikáról verset írt. Ez a kötet csak Temesváron szülehetett meg, itt alkották meg Romániában az első számítógépet, és éppen két volt tanítványom nevéhez fűződik.

## „Marad a lényeg”

– *Az utóbbi tizenöt esztendő írói kiteljesedésének korszaka. Az Etika és kibernetika sikere után újabb kötetek hozzák vissza a köztudatba Anavi Ádám nevet: A Metaforás idők, a Szembesítés többedmagammal, A sánda mézárós szemével, Csülök és a többi négy, Kepler... és sorolhatnám tovább, egészen, a Válogatott versek kiadásáig (Irodalmi Jelen Könyvkiadó, 2005). A Ködfaragók verséből idéznék, mielőtt feltenném a kérdést: „Milyen lesz arcom, alakom, / ha nagymunkám végére érek, / ha mindent, ami fölösleges / lefaragtam s marad a lényeg?” Valóban úgy érzi, hogy ez a lényeg immár véglegesen jellemzi költészetét?*

– Igényes voltam mindig önmagammal szemben. Gondolatban, ha verseimet elemeztem, mindig a nagyokra (Petőfi, Ady, Goethe) hivatkoztam. A kritikát elfogadtam, mert csak jó verseket akartam közölni. Székely Jánossal, aki az Igaz Szó szerkesztője volt, igen értékes levelezés alakult ki. Igényes volt velem szemben, ezért többször adott vissza verset, azzal a megjegyzéssel, hogy nincs kiforrva. Ma is hálás vagyok neki ezért, mert így súlyosabb verseket írtam. Bodor Pál válogatásában megjelent utolsó kötetemről azt mondhatom, hogy hozzáértésről, megértésről és megérzésről tanúskodik. A versek egymást emelik. Ilyen válogatásra csak az képes, aki ismeri a költőt. Meglepetés volt számomra Fejtő Ferenc előszava. Kortárs író, nemzedék-társam üzent nekem, akivel, szerencsémre sikerült Aradon, Böszörményi Zoltán jóvóltából személyesen is találkoznom. Egy életmű ugyanakkor sohasem lehet teljes. Én azzal is tisztában voltam, hogy „hosszútávúto” vagyok az irodalomban, és sokáig kell élnem ahhoz, hogy befussam a magam pályáját. Sohasem akartam sokat írni. A minőségre törekedtem. Azt ugyan reméltem és remélem ma is, hogy drámáim színpadra kerülnek, és talán megérem a bemutatót. Kiadatlan verseim között is van néhány, amelyhez ragaszkodom, mert jónak tartom. A „kecskerímeket” is szeretem, de sajnos már két esztendeje nem írtam ilyen verseket. Nem írtam meg Mátyás királyról szóló vígjátékomat sem, pedig a téma már kiérlelődött bennem. Talán...

– *Hogyan látja Anavi Ádám az irodalom jövőjét? Milyen sors vár az írókra, a könyvekre?*

– Félttem az irodalmat! A globalizálás az anyanyelv, a kis kultúrák elsoványodásához vezethet. Ugyanakkor, visszatekintve a történelemre, látom, hogy minden kultúrának voltak virágzó korszakai, amelyek időszakonként újból visszatértek. Mindig az a lényeg, milyen erővel tudja az irodalom megteremteni az emberi lélek legfontosabb jelenségeinek a kifejezését. A jövőt egyébként ki tudja...

(Ez, a vallomásokból készült „arcképvázlat”, íme ismét csak egy változat a sok közül. A lényeg mégis az, hogy a beszélgetés folytatódik. Szerkesztőségi irodában, kávéházban, írószövetségi összejöveteleken. A Költő érzi, hogy nemcsak neki, hanem nekünk is szükségünk van időnként a „lélekbelátásra”.)

PONGRÁCZ P. MÁRIA



## TATÁR SÁNDOR

### Legenda a nyúlpartizánról

Valamiből nem engedek  
– s ez nem más, mint a: baknyúl.  
Az én költészet(rész)emet  
ne jelképezze hattyú!

Hanem egy fess, bár nagy nyuszi  
legyen a totemállatom ma,  
ki csak kettővel alkuszik:  
fokhagyma és szalonna.

MÁSKÉNT kemény a nyúlgerinc.  
Hogy gyáva, rágalom csak  
(nem küzd, mert *fütyet hány a koncnak!*)

– különb ő más hősnőnél, és a  
célja is szent, nem dőre kincs:  
az üdvözítő répa!

### A' hattyu

A' tollaskar gyönyörrel olvadozva hallá Apolló' ékes madarának végső báj  
zengzetét, 's midőn édes varázslatu kéjhangzati ártatlan éltével együtt  
szelíden oda haltanak, egy fülmile így sohajta-fel mély illetődéssel: Ah talán  
csak azért énekelt oly édesen, hogy kimúltát annál keservesebben sirassuk.

A' mennyei összhang baráti így fognak sohajtozni feletted  
Kedveltje a' Múzáknek. Ha majd a' világosság' Istene ki koszorús lantodat  
megilleté, végképen magához emel.

Primóczi Szent-Miklóssy Aloyz: EREDETI MESÉK-ből. In: *Hébe*, 1825; 151. o.

### Cégercsere (- vissza?)

Miért ne hattyú?? Óh, Lohengrin!  
Bajor Lajos, hej! te Wagner-bolond!  
Mámor kell, ha már drágul (fuck!) a benzin,  
s az ember (ez jut) a mán elborong...

Naná, hogy hattyú! Álságos fehérség –  
ily kétes ügryhöz szép jelkép dukál;  
nem szükség', hogy fölismerjék s megértsék:  
nyerész a költő (egy emlékkufár).

Még mindig jobb, hahogy madárnak nézik,  
ki végleg elhallgat hamar, ha dalra kel,  
mit sajgó szíve ont (s a lába vérzik)

– és hallgatni soha másként, csak lángra gyúlva...  
De ennyit ki nem áll semely érző kebel:  
mozdúl az ujj, és visszavált a nyúlra.

## DANKULY CSABA

### Csel ez?

Csel ez? Hogycsak cselez s közben nem  
akar semmit? Csak cselez? S nem  
akar semmit? Közben?... Közben nem  
ülök karbatett kézzel: végigpásztázom az összes  
működési területeit és elveit. Pár százszor. Amikor sikerül  
befogni. Hogy kivédjem.

De nem mindig olyankor támad  
a legjobb ötletem, hogy hogy  
fogom, mert nem  
mindig olyankor támad,  
amikor várom, mert nem  
hülye.

### Ő. Ó

Egy bazi nagy bazárban  
sodródtam s szembesodródott  
velem Ó.

Ó.  
Menjünk innen, súgta, utálom  
ezt a bűdös kalmármentálitást  
itt: kéjhajhász mind.

Mi? Mind. Ja, s mi  
a cél? Gyerünk. Mi?  
Mi?!

Ki ő, kémnő? S melyik  
oldalán áll? Egy jó kis hűvös alagsori  
szobában  
dekkoltunk. Távol  
a központtól. Ott aztán!  
De előbb sodort  
egy jointot. Hm. Good.  
És ő? Ó nem  
akarja most megszívni. Ezt hogy  
érti? Sehogy. (Szívat.)  
Szívat? Dehogy.  
És ledobta De hogy?!  
Á! a fátylat.  
Rám.

### Lesik

Lesik. Mert olyan  
bizonyos. Egyszer csak  
nekiugrik. Így nyugszik  
majd le. Majd bámulják.

Bámulatos. Pontosan  
ilyenek képzeltek  
el. Pontosan. Elképzeltető  
másképp?

## ORBÁN JÁNOS DÉNES

rovata

### DEBÜT

### FARKOS ILDIKÓ



### Vidám kerti parti

A rőfik szájából csinos  
habok göndörödtek elő,  
a földön rángatózva mindahány,  
csak anyám tátogott szédelegve,  
hogy *Mit adtál nekik, te lány!*

De olyan mókásan henteregték!  
*Kevesebb életet, több reményt,*  
bólogattam, s kacagni kellett újra,  
*...meg örömet a belső melegnek.*

Jó vödörnyi Rutex fogyott akkor  
délután, öt hízó zabálta képfőára,  
s megjött apám, *Az ott még él kicsit, látja?*  
mutattam tettetett ostobán, s mint a traktor,  
úgy hörgött az öreg, azon  
nevettem nagyon, majd pedig  
halál komolyra váltva,  
hogy biztosan megértse a drága,  
a példában mi a metasztázis:  
Na, ha még egyszer a bugyimba nyúl,  
kedves édesapám...  
Hát megetetem magát is!

### Alfajok

Mindenki keverék,  
a combja tán hosszú,  
de akkor tömpe a karja,  
vagy fordítva, olyan mindegy,  
csak a szemünk alatt a bőr  
az egyforma tarka-barka,  
tényleg mindenki keverék,  
mivel már anyánk, a bárki anyja is  
csak kereste, de nem találta a véle  
egészen egyet, míg a szomszéd  
kivénhedt kutyája meghágtá végre,  
úgy igaz, hogy mindenki keverék,  
az anyja trák, az apja egy tahó,  
– és a kölke pofázó kisveréb,  
vagy nyeretlen hintaló.

### Nyári nemrég

A szeretet illatos kisvirág,  
susogta fülembé a mosolygó  
*Kereszt*, de egy tizenkét éves nem csinál  
lármát akkor se, ha az utolsó  
virág helyett tehénszag,  
és az istállóban értem bőgte el magát  
a tarka Borcsa a hátam megett,  
ahogy belém nyomta keresztapám  
– aztán minden elsötétedett.

### át az origón

a szájadban, ott legbelül  
elhelyezve, kedves olvasó  
esztétikumá szervesül  
a méretes el nem olvadó  
az ős eres a torkodig  
ne tégy úgy, mint aki gondolkodik  
mert anyád akármit akart is  
állat vagy, a főcsövet szeresd  
– s kigyün belőle a katarzis

## BESZÉD A PALACKBÓL SZŐCS GÉZA rovata

# Lélekvásár hajdanában

A Czuczor nevet nemcsak a Czuczor-Fogarasi szótárnak köszönhetően őrzi a nemzet kulturális emlékezet. Czuczor Gergely jelentős költő volt, bár a közvetlen megelőző nagy nemzedék, ideértve Kölcseyt, Berzsenyit, Csokonait, a Kisfaludyakat, aztán a vele éppen egyidős (nála 17 nappal idősebb) Vörösmarty majdnem teljesen elhomályosította lírai életművét. Nem nagyon sokkal fiatalabb kortársait, Petőfit, Aranyt, Tompát, Vajdát már ne is említsük: persze, igencsak szerencsésnek mondhatja magát az az irodalom, ahol ilyen rivális költőket és életműveket lehetséges összehasonlítani, a rivális szót itt természetesen eszményi értelemben használva. Tény viszont, hogy egyetlen olyan ismerősöm sincs, aki azt állítaná magáról, hogy álmatlan éjszakáin Czuczor Gergely verseit keresgéli a könyvespolcán.

Ettől még, persze, igaz az az állítás is, hogy Czuczort nemcsak nyelvészként, nemcsak népdalgyűjtőként, hanem költőként is számon tartja a magyar emlékezet. Számon tartjuk, de már nem olvassuk, kivéve Móser Zoltánt, aki legsokoldalúbban művelt pályatársunk.

Ha már Aranyt tartunk: halhatatlan szatírája, *Az elveszett alkotmány*, minden magyarhoni választás alkalmával előkerül a fiókból, lett légyen szó országgyűlési vagy önkormányzati választásokról. És valóban, ki nem érzi azonnal aktuálisnak és ismerősnek a magyar közéleti erkölcsökről százhatvan évvel ezelőtt rögzített pillanatképek sorozatát, ilyen sorok olvastán:

Egyik alispánnak kívánta csinálni erővel,  
A' másik követül elküldeni, a' hova tetszik,  
Harmadik ígéré, mint „tens nagyságos” urának,  
Hogy bármit *perorál* megye gyűlésén, ezer ember,  
Mint eleven visszhang, ordítja reá: *helyes! éljen!*

Aranynak ezt a művét igen gyakran Mikszáth remeke, a *Két választás Magyarországon* mellett szokás emlegetni.

Nos: van Czuczor Gergelynek egy verse, nem olvasható a szabadságharc-antológiákban, mint *Riadó!* című 1849-es költeménye, és a magyar populáris biedermeiernek emléket állító szöveggyűjteményekben sem találkozunk vele, mint legismertebb művével (*A falusi kislány Pesten* – ki ne hallotta volna legalább a szóképet?). Azután itt van még az a nevezetes eposza, *Az augsburgi ütközet*, azt sem olvashatták sokkal többen, mint Aranyosrákosi Székely Sándor eposzát, de legalább illik róla tudni, legalábbis illet, egy időben – de ne csigázzuk az olvasó kíváncsiságát. Szóval van Czuczor Gergelynek egy verse, nem ezek a fent említettek, hanem egy másik, az a címe, hogy *Korteskedés*, érdemes lenne az egészet újraolvasni, márcsak a közeledő

választásokra való tekintettel is, de területi okokból itt most nem vállalkozhatunk erre, csak első tizenhét sorának idemásolására, nem mulasztva el persze fölhívni a figyelmet arra a biztonságra, amellyel Czuczor a költői eszközöket uralja. Íme:

Van susogó faluzás, van vokshajtósi vadászat,  
Van henye kóbor elég, van sereg ingyenívó.  
Közneves és főúr, tiszt, nem tiszt lettek egyenlők,  
Egy kulacsot szívna bocskoros és kaputos.  
Vajmi külön látvány! milly csókolkozva komázzák  
Egymást póre gatyás és finom úri zekés.  
Van lélekvásár puskákon, cifra gubákon,  
Dolmányon, kalapon, húszason, itcze boron.  
Lakzi hegyen völgyön, dobzódás, torkig ivással,  
És mi ezekkel jár, féktelen undor ajak.  
Működik ármány és csábítás s asszonyi fufang,  
Zengnek macskazenék s utcai gúnydalicák.  
Im a készület a megye és országnak ügyéhez!  
Mind ez csak mutató; a java hátra vagyon.  
A nagy sorsnap elért; terelik csapatokba szorítva  
Szájás pártvezetők a feluszult sereget.  
Mint török a várat, megszállják a megye házát,  
S áll az igazságnak temploma ostrom alatt.

Vonjunk le néhány konklúziót.

1.) Czuczor költeménye nemcsak közéleti üzenetét tekintve meglepően időszerű, de szóhasználat is váratlanul modern, kezdve a lélekvásár kifejezéstől egészen a szájas pártvezetőkig.

2.) Fenti okoknál fogva, megköckéztethető az állítás, hogy politikai és poétikai értelemben vett megformáltságát, ennek igényességét tekintve a *Korteskedés* semmivel sem marad el *Az elveszett alkotmánnyal* összevetve. Nem zárható ki egyébként az sem, hogy Czuczor szövege maga inspiráló erővel hatott Aranyra.

3.) A *Korteskedés* – mint Arany műve is – hozzásegít bennünket ahhoz, hogy könnyebben megértsük: mi magyarázza, hogy e nemzet, melynek fiai vagyunk, a követválasztásokon ugyanolyan biztos kézzel megbuktatta már Széchenyi Istvánt, Petőfi Sándort, Arany Jánost, mint Táncsics Mihályt, Orbán Balázst és Jókai Mórt egyaránt.

Csak így tovább, nemzetünk – mondhatnók, de nem mondunk semmit. Mi csak egy költő beszédére voltunk kíváncsiak, egy palackból, régmúlt idők kútja mélyéről.

## MUSZKA SÁNDOR

### Lágyan az úr

Ősz van s ki szállást s asszonyt magának  
Nem lel s rossz sorsán végül az úr  
S küldi melléje a szelet hú társnak  
S áldást fejére kéklő azúrt

Bokáz s füttyülve magát az éjnek  
Poklokra révül s nem kérdi mért  
Megyen s dalolva szórja szívét el  
S próbál szerencsét s ha elé a vég

Újabb csapdát rejt fordít irányán  
S míg vállalja jobbát lágyan az úr  
Indul s dalolva nyomán magának  
S szűkül ösvénnyé mélyül az út

### Lehet

Ha elhagysz szerelmem elhagylak én is  
E rossz ízű reggel hol látod a vég  
Lakja lakunk csak s csukott szemekkel  
Jön megy s bomolva strichel a lét

Ha maradsz szerelmem s én is maradnék  
S ránk zárva ismét ajtót kaput  
Aztán mi volt mind s nem kérdenélek  
S bárkánk ha újabb vizekre fut

Együtt az árral úsznánk s dalolva  
Míg elhal mögöttünk a rossz földi zaj  
Súgnám füledbe nagyon szeretlek  
S hol égi kövekből épül a part

Lesz majd szállásunk s míg halkan  
becézlek  
Foltos csuháját lágyan az est  
S titkos fűvéből ágyat a hajnal  
Ne menj ma mégse maradj lehet

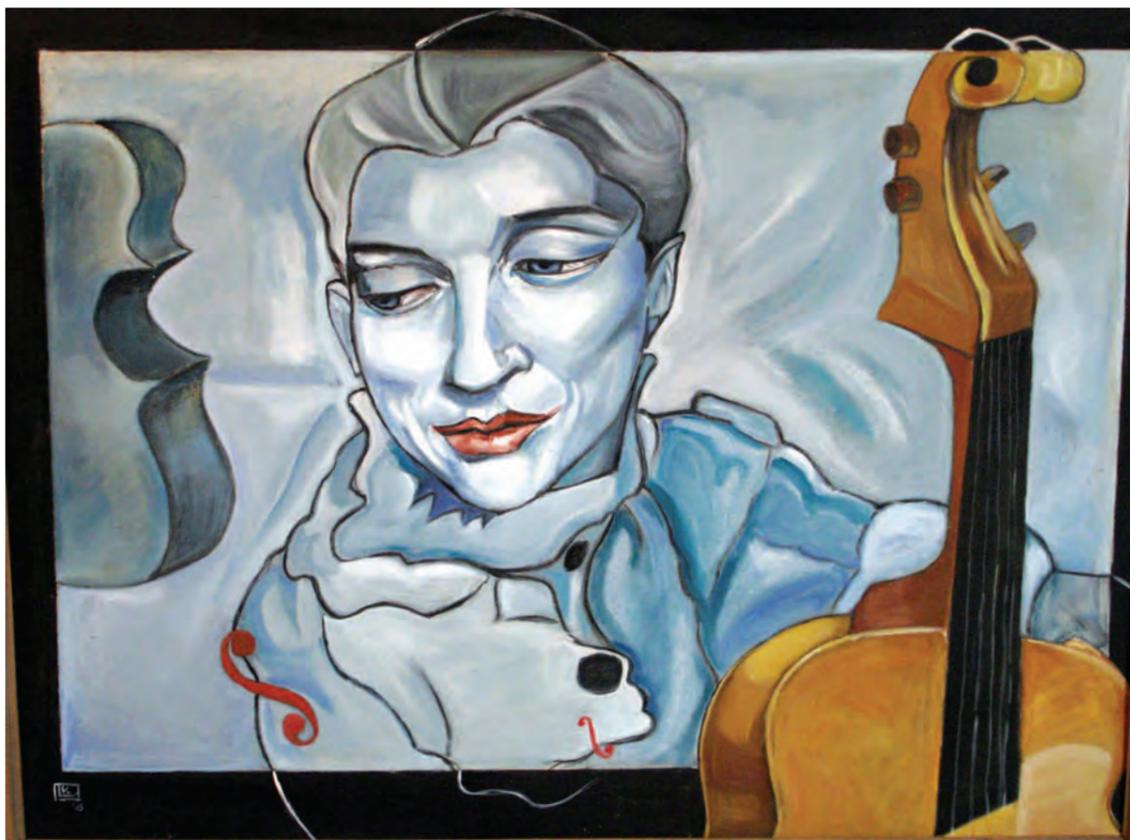
### Egyre emlékszem

Innen hívlak most  
A vízpart kövéről  
Hol énrám a bánat  
Mind zápor szakad  
S fellebeg képe elmúlt időknek  
S míg habja s hullámi nyelik a jajt  
Egyre emlékszem  
Térád a nyárra  
Egy bűvő pagonyra hol nesztelen  
Jön el az est s lesz úrrá az árnyék  
Egy kertre emlékszem hol énvelem  
S ezer csodára mi történt velünk ott  
Lomboknak édes ágyain  
Innen hívlak most  
A vízpart kövéről  
Hol énrám a bánat  
És csönd megint

### Kint nem

Ma tél lett s az ablak  
Halott fehéren  
Néz rám de kint már  
S csak itt bent havaz

S más is lehetne  
Csak tél van ma éppen  
S úgy tűnik kint nem  
Csak itt bent havaz



„...Isten veled is New Hont. Örökre.” – zárta előző, 2001-es regényét (*Nálunk New Hontban*) Grendel Lajos, de a legújabb műve már címevel is jelzi (*Mátyás király New Hontban*), hogy a szerzőnek egyelőre nem sikerült véglegesen búcsút vennie ez általa teremtett különös városkától. Bár az idézett megnyilatkozás valójában nem a szerzőé, hanem a műbeli én-elbeszélő hőséé, de ahogy a szólóhelyükről, lakhelyükről, adott világukból folytonosan elvagyódó, szökni, utazni vágyó hősei nem tudnak, úgy, úgy tűnik, maga Grendel Lajos sem tud szabadulni ettől a világtól.

New Hont a grendeli prózában, név szerint, először az 1999-es *Tömegsír*-beli T. falunak a szomszéd falujaként szerepel (ami „T-hez képest szinte New York”, ezért New Hont), ahonnan Ipolyásra, majd Párkányra utazik az, aki New Yorkot veszi célba. New Hont „eszméje” azonban talán még korábbról, a kelet-közép-európai rendszerváltozásokat követő első élményekből eredeztethető, melyek hatására már egy 1990-es esszéjében (*Abszurdisztán*) így fogalmazott az író: „Európának abban a régiójában élünk, amely mindenestül az irracionális örvényében forog”; a térség legautentikusabb írói azok, „akik meg tudták éreztetni közelebbi és távolabbi környezetükkel ennek a térségnek a mócsári levegőjét”.

Ennek az Abszurdisztánnak az egyik elvesztett és elátkozott, már-már mítoszi tartománya tehát New Hont, immár az új regényben is: a történelmet, múltját, s vele eredeti nevét elvesztő „New Hont maga a nagy üresség volt, a nagy semmi, egy rettenetes nagy sivatag (...) valahol a világ hátsó felében”. Grendel rafinált prózáiról eljárásai (például a jelképesnek és a valószínűleg elemeknek a keverése) ugyanakkor egyidejűleg azt a látszatot keltik, mintha egy reális térben (szlovákiai magyar kisváros) és időben (középpontban 1991 augusztusa, amikor Moszkvában megpróbálták Gorbacsovot puccsal eltávolítani a hatalomból) játszódna a regény groteszk-abszurd elemeket sem nélkülöző cselekménye.

A szürkeséget, ürességet, sivárságot leginkább a mű Schiller Mihály nevű „hőse” látja bele New Hontba, vagy érzi meg benne, aki jellegzetes grendeli figura, egykor jobb sorsra érdemes, veresket is író, a világot a maga módján értelmezni vágyó és tudó, de akaratgyenge, erőtlén, sodródó fiatal ember. Aki a rendszervál-

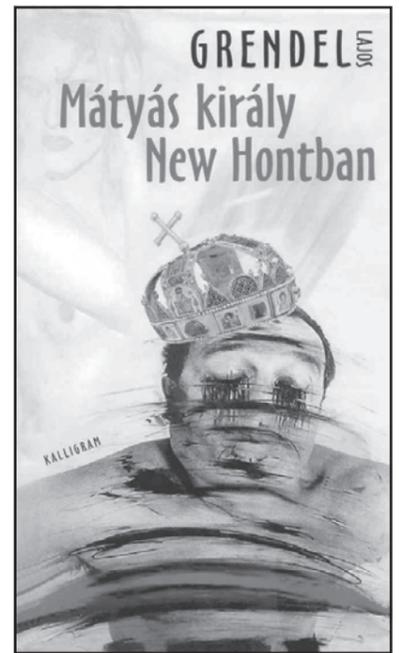
## Abszurdisztán fogságában

tozásnak is vesztese, munkahelyének felszámolása, segédaktári állásának elvesztése után a kilátástalanságot és az önsajnálatot már olyan mélyen átéli, hogy elfogadja a városka kurvájának szövetségkötési ajánlatát. Ettől kezdve a lány stricije, de inkább kitartottjaként, kényelmesen, bár időnként a maga selejt, „mások lecsóján élőködő” voltával is szembesülve és megalázó helyzetekbe kerülve tengeti életét. A regény végén ráadásul kiderül, hogy a kitartói szerepe is csak látszat volt, mert valójában a lány igazi, orosz és ukrán alkalmazottakat is foglalkoztató maffiózó kitartójának az eszköze és áldozata maga is. Schillernek még a neve sem az igazi (ahogy városának sem), ugyanis annak idején a fiatal tanárként New Hontba költöző apját a város nagyhatalmú párttitkára kényszerítette arra, hogy a „rossz emlékeket idéző” Döbrögi nevet változtassa meg. Ugyanez a párttitkár apját később az állásától is megfosztatta, tönkre tette (ami végül is a halálhoz vezetett), egy műkedvelői színjáték előadás miatt, melyben akarata ellenére bohócot csinált Lenin elvtársból.

Az egykori párttitkár, Király Mátyás, a regény másik „hőse”, a rendszerváltozás első számú vesztese, aki mindenható szerepéből máról holnapra kipottyantva, családját is elvesztő, magára maradt, köztudatának örövendő öregemberré vált. Csupán két-három egykori hűséges, így szintén bukott elvtársa tart ki mellette, akikkel együtt a moszkvai puccs hírére (ami beigazolni látja egy korábbi irracionális álmanak Bajazid szultántól érkező üzenetét: „nemsokára lejár a próbatétel ideje. Nagy események vannak készülődésben, s te igazságosabb leszel Mátyás királlyal is”) nyomban Comitét alakít. A teendőket illetően megoszlanak a vélemények, Sirotká elvtárs például, aki az előző rendszerben a politikai rendőrséget felügyelte, elsőként a felakasztandók listáját írja össze, de az igazságos Mátyás szerepével egyre betegesebben azonosulni vágyó Király elvtárs a hibák jóvátételét, a bocsánatkérést, a valódi egyenlőség megvalósítását hirdeti meg. Célja úgy meghódítani New Hontot, ahogy Mátyás vette be annak idején a büszke Bécsset, ezért keresi föl, előbb a város lakosai számára egyeztetve féltelmű és nevelés, de mindenképpen anakronisztikus alakulatával,

később már csak maga, már-már tébolyultan, a városka fontosabb helyszíneit és alakjait, számtalan komikus helyzetet teremtve és burleskszerű jelenetbe keveredve. Pünkösdi királysága azonban nem sokáig tart, hamar eljut a városba is a hír: „Az árulót kiszabadították” (ahogy Sirotká elvtárs fogalmaz), s ezután a város lakosai szolgálnak igazságot Mátyás királynak, megalázva és száműzve őt egykori uralkodása helyszínéről.

A két egymástól akár függetlenül is megálló cselekményszálát Grendel észrevétlenül többszörösen egymásba fonja: a szocialista idők anekdotikus emlékidézései révén többek között a két főszereplő múltbeli összefüggése is kiderül, az, hogy a sanyarú sorsot megélő Döbrögi-Schiller gyerek tulajdonképpen Király Mátyás egyik áldozata, ezt az egykori párttitkár maga is így érzi, ezért vezet egyik első jóvátételei útja a Comité élén Schillerék házi kuplerájába. A regény végén is találkoznak, amikor Schiller Mihály, miután Macájától megfosztva s egyébként is kifosztva, más utat nem látva, immár tudatosan a szivarozó maffiózó szolgálatába áll, s néhány év múlva annak „afféle adóbehajtó”-jaként tér vissza a városba, igaz, akkor Király Mátyás már a valóságról mit sem tudva, hűséges alattvalóival, Rozgonyival és Kanizsával sörözik a kávéházban, éjjel pedig múltbeli kísértetként járja az utcákat. A kétféle sors egyaránt vesztes, de két különböző, így egymást erősítő perspektívából mutat végtelenül kiábrándító képet mind a szocializmus koráról, mind az azt követő évekéről. S hogy a regény ezzel együtt is mulatságos és szórakoztató olvasmány, az a korábban jelzettek túl a mű (bár nyelvi, jelentésszerkezeti értelemben nem igazán rétegzett) rendkívül összetett és kimunkált (külön elemzésre méltó) elbeszélésmódjának köszönhető, amely egyidejűleg képes működtetni az ironia és humor jól ismert grendeli eszközeit és a regényhősök belső nézőpontját is megjelenítő lélekbrázolás eszközeit. Ennek köszönhető az is, hogy nemcsak nevetünk a mű szereplőin, de időnként együtt is tudunk érezni velük, a szatíra éle ugyanis a megváltásra „se nem érdemes, se nem alkalmas” világ ellen irányul elsősorban, nem a benne élő ember ellen.



Grendel Lajos: *Mátyás király New Hontban*, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2005

Grendel a New Hont regényeivel visszatért korai regénytrilógiájának (*Éleslövészet, Galerí, Attételek*) kilátástalan világához, ami igen riasztó, de nem elsősorban az íróra, hanem inkább ránk, olvasókra nézve. Legutóbbi művének antihőse, Schiller Mihály látszólag (egész nemzetközi szintre jutva) ki tud lépni a maga New Hontja világából, de a regény végén, amikor dologvégezetlenül ismét távozik, valójában „a visszaút New Hontból sehová” vezet. Néhány év múlva bizonyára kiderül, hogy az íróé, Grendel Lajosé hová vezetett – de mi lesz velünk?

ELEK TIBOR



Kerékgyártó György teljes fegyverzetében elénk áll, kész író. A *Hegyí szakaszok szobakerékpáron* a második prózakönyve, az első, *Fitria* címmel 2001-ben jelent meg. Ismeretlen, kis kiadónál (Fekete Zongora), valószínűleg csupán szűk körben terjedt el a híre, s még kevesebben olvashatták. Sajnálhatják mindazok, akik nem jutottak hozzá, mert figyelemre méltó munka. A hazai realitásokról kiindulva ugyanakkor, sajnos, természetesnek mondható, hogy csak most – immár 35 évesen – kerülhet az érdeklődés – no, nem az előterébe, de legalább – lehetséges látóterébe. S ez is leginkább annak köszönhető, hogy az egyik tekintélyes könyvkiadó vállalta munkájának megjelentését. Ennek hiányában – lehet ő bármikor a találat – esélyei az ismertségre vagy a befogadásra radikálisan csökkennének. Hiszen hány és hány szűk látókörű, elkényelmesedett kánonátmasztó gondolja azt, hogy amiről ő nem tud vagy nem akar tudni, az nincs is.

Kerékgyártó György életszemléletében és értékrendjében vallásos, tradicionális eszményeket vall magáénak, a verbális kifejezésben azonban formabontó és kísérletező kedvű alkotó. Mégis áll a gombhoz a kabát, azaz a tartalomhoz a forma. A látszólagos ellentéteket közös egységbe rendezni képes szemléletben rejlik ennek magyarázata. Kerékgyártó mesterségbeli mintáit, mások mellett, a lengyel abszurd drámából, a cseh lírai-groteszk irodalomból merítette, illetve az örökényi látásmódban, valamint a magyar prózában a nyelvi tudatosságot és reflexiót magába foglaló műveiben találta meg. Ezeknek ösztönzéséből alakította ki a maga írói világát, amely – amint az a könyv bemutatásából bizonyára világossá válik – magán viseli a fenti XX. századi közép-európai irodalmi hagyomány számos jellegzetes stílárts, poétikai vagy szemléleti vonását. Minde mellett felfigyelhetünk egy másik motiváló tényezőre, a narráció filmszerű látásmódjára is: a hirtelen vágásokra, a rövid szövegegyeségek váltakozására, az egymásba tűnő képekre, a visszaközösítő, többletértelmező, akár jelképes erejű látványi elemekre, a vizualitás fontos szerepére a kompozícióban.

Az elbeszéléskötet ciklikus szerkezetű: három szövegcsoportha rendeződnek a szövegek, egy

bevezető és egy záró elbeszélés mellett. Férfi és nő viszonyáról, beteljesületlen várakozásról, fel nem adott reménykedésről, magányról, boldogtalan szerelemről, megcsalásról, elhagyatottságról, utazásról és megérkezésről, illetve istenkeresésről, egy közösség emberközeli, esendő kisvilágáról szólnak a történetek. Nemcsak az alcímekkel összefogott elbeszélésciklok részai kapcsolódnak egymáshoz a cselekmény, a szereplők vagy a motívumok ismétlődése, visszatérése, egymásba szövődése által, hanem az egész kötetre kiterjed ez a jellegzetesség. Atjárókra bukkanhatunk a szövegek között, melyeknek egyes – nem feltétlenül azonos ciklusba sorolt – részei olyan szorosán kötődnek egymáshoz, hogy hálózatként már-már a kötet egészére kiterjed, egységes történet ígérétét villantja föl. A ciklikus visszatérést, ismétlődést megalapító

## A rend lehetősége

szervezeti mozgás az azonosság és felcserélhetőség feszültségét hordozza magában. Cselekmény- és tárgyi elemek, szituációk, szereplők, jelzők, leírások sokszor behelyettesíthetők egymással, mi több, magára a narráció egészére is kiterjeszthető a felvetés: beszélhetünk-e önálló történetekről, vagy „mindössze” ugyanaz az alapséma variálódik újra. Ha elkétszünk a Guido atya történeteit elmeselő – poétikailag bizonyos szempontból a többi szövegtől elváló – középső ciklustól, illetve a töredékesség és a befejezetlenség föl-föl bukkanó narratív alakzataitól, akkor az utóbbi lehetőségre szavazhatnánk. Így azonban inkább a részek szemléleti egységéről, mintsem a történetegésnek önállóságot mutató részeitől beszélhetünk.

A kötet stílusegyjei széles skálán szóródnak. Az abszurd, a groteszk, a szurreális, a lírai, a humoros ölelkeznek benne össze a legtermészetesebb módon. Karakteres kifejezési eszköze a Kerékgyártó-i írásmódnak a paradoxonok szerepeltetése. Az egyik történetben Morgan kapitány lakatlan szigete magától értetődően népes, s Wheeler százados is evidens módon ébredhet a halálát követő reggelen úgy, mint akit agyonverték. Egyébként is a sztorik sajátja a kiismerhetetlenség, a többértelműség és a bennük foglalt alternatívitás szabadsága. Időnként az lehet az olvasó érzése, hogy egy feje tetejére állított világba csöppent, ahol a nonszensz, a képtelenség teljesen elfogadott, míg a triviális kétségesség válik. Ízelítőt kaphat az úgynevezett mágikus realizmusból is, hiszen számos, az érzékszervek által közvetített valóságtól elemelt álomszerű vagy csodás jelenetbe fedezkedhet bele. Guido atyát például megkísérti az ördög, s a tőle való szabadulás záloga sajátos módon éppen az Isten léte elleni érvek felsorolása, melyet – már ne is csodálkozunk – Isten hírnekeitől, az angyaloktól tud meg.

Ami kohéziót teremt ebben az ellentmondások logikát hordozó, stílárts sokféleségben, az a szemlélet mindent átfogó dialektikája. A jó és a rossz, a szent és a profán, a fény és az árnyék, az éteri



Kerékgyártó György: *Hegyí szakaszok szobakerékpáron*, Magvető Kiadó, Budapest, 2005

és a földhözragadt fizikai, az igaznak látszó és a hamisságot sejtető mindig egymás társaságában van jelen, mutatva szétválászatatlanságukat. Kiválóan szemléleti ezt a (*tipulák és a gatyás ölyv*) című bevezető elbeszélés, melyben Túpilák hírt hoz Gatyás ölyv (akinek ez a ragadványneve, ember ő persze) közelítő haláláról, ám előtte megmenti annak gyermekét a vízbeüléstől.

A dialektikus látásmód egy olyan szövegteremtő eljárásra támaszkodik, amely szinte organikus fejlődik, újabb és újabb rétegeket növesztve magára, vagy belső mozgásában hoz fel önműn mélységéből valamit ismét a felszínre, új összefüggéseket teremtve, és szemléletessé téve a minden mindennel összefügg gondolatát. A mítoszok tudásmegalapozó, integráló ereje, szerves építkezése, valamint az átörökítést segítő állandósult toposzai és sémái derengenek fel mindezek mögött. Hiszen a variáció mellett az állandóság nyelvi alakzatai – akár az állandó jelzők szintjén – is azonos súllyal találhatók meg Kerékgyártó György szövegeiben. Márpedig ha az ellentéteket egységbe foglaló látásmódot a mitológussal párosítjuk, akkor egy önállóságra igényt tartó világmodell-teremtés szándékát kell feltételeznünk az író részéről.

Ez a világ egyszerre imaginárius és banális ismerős, a felhők közé emelt és kisszerűen esetleges. Lokalizálhatatlan és korszakolthatatlan, felcserélhető benne a kezdeti és végpont, állapotszerű, ugyanakkor örökös mozgásban van. Kaotikus és mégis rendezett. Azért lehet ilyen, mert a változó felszín mögött ott a lényegi állandó. Ez pedig a „ki hogy gondolja, úgy legyen” elve alapján szerveződik. Vagyis a (világ)értelmezés szabadsága magában hordja a megbocsátás, a kibékülés gesztusát. „Mindent meg lehet javítani”, mondja ki a szentenciát egy szürke, ám állandó mellékszereplő, a kerékpárszerelő a kötet végén. Gyanítható, ő is afféle hírnök, Isten angyala. A szeretet forrása a Teremtő, jelenvalóság a rend lehetőségében, azaz a személyek és dolgok önazonosságában ragadható meg.

PAPP ENDRE

Hangzatos kijelentések fonják körül, alig másfél hónappal a megjelenése után, Nádas Péter legújabb, háromkötetes regényét. Világirodalmi léptékké mérve is egyedülálló, mondta a kiadója; háromszor szakad be alatta az asztal, remekmű, csoda, állították kritikusi. Meg állítottak azért más is: Margócsy István egy nagy író nagy kudarcat kívánta megérteni rendkívül alapos, tanulmányt terebélyesedő és szerkesztőirásai (részben) méltatlankodó margináliáival körülvevő írásában, a 2000 című folyóirat decemberi számában.

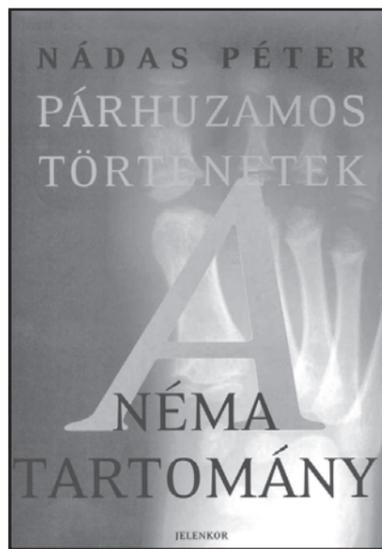
A művet szinte kultikus tárgyá, szerzőjét pedig géniuszá változtató állításokat számok sorolása kíséri: 18 év, 1510 oldal, egy szeretkezés 50 (vagy 70, vagy 120 – mindenki máshogy számol) leírása; irodalmárook vallomása arról, hogy egyszer, másfélszer vagy kétszer olvasták-e már a művet. A kritikust térdre kényszerítő minősítések és adatok özönében, nagy érdeklődéssel figyelve nemcsak a művet, de a belőle kinövő *helyzet* is, megfogalmazódott bennem egy valószínűleg az előzőeknél nem kevésbé sarkosnak, és talán meghökkentetőnek tűnő gondolat: számomra most, ezzel a művel változott Nádas Péter élő, kortárs szerzővé. Hiszen az *Egy család-regény vége* és az *Emlékiratok* könyve megjelenésükkor még teljesen érintetlenül hagytak, életkoromból következően, mire pedig egyetemistaként, majd később, úgy a kilencvenes évek második felében kritikusként a kortárs irodalommal foglalkozni kezdtem, ezek a művek az irodalomtörténet tárgyává merevedtek. Vizsgátelek lettek, a paradigmaváltás főszereplői, a Kalligram Kiadó monográfiáisorozatának legvastagabb darabjában tárgyalt szerzőjük pedig mozgatlan szoborként magasodott a mocorgó, alakuló, kísértelvező, kudarcokba belefutó vagy a sikert élvező, helyüket kereső írók fölé. Sok mindent nem érttem ebben a kánon lényegének ellentmondó, hiszen az állandó változékonyságot befagyasztó buzgalomban, legkevésbé azt, hogyan váltja *együtt* a paradigmát két olyan, meglehetősen eltérő hagyományból kinövő, különböző beszédmódot érvényesítő mű, mint a *Bevezetés a szépirodalomba* és az *Emlékiratok* könyve. (Esterházy és Nádas kizárólagossága és kikezdetlensége az előttem járó kritikus-generáció számára annyira evidencia, hogy ami-

## Párhuzamosok a végtelenben

kor én hajdan, úgy 10 évvel ezelőtt, egyetemistaként egy beszélgetésben óvatossággal megjegyeztem, bár jelentőségét nem vitatom, annyira szívemhez mégsem áll közel a *Bevezetés a szépirodalomba*, egy akkor ifjú kritikus azonnal rávágta: ja, akkor te Nádas szereted.) Mégsem gondoltam, hogy valaha abba a helyzetbe kerülök, hogy kritikusként kell megszólalnom Nádasról – egyszerűen azért nem, mert az irodalmi életnek van egy sajátos, ki nem mondott, de annál erőteljesebben működöttetett (bár, persze, kivétellekkel finoman tarkított) rendje: „nagy” könyvekhez a tekintélyes kritikusok rendelődnek, vagyis jobbra ugyanazok, akik az éppen létezőnek tűnő kánon kialakításához leginkább hozzájárultak. Így biztosítják, hogy maradjon minden a régiben, a tömbszerűen lezárt kortárs életművek pedig, különös módon, sokszor még a klasszikusokéinál is nehezebben nyílnak meg.

A *Párhuzamos történetek* Nádas életművének felnyitását teszi lehetővé. Nemcsak azért, mert mostanra már erőteljes vita alakult ki körülötte, de nem kis mértékben azért is, mert elidegeníthetetlen lényege a nyitottság, és nem pusztán a szerző által felvetett esetleges negyedik kötet miatt: az egyes történetek lezárása, lekerekítése is elmarad, és ezzel az *élet és a történet* viszonyának radikális megkérdőjelezése történik meg: „Kronika helyett végül is inkább legendákat gyárt magának az ember, amikor egy másiknak elbeszéli az élettörténetét. Addig meséli, míg a hiteles előadástól ő maga felül a közös utópiának, miszerint az életnek lenne kerek lezárható vége, valami kis poénja, végszava, tanulsága, ami a halálon túl is értelmet ad az egykori létezésnek.” (3/476.) Érdekes párhuzamként (jelző, hogy talán éppen most kezd egymás felé tartani két, számomra sokszor érthetetlenül egymás mellé rángatott *párhuzamos*), az Esti Kornél-történeteket író, tehát egy igen halvány szövegkorporumban megszülető hőst „újraélesztő” Esterházy Péter egy nemrégiben adott interjúban arról beszélt, egyre inkább zavarja a történetek „puha lekerekítése”.

Kosztolányi, egészé formált regényei után a lezárhatatlan *Esti Kornél*-ba kezdett, majd elegánsan indokoltta változtatva a *vég-telenséget*: kihalt saját szövegfolyamából, ahogy tették ezt előtte-utána mások is. „Talán nem véletlen, hogy a nagyság rendszerrel együtt jár a formátlanság illúziójával – *Ördögök, Bouvard és Pecuchet, A tulajdonságok nélküli ember*, hogy néhány példát mondjak. Flaubert, Dosztojevszkij vagy Musil nem áll sorba ötösért – vagy rádobja a cuccot a mérlegre, mint hentes a májat, és annyi-amennyi alapon vigyed, ha akarod (Dosztojevszkij), vagy azt találja ki, hogy kihál a saját művéből (Flaubert, Musil), ez még a legbecsületesebb változat, friss példa, jobb híján még Nádas is ezt találta ki, legalábbis így tetszik az *Ahogy tetszikben* közölt interjúból.” – írta Németh Gábor még jóval a *Párhuzamos történetek* megjelenése előtt, egy a novellaciklusnak szentelt folyóirat-számban. (EX Symposium, 2004/46–47.) Mégsem ez



Nádas Péter: *Párhuzamos történetek, I. A néma tartomány*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2005

a megoldást választotta, mint mostanra már tudjuk, vagy mégis ezt: Nádas „élővé válása” számomra részben éppen annak köszönhető, hogy nem kerestem menedéket az emberi és írói lét a lezárhatatlanságot kivédhetetlenül zártságá vált tozotat végességében, hanem vállalta, hogy megégné a kibontakozó vitát, amely, így kezdek Nádas bármennyire is lefedni a regénye körüli teret, különböző interjúkban meghatározva az értelmezés lehetséges irányait, egyes részleteiben biztosan nem úgy alakul majd, ahogy ő képzelte vagy szeretne volna.

Nem ötletszerűen emlegetem itt a novellaciklus hagyományát: a *Párhuzamos történetek* egyik műfaji előképe számomra vitathatatlanul a regény műfaját megkérdőjelező, az olvasót a Nádas által is kiiktatni próbált kauzalitástól a szöveg térszerűsége felé terelő, motívumokkal átszőtt novellaciklus. Persze, itt mindjárt közbe lehet vetni, hogy ez a könyv *nem olyan*, mégis azt gondolom, sokkal többet ér a magányos remekművé nyilvánítás hangzatos aktusánál annak végiggondolása, milyen irodalmi tradíciókat tesz elevenné Nádas kétségtelenül, hadd legyenek most nagyon pontatlan, *másmilyen* regénye. Hiszen nem okatlan a XIX. századi orosz regényhagyomány emlegése sem: nemcsak a Raszkolnyikovot és Porfirijt idéző Kienast–Döhrring kettős vezet el Dosztojevszkijhez, hanem a lezárhatatlanság problematizálása is, hiszen, mint ezt például Lotmantól tudjuk, a klasszikus orosz regény márkánsan eltér abban a nyugat-európaítól, hogy kikerül a poénszerű zárlatot.

1510 regényoldallal szemben egy 7000 lütésnyi kritika – mintha nem egyforma méretű pályán játszanánk. Bár nem hiszem, hogy döntetlenre hoznám a meccset, ha én is írnék 1510 oldalt, a *Párhuzamos történetek* szerzője nem enged lemmeni a pályáról, és arra kényszerít, hogy foglalkozzam vele tovább. *Non finito*

SZILÁGYI ZSÓFIA



Bajban is lesznek vele a kritikusok, mondta Csordás Gábor, a Jelenkor Kiadó vezetője Nádas Péter új regényéről a megjelenés előtt néhány nappal. És recenzius tényleg zavarban. Meg jó lenne felejteni is. Elfelejteni (vagy kizárni a tudatból legalább e szöveg írása idejére) a *Párhuzamos történetek* köré szervezett irdatlan méretű-mértékű promóciós nyomást, az interneten terjedő kalóz másolatok erősen reklám-gyanús botrányát, a kiadás finanszírozásával kapcsolatos közjátékokat, a kiszámítható (és láthatóan kiszámolt hatású) első interjúkat, valamint azt a (szerzői megszólalásokból sugárzó) törekvést, hogy jó előre blokkolva legyen minden koherens olvasat. Távolodni kellene ezektől, mert a tudatos kiadói tevékenységből sajnos nagyon is egyértelműen kiderül, hogy a szöveg gazdáit mit szeretnének olvasni recepcióként a háromkötetes óriásregényről. De hát a világból kilépni, persze, nem lehet.

Miközben a *Párhuzamos történetek* recenziálása saját jögon is, a szöveg immanens tulajdonságaiból adódóan is problematikus. Új reprezentációs stratégiát kíván (követel?), ugyanis az 1510 oldalnyi szöveg cselekményszerkezetét épkezléb módon összefoglalni képtelenség, illetve amit mégis el lehet mesélni, az alig visz közelebb a mű jelentésvilágához. Nádas regényének forradalmiságát (többek között) éppen az adja, hogy szakít a szöveget a kezdőállapotból a végállapotba algoritmusosan mozgó regénytechnikával, az önmagukban kompakt, áttetsző történeteket elővezető fejezetek jelentős része (az egész mű felől olvasva) nem beágyazott, funkcióltan – pontosabban a funkciójukat nem az epikai indokoltságtól kapják. A mostanáig megjelent kritikák ezt nyitott szerkezetként emlegetik, de ennél talán többről is van szó. Az eddig megismert regényformáktól eltérően a *Párhuzamos történetek*ben a művészi üzenet hordozóanyaga nem a szövegben kódolt, (valamilyen szempontból) egységes cselekményrendszer. (Amint az mára már közismert, a szöveg nem is rendelkezik zárt narrációs struktúrával.) A szerző láthatóan arra a felismerésre építette fel a mű koncepcióját, hogy az emberi elme az élményvilágán keresztül, annak segítségével közelíti (/ érti) meg a világot elvontabb, közvetlenül nem megtapasztalható (vagy megtapasztalható, de nehezen értelmezhető) jelenségeit. Úgy tűnik, a

## Konstrukció, siker, kudarc

*Párhuzamos történetek* egyes számú tézise az, hogy én mint ember azért viszonyulok a környezetemhez egy meghatározott módon: úgy, ahogy – mert azt éltem át, amit. Nádas azzal artikulálja művészi üzenetét, hogy olyan élményvilágot teremt, amin keresztül egy bizonyos fénytörésben látszanak a regényben vizsgált kulturális és pszichológiai jelenségek: a faszizmus, az árvaság, a szexualitás és homoszexualitás, a zsidóság európai sorsának kérdése, a gyilkosság és öngyilkosság borzalma. A szöveg egy Én-t, egy létezőt teremt az olvasóban, sokféle (nem egységesülö/szervesülö) élményekkel bírót, több helyen, több időben élt, egy imaginárius személyn, aki a szöveg mondataiban nem jelenik meg, mégis: akinek a szemével láthatjuk az emberi természetet. Kérdés, hogy milyennek.

Ezt a szofisztikált, csavaros metakonstruktó Nádas úgy tudja mozgásban tartani, hogy a szöveg a fejezetek (az egyes történetdarabok) szint-

jén csodálatosan tiszta, pontos. Mondatai többnyire rövidke, áttetszőek, mindig lehet tudni-követni, hogy hol járunk, hogy ki beszél, hogy mi történik, hogy melyik szereplő mire gondol, mit akar, miért teszi éppen azt, amit (*az Egy család-regény vége*, illetve a *Emlékiratok* könyvére ezek nem voltak jellemzők). A narrátori hang nyugodt, távolságtartó, mindemellett képes arra, hogy az olvasó figyelmét folyamatosan lekösse. A regény helyzetleírásai részletezőek, a karakterek hitelesek – a teljes mű stílusa mesterien egységes. Gyanítható, hogy ez a mesterségbeli magabiztoság (ti. az, hogy Nádas a prózatechnikájával bármire el és elő tud adni elfogadhatóságot) az egyik oka annak, hogy a regény néhány jellemzőjében végletesen torz, félrecsúsztott.

Sok fejezet durván, igazolhatatlanul túllírt (a legszembetűnőbbben Lippay Ágost és Mózes Gyöngyvirág égyjelentele, valamint Erna, Gyöngyvér és Belláridi László véget érni nem akaró taxiása), óriási tömegű háttértudással, precízen elővezetett (érzékeltetően: kutatott) részletekkel terhelte. Nádas a *Jelentés a Grunewaldi évről* című írásában (*A Párhuzamos történetek* írásának körülményeiről számol be itt, ÉS, 49. évf., 40. szám) ezt a szövegbe pumpált tudásbázist a mű „néma poétikai struktúrájára”-nak nevezi, és azt állítja róla, „majdhogynem fontosabb (...) mint a [regény] hősei vagy a cselekménye”. A szerzői szándék, persze, érthető, és teljesen elfogadható az is, hogy mindez Nádas Péter számára lényeges, a munkáját segítő ismerethalmaz, ám az olvasónak aligha tud fontossá válni, például az a tény, hogy a hullákat Németországban hány jegy alapján azonosítják (:tizenkettő), és hogy pontosan melyek ezek a jegyek – különösen úgy, hogy a történet szempontjából mindegy is tulajdonképpen.

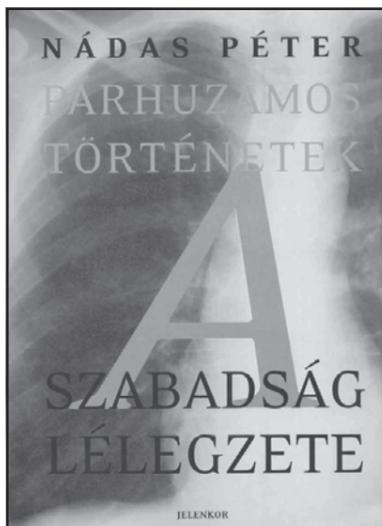
A szereplők motiváltsága, érzékenysége az egész regényben túlhajtott, erőltetett. Az összes karakter sérült lelkű, cselekedeteik mindig jelentősek és következményesek, minden esemény a tragédia (de legalábbis a drámatiság) felé mozgatja őket, a regényvilágban nincs semmi ötletszerűség, könnyedség. Nincs benne tét nélküli élet. Hiába a nyitott szerkezet, a Nádas által lét-

rehozott tér egy nagy börtön, olyan mégpedig, ahol a rabok egyetlen lépést sem tehetnek ellenőrzés nélkül.

Csordás Gábor a már idézett interjúban a *Párhuzamos történetek* könyörtelen humanizmusáról beszél. Nos, a könyörtelenséget, a szerzőnek azt az erős szándékát, hogy mindenképpen, és lehetőleg minden mondatban viszonyulni akar valamilyen módon az emberhez mint olyanhoz – azt hiszem, a regény összes olvasója érzékelni fogja. Humanizmussal viszont alig-alig találkozhatunk ebben a műben. Mást tükröz a szöveg. Végig azt éreztem, hogy Nádas fél az embertől. Azért akarja annyira megérteni-megmagyarázni-látatni.

Egy recenzióból minimálisan annak kell kiderülnie, hogy kinek érdemes elolvasni a művet. Nos, a szóban forgót gyengébb idegzetűeknek biztosan nem. De még az erős gyomorral rendelkezőknek se ajánlható széles körben. A tekervényes regénykonceptió és az irdatlan betűtenger miatt a *Párhuzamos történetek* nem tud egy jól feldolgozható, kompakt módon megélhető olvasmányélményt adni. Állásfoglalásra kényszerít, és helyenként valóban magával ragadó – de mindent elsőpró katarzist én legalábbis nem kaptam tőle. Nem „üt”. Lassú is valahogy, és képtelen vagyok szabadulni az érzéstől, hogy a világa öncélúan, elsősorban a szerző szellemi gyönyörét szolgálóan aberrált. Gyanítható viszont, hogy a (szellemtörténeti értelemben vett) beágyazódása után (minimum két-három év) a *Párhuzamos történetek* mozdíthatatlan viszonyítási pont lesz a prózairodalomban, a regényírók jó ideig ehhez a szöveghez képest határozzák majd meg önmagukat és esztétikai törekvéseiket. De az efféle fontosság-jelentőség nem teljesen tiszta erény azért, már most (előre) terheli, nyomja össze a regényt önnön megkerülhetetlenségé. A *Párhuzamos történetek*-ből (és a körülötte kialakított kampányból) hiányzik a szabadság érzése, a derű, a mese öröme. És ez nagyon zavaró.

SZABÓ TIBOR



Nádas Péter: *Párhuzamos történetek, III. A szabadság lélegzete*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2005

Nem lehet véletlen, ha egy év leforgása alatt három jelentős (és vastag) monográfia jelenik meg ugyanabban a témában. Dávidházi Péter, Szajbély Mihály és S. Varga Pál egyaránt azt a XVIII. század végétől induló és a XIX. században meghatározó irodalomfelfogást vizsgálja, amely alapvetően a nemzet fogalmára vetítve értelmezte önmagát. A modern magyar irodalom problémáinak a felelevenítését, perújrafelvételét indokolhatja, hogy nemzet és irodalom mibenléte, valamint kapcsolata ma is ott van az állóháborúvá merevedett művészeti viták – és vitaképtelenségek – mögött.

S. Varga három paradigmikus irányzatot lát a korabeli nézetek mögött (a paradigma fogalmát mások nyomán, mint „szakmai, tárgyi, metodológiai beállítódások és elkötelezettségek rendszerét”, illetve mint „abszolút előfeltételek rendszerét” határozza meg a szerző). Ezek – általánosan tekinthető – félreismerése nemcsak a múltbéli folyamatokat mutatja hamis fényben, hanem a jelen „süketek párbeszédére emlékeztető” megnyilvánulásait szintén befolyásolja.

Az államközösségi paradigma csak periférikus helyet foglalt el a korszak irodalomtörténeti gondolkodásában. A hungarus tudat egyre jobban visszaszorult, az udvari körök által melengetett birodalmi egység-gondolat pedig nem tudott mély gyökeret eresztetni Magyarországon. A modern magyar irodalomra másik két szemlélet nyomta rá igazán a bélyegét: az eredetközösségi és a hagyományközösségi. Az előbbi kikristályosítása főleg Kazinczy és Toldy nevéhez köthető, az utóbbi „Kölcesy által kialakított s Erdélyi által továbbgondolt koncepcióját a legeredőbb s legtermékenyebb módon” Arany János teljesítette ki, illetve „Gyulai Pál, aki sok fontos kérdésben szinte szócsové volt Aranyhoz”. A *nemzeti költészet csarnokai* a hagyományközösségi narratíva alakulását követi nyomon, de ezt állandóan szembeállítja az eredetközösséggel, így átfogó képet nyújt a Kazinczytól Aranyig tartó korszak irodalmat érintő megfontolásairól.

A hagyományközösségi felfogás hívei szerint minden nemzet kultúrája egyedi, mivel sajátos életmódjából, sorsából és tradícióiból táplálkozik. Az író, beleszületve ebbe az életmódba és kultúrába, a neki megfelelő észjárását tudja a legmagasabb szinten képviselni. És átfogó, mély hatást is csak ezáltal remélhet. A közösségben

## A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei nyomában

kiérelt toposzok, eszmények, hangnemek, ritmusok, témák jelölik ki azt a csapást, amelyen haladva a műköltészet nemzeti érdekűvé válhat. Az eszmény tulajdonképpen a közköltészet. A magas szintű közköltészet hiánya fordítja a figyelmet a népművészet felé, azt feltételezve, hogy a parasztság körében őrződött meg leginkább egy olyan hagyomány, amelyre később az igazi nemzeti költészetet alapozni lehet. A tradíció legfőbb letéteményese az anyanyelv, az anyanyelv a legmagasabb és a személyiség egészét megszólítani képes fokon a költészetben valósul meg. A nyelvek pedig „korai állapotukban a legkötelezetesebbek”, képteli kifejezőmódjuk ekkor a legalkalmasabb a költészetre. Ez a szemlélet nem zárja ki, ellenkezésképp, megkívánja az idegen kultúrák elsajátítását, beemelését, ám „mindig a sajátjának kell jellegedőnek maradnia”.

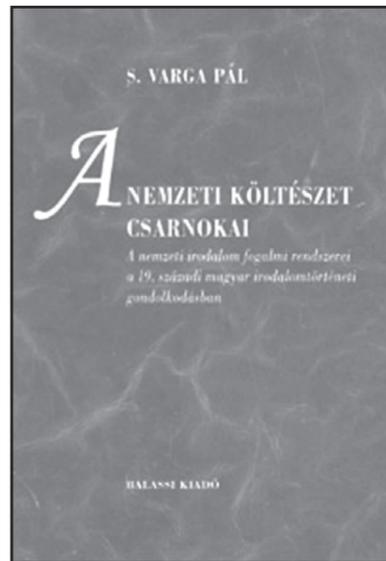
Az eredetközösségi felfogás ezzel szemben a származást tekinti a nemzet alapjának, számukra innen fakad az anyanyelv elsődlegessége is. Az irodalom célja nem a sajátosság kibontása, hanem feloldása a minden nemzet esetében közös, a világirodalom csúcspontjait mérte egyetemes-ségben. A kultúra és a költészet fejlődésében hisznek, a nyelv fokozatos kiművelésében.

Mint minden nagy horderejű elmélet, S. Varga Pál is számos utat nyit meg a kutatás előtt, legalább annyi kérdést vet föl, mint amennyit lezár, és így üdvös, életteli dinamizmust hoz az irodalomtudományba és annak összes határterületére. Nem vagyok meggyőződve, hogy a két rivalizáló szemlélet ennyire élesen különíthető el, nem csak a hagyomány más-más szinten, módon való megfogalmazásáról van-e szó csupán. A szerző úgy igitja ki egyelőre a felmerülő kétségeket, hogy egyrészt hangsúlyozza a további kutatások szükségességét, másrészt azt írja, hogy az általa vizsgált paradigmák ideáltípusok, a maguk tisztaságában talán sose jelentkeznek. Az S. Varga által felvázolt elmélet szinte kínálja magát a kiegészítésre, árnyalásra, esetleg a módosításra, mindez azonban itt még csak véletlenül sem heve-

nyészettségéből fakad, ellenkezésképp: megalapozottságából és újszerűségéből.

Különösen nagy szolgálatot tesz a szerző annak kimutatásával, hogy a tudomány számos közhelye tévút, illetve álpbléma. A népiesség átpolitikált fogalmát zsákutcának tartja, S. Varga szerint a paraszti kultúra iránti figyelem nem a társadalom forradalmi átalakulása iránti vágyból fakadt, hanem „az eredeti magyar művelődési hagyomány megőrzésére, az ebben gyökerező modern magyar irodalom létrehozására irányuló törekvés”. A népiek nem a társadalmi különbségek megszüntethetőségében hittek, hanem abban, hogy teremthető társadalmi megosztottságokon átvívelő művelődés. Szintén a paradigmikus különbségek fel nem ismerése vezetett ahhoz, hogy a felfogásbeli eltérés a korábbi munkákban „fejlődési fokozatok egymásutánjaként jelenik meg”. Ez a nézet törvényszerűen hozta magával a „meghaladott”-nak tekintett fejlődési fokozatok elhanyagolását, az adott sémákba nehezen besorozható alkotók – például Dessewffy József, Pálczi Horváth Ádám – elhanyagolását. Ortológus és neológus, akárcsak „korszerű polgári” és „elmaradott rendi” beállítottság ellentétében a két paradigma félreértését, hamis felvetését látja. (Csak egyetlen esetben ragadja túl az úttörő lendület a szerzőt az elmélet illetékességi körén, mikor a magyar–hun rokonítást kizárólag a hagyomány termékének tekinti, lényegesen leegyszerűsítve a tudományosan még korántsem lezárt problémát.)

Érdekes elvi kérdést vet föl, hogy az itt tárgyalt rendszerek máig meggyőződéssel vallhatóak, viszont a „szakszerűség” megköveteli, hogy a tudomány uralja tárgyát, önmaga alá rendelve azt, és így részben kétségbe vonja („meghaladja”) érvényességét. S. Varga a könyv nagy részében több-kevesebb személyes elkötelezettséggel vizsgálódik, az utószóban viszont azt állítja, hogy a tárgy léte az objektív megkívánta távoltságot, hogy a hagyományközösségi elv sorsa „az európai kultúra alakulásának jellege miatt végképp



S. Varga Pál: *A nemzeti költészet csarnokai* (A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei a 19. századi magyar irodalomtörténeti gondolkodásban), Balassi Kiadó, Budapest, 2005

megpecsételődött”. (Ezzel a „végeképp”-el önmaga is ellentmondásba keveredik, amikor azt írja: „az emberi kultúra történetének egyik jellemző vonása, hogy az egykor elvetett alternatívákat /.../ időről időre újra fölfedezzi”). Ráadásul én a hagyományközösségi elv befolyását a jelenben is élőnek vélem, nem csak az úgynevezett nép-nemzeti irodalomban, a – például Pap Gábor-féle – nemzeti, vagy a – Várkonyi-Hamvas-féle – egyetemes tradicionalizmusban, a tánc-házmozgalomban stb., hanem akár abban a sávargásban is, amikor az utazó egy tájegység vagy akár egy épület „történelmi levegőjét” kívánja átérzeni.

STURM LÁSZLÓ

A legmerészebb újítók egyike a pozsonyi Cselényi László, aki költői pályájának első évtizedében (1956–65) egy, a magyar költészetben hagyományosnak számító líraeszményt (élmény- és gondolati líra) és költészet-repét (képviseleti) követett – pontosan kitapinthatóak a Nagy László-, de főleg a Juhász Ferenc-líra nyomai ekkor –, de ezután teljesen más irányt szabott magának. A lírahagyománnyal való szakítás hosszú évek intenzív kísérleteinek (többszöri párizsi tartózkodás és az európai neoavantgárdal való találkozás), illetve egy illúziómentes ön- és valóságismeretnek (szülőföld, illetve kisebbségi sors és nagyvilág), valamint traumatizáló történelmi tapasztalatok (az 1968-as prágai tavasz és annak szovjet „testvéri” tankok általi eltiprása) feldolgozásának eredménye, s mindenek dokumentuma a *Kréta*... című harmadik kötete (1978), amelyre tizenhárom évet kellett várniuk az olvasóknak.

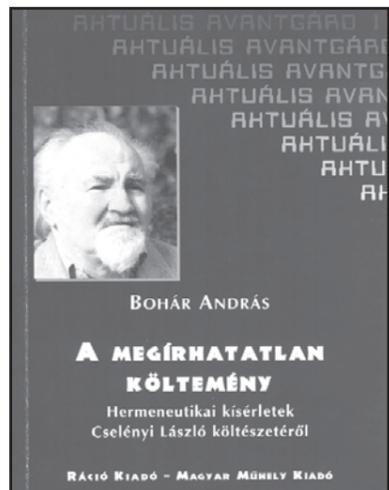
Az első alkotói szakaszban követett költői gyakorlattal és poétikákkal való szakítás Cselényi esetében viszont nem jelent valamiféle, az addigi szövegeinek való teljes háttér fordítást. A kikísértetett új lírai diskurzus rendjébe tagolódnak be a *Keselylábú csikókorom* (1961) és *Erők* (1965) című kötetek versei az éppen követett szerkezeti-kompozíciós elv szerint, hogy aztán ezek a primer szövegek vagy változatlanul, vagy éppen töredékesen, esetleg csak motívumaiból, metaforáiból valamennyit megőrizve kiegészüljenek: egyrészt új nézőpontokat, szövegeket megjelenítő szövegekkel, illetve bővüljenek Cselényi által írt egykori riportok, publicisztikai írások részleteivel, értekező prózával, a vele készített interjúkból vett részletekkel, másrészt pedig vendégszövegekkel, s ezt az egész szöveg-tengert a szerző, mint a diskurzus „koherenciájának központja” (Michel Foucault) hozza működésbe élete különböző szakaszaiban („az emberlelet útjának felén”, „a férfikor ötvenöt éves dzsungelében”), újabb és újabb „összefüggéseket” alkotva. Egyrészt tehát ez esetben meg nő a szerzőnek mint funkcióknak, illetve elvnek a súlya, másrészt pedig mintha eltűnne a hagyományosan értelmezett szerző, azaz a beszélő egyén, csak magát a többszólamú művet – akárha zenét! – érzékeljük. Nemcsak értelmileg fogjuk fel, de egy bonyolult tipográfiának és rendhagyó írás-

## Megírandó Cselényi-monográfiára várva

képnek köszönhetően különös hatást gyakorol látványként is az olvasóra az effajta mű.

A *Kréta*... megjelenésétől számítva tehát egy eltökélt kísérletező s a maga útját konokul – és magányosan – járó avantgárd költőt ismerhetünk meg Cselényi Lászlóban, aki ez idő alatt számíthatott ugyan az értelmzői közösség jó részének figyelmére, ellenben az olvasóközönségnek csak egy vékonyabb rétege fogadta be.

Ezt a létező irodalomszociológiai tény ragadja meg Bohár András is, Cselényi László anyaországi „monográfusa”, amikor kijelenti, hogy az általa vizsgált költő életművének megértő befogadását is csak csekély kisebbség kísérel meg folyamatosan. Magyarazatképpen pedig hozzáfűzi, hogy „ez az önmagát mindig azonosan és mégis másképpen újraszterkesztő poeta első két



Bohár András: *A megírhatatlan költemény. Hermeneutikai kísérletek Cselényi László költészetéről*, Ráció Kiadó, Budapest, 2005

könyvét követően leszámolt azzal a küldetés-tudatos irodalomszemlélettel, amely olyannyira jellemző volt, s sok tekintetben még ma is az régiókban.” (77.)

Hogy az értelmzői közösség milyen mértékben figyel rá, s hogy milyen arányú és mélységű volt Cselényi művének megértő befogadása, annak az értékelésnek nem itt a helye. Sajnos még Bohár András sem szentel ennek teret *A megírhatatlan költemény* című munkájában, viszont hivatkozhatunk egy 2002-ben kiadott, 270 oldalas tanulmánykötet *Escorial avagy a Cs-tartomány*. Összeállította Pomogáts Béla. Pozsony), amely tartalmazza a Cselényi-recepció legjavát a költő pályakezdésétől kezdve s befejezve a 2000. évvel. Ebben nemcsak a szlovákiai magyar írástudók különböző nemzedékei és a párizsi-nyugati eszmetársak és íróbarátok méltató-elemző írásai olvashatók, de helyet kaptak benne az anyaországi irodalom jeles képviselőinek írásai is (pl. Esterházy Péter, Görömbei András, Lengyel Balázs, Pomogáts Béla, Zalán Tibor).

Az *Aktuális avantgárd* könyvsorozat köteteként megjelent Bohár-munka valóban nem monográfikus tanulmány Cselényi Lászlóról és művéről, hanem az alcíme szerint meghatározva: *hermeneutikai kísérletek Cselényi László költészetéről*. Ezzel az alcímmel valóban leszerelhető a kritika részéről várható olyan igény-elvadás, amely egy monográfiával szemben természetes lenne, az viszont nem hagyható szó nélkül, hogy éppen most lett volna a vissza nem téró alkalom egy Cselényi-monográfia elkészítésére és kiadására.

Bohár András különben többféle irányultságú, filozófiai-esztétikai, hermeneutikai részlelemzések és -értelmezések során át élénk tárja a Cselényi-poézis vázlatos képét, főbb tendenciáit és ismérveit. Az egyik legutóbbi nagylélegzetű könyvnek, az *Aleatéria* (1998) a bemutatását végezve rátapint a tárgyalt költészet egyik fő tendenciájára, ami abban áll szerinte, hogy „az Alea-

tória a szöveg- és képtoposzok egymásra vonatkoztatásait kinttetten kezeli” (95.), minekutána egy, a korábbi Cselényi-könetkonstrukciókban is érvényesített művészi eljárásra, átfogóbb szándékre is felhívja a figyelmet: „Valamit egy-bejárszani, követhetőbbé tenni a szöveget, mint egy megerősíteni a vizuális kiemelésekkel azt, amit az észlelés és érzékelés nyomán mindennap tapasztalunk a körülöttünk lévő világban (...).” (uo.) Ennek a szándéknak különben már a *Kréta*... és a *Jelen és történelem* (1981) című kötetekben való jelenléte is utal Bohár, amikor azt állítja, hogy az „újrastrukturálás jegyében” jelentkezett ez itt, majd módosult a későbbi kötetekben, és döntő változásként értékelhető az *Aleatéria* „lapköltményei”, illetve az egész könyv esetében, ahol is a „szöveg- és képtoposzok” együttesen keltenek művészi hatást. A folyamat – magyarázza másutt a szerző – a régebbi versek újraszterkesztésének és az újabb poemák egybekomponálásának módszerével kezdődött, amit a *Kréta*... példáz, s az ebben a kötetben helyet kapott *Összefüggések*... ciklusban „már találkozhatunk a valóságfeltárási élményszerűség és a szerkesztett montázs és kollázsszerű töredékek egybehangolásával, s ez a szerkesztésmód mintegy előrevetíti az alkotói szándék folyamatos befogadás-orientáltaságát.” (37.) Ezzel egybehangzóan idézhetjük a pályatársat, Tőzsér Arpádot, aki szerint Cselényi egész művével kimondatlanul is azt állítja, hogy „az vagyok, aki leszek, akív az olvasó tesz.” (*Escorial*, 230.)

Cselényinek az 1960-as évek közepe óta létrehozott lírai műve tehát egy olyan nagyarányú kísérlet, amely azt példázza a kritikus számára, hogy – ha a földrajzi térnek nem is bármely pontján, de az időnek más-más momentumaiban – létrehozható új értelemmel és fontos, érvényes üzenettel bíró variációk, szövegváltozatok („lehetőségek”) amaz egyetlen szöveghez vagy könyvhöz („egy elképzelt szöveghez”), amelynek vonzása talán minden alkotót megérint egyszer...  
BORCSA JÁNOS



Magasles

## Hol van Überallesbaden?

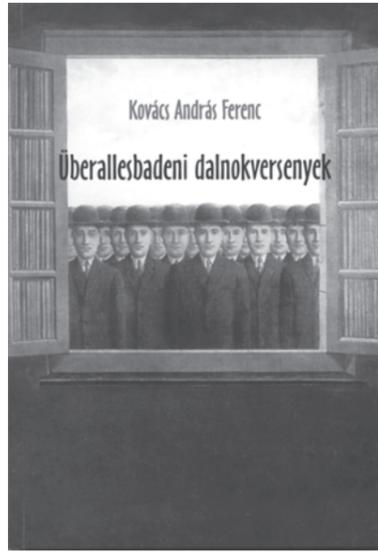
A kérdés merőben (hordó)szónoki, de az új, immáron a tizenhetedik Kovács András Ferenc verseskötve tárgyalásánál elkerülhetetlen a megválaszolása, hiszen a botrányos helysége ott díszleg már a kötet címében is: *Überallesbadeni dalnokversenyek*. Már-már hallani white-füül sznobjainkat és kéharisnyáinkat, aha, ez valami német város lehet, ugye, mintha már jártunk volna ott a főterén, igen, a tapstéren. Amikor a helyi nyelvtanászok egyesülete a sertésvész elleni tiltakozásul azzal a főmelelő javaslattal fordult a polgármesterhez, hogy maradjanak el a dalnokversenyek, hiszen az idén Überallesbaden veszélyes... Ismerve fogatkozó számú, ám lelkes olvasóink ama kedves, szép, mondhatnánk haladó hagyományörző, s a költő számára oly megtisztelő szokását, miszerint mindent vissza szeretnének vezetni magához a kiváltó okhoz, és a föld felett öt centiméterrel libegő poétát szigorúan szállítanak le a földre, mi több a szülőföldre, ahonnan megállíthatatlanul hordják el a termőtalajt a bulldózeresek, talán a daltermő mezőkre, mely szintén egy régi KAF-versből csöng vissza, már látom elkerülhetetlen lesz valami topográfiai részletezés, amihez már csak azért is örült kedvünk lenne, mert teljesíteni akarnók kritikus elhivatottságunk benső parancsát és közvetíteni szeretnénk, magyarázni még az elemzés előtt, ha lesz s ha lesz rá hely és idő? Überallesbaden, a maga versekben körvonalázódó csabos mivoltában, mégiscsak olyan imaginárius helyszín, amely nincs ugyan, de lehetne, hisz konkrét utalások eledzőnek sandán vagy búbájosan igenis valós városokra...

Maga a tud(at)ós költő, eddigi hagyományaihoz híven jegyzeteket is fűz szárnyaló verseihez, összesen tizenkettőt, felbecsülhetetlen adalékokat kánálva kései monográfusainak, biográfusainak, értőinek, hívó magyarázóinak. Kiderül, hogy a legelső überallesbadeni vers (stílszerűen *Az überallesbadeni bolhapiac*) „...legelő változata még Kolozsváron keletkezett, 1983-ban, ám jelenlegi formáját csak jóval később, többszöri átírásokat követően, Székelykeresztúron nyerte el, az 1988-as esztendőben.” Ime egy főmelelő passzus: „Flaccus legyint – történelem / egy hang híján histériát / Jelent, akár a fellegöv,

/Amely Sybarist éri át, / De csatja Pirtz-am-Purtz felől / Villámlik visszavészjelül, / Míg lelkek partján rettegés, / Szabadságvegi béke ül...” Überallesbaden nyilván még ezután is sokszor feltűnik, *Az überallesbadeni sertésvészben* például vagy *Überallesbadeni nyelvtanászok* című szatírában: „A szó kiszáll, mint zebraapinty: / Nem töpreng, nem henyél, hanem / Nyelvével bármit megtapinty, / Hiszen nyelvében él a nem... / Ha kell, ha nem.” S még ezután jövel az überallesbadeni dalnokverseny nagy napja: „A Tapstéren töről metszett mesterek / Dalnokolnak, hangjuk hősleg sistereg: / Hajh, öntudat, forradalmas valóság, / Fordulj, nyergelj ösznemzeti falócát / Hajh, légvári levitézélők, Nagymajtény, / Völt labancnak csak a végső padmaly tény! / Dől a szentség, múltba roppan az apszis, / De Gutenberg kimondottan galax is...” S még mindig nincsen vége, hallatszik a dalnokok historikus karéneke is az überallesbadeni tapstéren: „Mi voltunk gyorsabb EU-s vátesz, / Mikor úgy forrt az Eufrátész... / S ha tévelyegtünk, sem tévedtünk – / Most szép szavakká mind szétvedtünk. / Mit nekünk Brüsszel, Dallas, Áden! / Dicsérünk Überallesbaden! / Hej, tace lingua dobo panem! – / Nyelv hegyén ing darabolt ámen...” Igen, ahogy a vers is céloz rá, a money mindnyájunknak elkel, „hallgass nyelvem, kenyeret adok...” liigen... Ezért is oly kedves Überallesbaden, a földnek ez a páratlan helye, a költő ugyan a jegyzetek végén elbúcsúztatja („...remélhetőleg a legeslegutolsó darabja lesz az ún. Überallesbadeni költeményeknek...”), de mi nem hiszük, hogy lesz szíve be is tartani önnön szivtelen közlését, hiszen Überallesbaden itt van, akkor is ha nincs. Itt, körülöttünk és bennünk.

A bőséges idézetekből is látszik, hogy KAF politikai versei meglehetősen szarkasztikusak mostanság (durván 1983 óta!), nem véletlen, hogy a cím alatt „burleszkek és szatírák” szerepelnek. A kezdő Ady-idézésben még földereg ugyan megejtő és melákosan az egyik korábbi könyv, az *Üdvözet a vesztesnek világa* („Hát

ahogy csúfabb csodák jönnek, / Úgy írtam újra hitvány könyvet, / Ezt se magamnak, s mégse másnak: / csodátlan, szép önáltatásnak. / Nem harcnak, sem zsarolt békének: / Énekeim halott énjének. / Hadd tudja, lássa, vélje, higgye: / Tört sorsa sorsok legszebbike...”), de aztán a szatirikus szólam, önnön melankóliájából is csúfot úzva veszi át a vezérszerepet a versekben a fel, le, ki és be és alá és fölé idézett vezérdiliket, rögeszméket, mániákat leleplezendő, s a Nagy Tragikomédiából a pusztulás komédiáját emeli ki, önfeledten s változatosan szép új világunk bajait és bájait zengi. *Az egy demagógra* című szatirikus verszetben önfeledten és elszabadultan így: „Isten, óvd a bész középszert! / Mennyi bamba hírharang! / Boldogítsd a harsbutákat, / Mert övek a birka – rang!” Vagy *Az*



Kovács András Ferenc: *Überallesbadeni dalnokversenyek*, Koinonia Kiadó, Kolozsvár, 2005

*bújdósó hanjdútanci* című sírva-vígadó keservesben imígyen: „Havaselve kivasalva / Kis bójérokat hátán! / Nem kell többet török sörbet, / Rágódjunk salátán: / Bukurestből fussunk egybül / Udvarhelyi fátám! / Kuruc fátum, kum si maj kum, / Sátán rúgjon vápán...”

Bizarr, ám búbájos, megejtő világ Überallesbaden, ami talán leginkább mégis bennünk van, abban a nehezen leírható még nehezebben megragadható, egyes szakértők szerint megragadhatatlan szervünkben, amit mind istenesen-közönösen léleknek hívunk, s amelynek benső, félleg elfelejtett tájait is idézi KAF egyre táguló költészete, az elfelejtetetlenek mellett. Igen, ez a költészet abban is hasonlatos a világegyetemhez, hogy huszonöt esztendeje folyamatosan tágul, növekedik, berendezzi a világot, miután újraköltötte, megeremti alakmáit, a Lázary René Sándor-versek már több kötetet tesznek ki (!), vaskos könyvbe férhetne el az újírt római poéta, Calvus gyarapodó életműve is. Egyre karakteresebbek az öröndetesen szaporodó Kavafisz-átírások, hogy szentségtörésként az életmű fő vonulatait idézve csak pironkodva emlegessük fel *Az egerek könyvét*... S közben a düh és a látomás, az ész és a búbáj, az indulat, és az ám, lám, nem is oly szelíd melákor újra meg újra előhívja eme szatírát, hiszen mit is tehetne a költő? Mit tudna tenni, szegény? Hisz, ahogyan bevallja az *Odüsszeusz depressziós* című nagy versében: „Vágyok, hisz anyni csélcsep szó mozog / Nyelvem hegyén... De mind a pusztá tényé! / Röghöz kötött, kiélt rapzódoszok / Hazudnak itt – segíts, ha tudsz, Athén! / Jussom vitákat, sok ravasz cselem, / Örökségemben fattyak hemperegnek – / Emészthetetlen múlt s avas jelen / Zabálja házám, s zúg a cenk sereglét...”

Hát mit tehet a költő? Szatírát, burleszketek ír, „...De pénzre, posztra, pártra, kegyre köp, / S nem vágyik bővebb kannibáli nyálra...” Így legyen, ha már így lett!...

BOGDÁN LÁSZLÓ

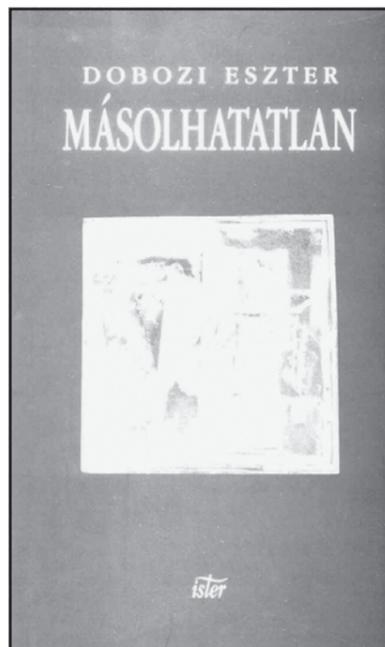
Dobozi Eszter alkotásaival a legkevésbé sem kíván megfelelni, nem akarja egy éppen aktuális modern-fogalomba tuszolkolni őket, nem kufárkodik, nem hangoskodik, megadja a költészetnek, ami a költészeté, olyan alázattal, olyan tartással, amely önmagában is felhívja magára a figyelmet. Lírja úgy él közöttünk, mint az *Adáshibában* Jézus. Különös szakralitás járja át ezt az őnmaga létevel lázadó költészetet. A létért kiált a létezés bírálva, a megszenvedett létből nyújtva segítőt kezét.

Rendkívüli műveltsége, intertextuális játéka első kötetétől meghatározza verseszédét. Titokzatos, intellektuális lírája e kötetben is minden ízeben hordozza a regulázott érzelmek, formába rendezett indulatok belső feszültségéből adódó drámaiságot. A nyughatatlan, megfoghatatlan képzetek, érzetek elemi játékaikat, melyek a költőt igatják, itt fölülmúlja a lét drámája, mint egzisztenciális kiáltás. A kötet kórkép, kórkép, ahogy ezzel a költő maga is „eljátszik”. Szüntelen válaszkérés, egyértelmű feleletek nélkül. Az értékek viszonylagossága mint külső, fenyegető, pusztító körülmény jelenik meg az idő függvényében, ez veszélyezteti a korábbi kötetek alapján is megragadható szilárd értékrendet.

A *Lappangani* ciklus több verse a múltból ittmaradt, magányos tárgyakon, házakon, tájakon, erejüköt, lényegüket veszített mementókon keresztül szól a mulandóságáról, azt lassú, méltatlan sorvadással, rothadással kapcsolva össze. A sorokat behálózza a kérdés: miért törvényszerű az elmúlás magányossága? Keserű ironia szövi át a drámát, a tárgyi, szellemi értékek letűnését az üresen sorvadó kastély képe kiválóan tükrözi. Nincs megnyugtató válasz arra, szemétre kerül-e, eldobható-e minden. A nem tucat haldoklása lassúbb talán, de reményre ad-e okot ez a pusztá tény? Visszafordítható-e a pusztulás? Van-e igény erre egyáltalán, hiszen „Fogyaszt és túléli, kacag / ifjú s a vén egyként modern. Hordja helykén az / egyszer használatost.” (*Kastély, üresen*) A tárgyi hagyományok, egyediségek veszélyeztetettsége persze kézzelfogható kivételése, képi megnyilatkozása annak a szellemi, morális fenyegetettségnek, melyet például az *Istkáz föltöbben* megfogalmaz. A lét-kérdés szinte törvényszerűen vonzza a kötet vertikális tészerkezetét, melynek szemantikája *fokról fokra* bővül.

## A lét másolhatatlan költészete

A *Lappangani* ciklus a köztes, megfoghatatlan megfogalmazása, a már nem, a még nem és a jelenben értelmet nem nyerő várazkodás, vágyakozás, amely nem lezart, amelyről remélhetjük a jót, a megváltást, a megvilágosodást, választ és szabadulást az idő jármából, de amely hozhat rosszat is. Az *Örök liftező* metaforája a kötet tészerkezetének, a fent-lent vertikálitása, a mindenhol és sehol, mint a lappangás, mint az egyén útja, helykeresés is, folyamatos mozgás – lét és nemlé, lét és lét közötti liftezés. Meghatározó a *Prologusbeli* „szülőcsatornában a bennrekedt, örök liftező”-létállapot (út-on-lét, még nem kint, de már nem bent, indulás és érkezés között), félúton az egy felé. S hogy milyen ez az egy-ség, arról a kitaszítottág idegenségével, de (ide) vágyako-



Dobozi Eszter: *Másolhatatlan*, Ister kiadó, Budapest, 2005

zással is szól, a szelídség mellett keményen, nyitottságában is nyelvi legkerekítetten (*Más*). A lírai én fokoként halad, a kilakoltatott szemzőgéből láttatva a folyamatot, kintről befelé, önmagán kívül szakadva. Időben a kötetkompozíció lineárisnak mondható, ugyanakkor az egyes időpillanatok olyan jelentőséggel bírnak, mintha bennük az összes addigi összegződne, különös, tág, rendkívül összetett értelmezését adva így a történetiségnek.

Érdekes, ahogy ez a kötet újraértelmezi az előzőket, ahogy Dobozi Eszter költészete újraírja önmagát. Az egyes kötetek, mint a kompozíció részei beépülnek a pillanatnyi egységbe, a teljesbe, az egybe, a *másolhatatlanba*, mely annyira igazgatja. A *Másolhatatlan* különösen *Az Egy és a Kettőt* kötetekkel dialogizál, visszatérve az egyhez, ami azonban már nem az az egy, másolhatatlan, megismételhetetlen, az én létének lenyomata, de az egyedségben rejlő általános megragadása is, bölcséleti jelleget adva a kötetnek, mely a *Lapok a Füveskönyvből* ciklusban teljesedik ki. A bölcséleti igény összefügg a kötetben megnyilvánuló szintézis-igénnyel, mely a szerző költészete mellett a műnemek, formák, az írás szintézise is, térbeli, időbeli számvetés, összegzés, az alkotást a léttel egynek valló létértelmezés. Ez is indokolja, hogy nagyobb hangsúlyt kap e kötetben a politikum, mint az eddigiekben, tág jelentéshorizonttal, ahogy például a *Félni kell* történelmi, szociografikus szemantikája mellett létösszegzés is, számvetés *azi*ttben és *most*ban, miként az *Igy is, úgy is*.

Az *Antaeus panasza* versei talán távolabb a mitológiai alaktól, közelebb annak madáchi értelmezéséhez, hangsúlyossá teszik a kötetbeli időutazást, értékek, eszmék, szemléletek pengéváltását. A lírai én Adám bőrében, a Föld szellemének tudásával, Lucifer ironiájával *ide* kötdök, de *onnanszól*; *innen* kérdez, tudva, hogy egyértelmű, végső választ kizárólag *ott* kaphat. Drámái az költészetet, de nem tragikus, az emberi lét drámája, a vállalt út, mely inkább szól a sors által odavetett kesztyű tisztelettel felvételéről, mint a meghunyászkodásról. E ciklus versei éle-

sítik a kötet szakralis teréről alkotott képet. A különös vallomás (gyónás?), a határátlépés, a személyes pokoljárás, de még a formajáték is az egy felé haladásra utal. A szakralis tér persze könnyen deszakralizálódhat, veszélyeztetett, akár a sziget, mely toposz egyként idézi a teremtő magányt, s a *történet* kifizetési lehetőségeit firtatva a báb-léte, kiszolgáltatottságot, az áldozati jelleg, a lehetőségek mellett a bezártság kényszerűségét is (*Mint a pingvinek, mint a fókák*).

*Sikisi hercegnő tankái*, 1201-ből datálva feszült szívdobbanások, mint amikor az álomban a lélek kiszakad, kalandozik, s ki tudja, visszatér-e... A *szárnyatlan angyal* a kényszerűen visszatérő lélek vergődése, az *odavágyó*, de *itt-rekedt* lété. E versek fedik fel, hogy voltaképpen az a megváltozott egy a dolgok *éle*, mely elevenünkbe vág. A *Lapok a füveskönyvből* gyógyír, a kézzel írt, a másolhatatlan, a megszenvedett esszencia – mint Márai, átnyújtja a kézzel írott könyvet, kérdésekre válaszokat kereső, lehetséges részválaszokat adó példakkal, nem tanítani, hanem tanulni vágyva vagy inkább kényszerülve, az emberről szól, ebben a kiszolgáltatott idő-tér viszonyrendszerben, s ahogy Márai is megfogalmazza, ehhez a szóláshoz, látáshoz bizony alázat és kegyelem szükséges (*Sors ez!*). A lét idő- és térdimenziói ha bejárhatók is, *belakni, maradni* nincs lehetőség, ezért is fontos a *nyom* motívuma (az előző kötetekhez hasonlóan), mely az alkotás, hagyomány fogalmaival összefüggésben a lét felelősségét, nehézségét, de szépségét is örzi.

A gyógyulás egy újat mutatja ez a kötet, az *alkotásba* való hazatérését a lét költészetében. Rajtunk áll, hogy tucatmárkák vagy tucatmárkátlan tucatcipőnkben átnyomulunk a szűz havon, vagy az első lépés után visszafordulva megadjuk az esélyt, hogy nyomunk, s következő lépésünk *Másolhatatlan* legyen...

EKLER ANDREA





A karnevál idején megváltozik a törvény, minden a feje tetejére áll, senki sem az, aki volt, senki sem az, aki valójában, színház az egész... mondhatnánk. De aki megtekinti a kolozsvári magyar társulat Tompa Gábor által rendezett, *Az elveszett levél* című előadását, még így is meglepődik, a rendező ugyanis fordított szereposztásban játssza a darabot. A férfi szerepeket nőkre osztotta ki, az egyetlen női szerepet, Zoe figuráját pedig Bács Miklósrá.

Emiatt aztán egy egészen furcsa jelenséggel találjuk szemben magunkat, a színházi „varázslattól” elkábultva már duplán látunk, és ez a kettős látás megmarad egészen az előadás végéig.

Ebben az előadásban jól kitapinthatóan minden olyan *mintha*, de közben mégsem az. A színeszek szemmel láthatóan *átélik*, de közben mégis *kívül vannak* a szerepen, attól eltávolítva, mint ha a rendezői szándék egy köztes, valahol Sztanyiszlavszkij és Brecht színháza között elhelyezkedő térbe helyezné a színészeket, egy olyan steril, csupasz, mondhatni üres térbe, amely azonban nem teljesen idegen a darab szövegétől.

A nézőt a leeresztett vasfüggöny látványa fogadja, még az előadás megkezdése előtt. A vasfüggönyön lévő ajtó előtt egy egyenruhába öltözött fiúcska áll, az előadás az ajtó bezárásával kezdődik, a rendező a vasfüggönnyel szembeesülő nézőben talán a rideg valóság és az előadás közötti kapcsolatot kívánja tudatosítani.

A vasfüggöny felemelkedése után elének táruló látvány talán sokkoló is lehetne, hiszen egy illemhely tárul elénk, egyik oldalán piszoárral, másik oldalán angolvécés rekeszekkel, de a díszlet mégse holmi polgárpukkasztó ötlet. Az illemhely ijesztően nagy, és ez a túlméretezett illemhely jól illeszkedik Caragiale mindent iszonyúan felnagyító látásmódjához.

Az illemhely a világ központi helyévé lép elő, itt történik meg minden ármány, ez az a hely, ahova mindenki betér, előszoba és szeparé egyidőben, de ha kell, ülésteremként funkcionál, itt mondja el kortesbeszédét Farfuridi és Cațavencu, s mindeközben nem feledhetjük el, hogy minden, amit látunk, a megye első emberének házában zajlik.

A megyei prefektus Ștefan Tipătescut Skovrán Tünde alakítja, aki férfias lendülettel jár ugyan le fel, s ha felidegesítik, úgy vicsovrog, mint egy láncravert kutya, de mégis megmarad nőnek, gesztusai néha ellágyulnak, sőt előfordul az is, hogy lábujjhegyre áll, ahogy csak a szívükbe zárt férfi homlokára csókot hintő kisasszonyok szoktak, máskor a női főszerepet alakító Bács Miklós karjába ugrik. A prefektus, bár tudjuk róla, hogy férfi, mégiscsak nő marad, erre utal a jelmez is, amely nadrágból, zakóból áll össze ugyan, kihangsúlyozva,

„bekeményítve” a vállakat, de szabásában mégis van valami nőies. Skovrán Tünde mint frissen végzett színész mélyvízbe kerül ezzel a szereppel, ha gesztusai nőiesek inkább, addig mimikája jól érzékelteti, hogy a szereplő mégiscsak férfi, és nem csupán azért, hogy Tipătescu szövegét mondja el. De a férfi-szerep a helyzetkomikum alapforrásává válik. Skovrán Tünde alakítása női megformálás, de megáll a lábán, hiszen prefektusi funkcióját szeretői státusának köszönheti, nőies gyengeségét jelzi, hogy nem saját, férfias, határozott, célratörő politikusi kvalitásai azok, amelyek a megye vezető emberévé teszik.

A rendező ezáltal a megfordított szereposztás által éppen a szövegben rejlő fő-mozgatórugóra hívja fel a figyelmet, aki nem más, mint Zoe, aki sokkal határozottabb, mint férje, az összes helybéli bizottságok feje: Zaharia Trahanache. Zoe a darab célratörő, férfiasan határozott szereplője, aki a mindent elfogadó és nőiesen belenyugvó férfiak seregét könnyedén az ujjá köré tekeri.

A rendező elárulja a műsorfüzetben, hogy a fordított szereposztás ötlete egy replikából a „Zoe, légy férfi!” felkiáltásból pattant ki, ez a kérés meg is valósul, hiszen Zoét Bács Miklós alakítja, aki férfias megjelenésével teljesen betölti a fenti kérés által nyújtott szerepet, ráadásul ő az, aki fizikai és színészi jelenlétével uralja a színpadot, mégpedig férfiként – hiszen számtalanszor előfordul, hogy a konfliktusokat egy férfi fizikai erejének felhasználásával oldja



meg, a nőkel igazi Don Juanként bánik, Cațavencu combját simogatja, többször is belemarkol Tipătescu fenekébe. Egy macho, aki nem ismer, vagy nem fogad el akadályokat. Ezért hangsúlyozottan komikus és rekeszizom-fájdítóan hu-



## Fordított levél

moros, amikor „elájul”, idegösszeomlást produkál, vagy ugyancsak nőiesen a barkóját simogatja. De minden nőies gesztus ellenére továbbra is férfias marad, a nőiessége egy aranyifjú affektálása inkább, sírógörcsei pedig egy kisgyerek morcos sírását juttatják eszünkbe. A nőies felé közelíti a figurát, de mégis megmarad a férfi gesztusrendszeren belül.

A színészek a fordított szereposztás ellenére megmaradnak nőnek, illetve férfinak, az izgalmas az, hogy ki milyen típus felé haladva férfiasítja/nőiesíti az általa eljátszott figurát. Panek Kati a férfiasan zárkózott és szikár komorna-, házitánító-típus felé viszi Tache Farfuridi figuráját. Kali Andrea (Trahanache) és Albert Csilla (Brânzovenescu) a jellegtelen kishivatalnok ruhájába bújva lesznek „férfiasabbak”, Kali An-

drea profi mód lassú mondatai azt az érzést keltik bennünk, hogy Trahanache csak azért ilyen lassú, hogy a monotónia függőnyen mögül kényelmesen megfigyelhessen mindent, ő az, akiben minden félszége ellenére érződik valami féle, egyelőre még fel nem fedett, rejtett energia.

Cațavencu (Kézdi Imola) ugyancsak a nőiesség szféráján belül marad, férfiassága a

citromképű, megkeseredett alak, olyan jelentéktelen, hogy éppen emiatt vesszük észre, egyik legjellemzőbb jelenete, amikor hason csúsztva próbál távozni a játéktérről. Laczó Júlia Pristandája igazi kisfűlű, gaszaláló közhivatalnok, minden aljasságra kész, skrupulusok nélküli rendőr, ráadásul, ha nem olvastuk volna a műsorfüzetben, csak akkor jönnének rá, hogy színésznő alakítja, amikor először leveszi fejéről szakmája egyik fő szimbólumát: a rendőrsapkát.

Az előadásban mindenki megpróbál egy másik szféra felé elindulva kilépni saját női/férfi én-jéből és az adott szerep által megkívánt nemi szerep felé haladni. A többiekétől eltérő módon oldódik ez meg a Részeg polgár (Boldizsár Emőke) és a részeg polgárok kórusa esetében, ők ugyanis a tökéletesen üres tekintet és a teljesen



„máshollevés” által lépnek ki nemi szerepükből, a személyiség bármiféle jelenék teljes hiánya által.

Ahogy legutóbbi kolozsvári rendezéseimél már megszokhattuk, Tompa Gábor ebben az előadásban is megelégszik néhány erős jel használatával, hogy a rendezői szándékot határozottabban jelezze. Túl a megfordított szereposztáson és a meghökkentő díszleten van egy pont, ahol ismét egy, az adott előadás cselekményén „kívüli” erő szól bele az eseményekbe. A magukból kivetkőzött (nőiségüket újra egyértelműen nyilvánvalóvá tevő) és egymásnak rontó két „politikai” érdekcsoport tagjait egy átetsző nejlonep borítja be. Hogy ez a halált vagy csupán a mozgás

időszakos felfüggesztését jelenti-e, nehéz eldönteni.

Egy azonban bizonyos, olyan nagytermi előadást láthatunk, amely „egyszerű”, de meglepő ötleteknek köszönhetően jelentősen eltért a korábbi, hagyományosabb előadásoktól, és valóban felszabadított olyan jelentéstartalmakat is, melyek korábbi előadásokban talán nem voltak ennyire egyértelműek. Komédiát láthatunk, néhány olyan jelenettel, amelyből Caragiale helyenként nagyon is ironikus és komor hangjai is kihallatszottak.

**KARÁCSONYI ZSOLT**

(I. L. Caragiale: *Az elveszett levél*. Kolozsvári Állami Magyar Színház. Szereplők: Skovrán Tünde, M. Kántor Melinda, Kali Andrea, Panek Kati, Albert Csilla, Vindis Andrea, Csutak Réka, Laczó Júlia, Albert Júlia, Kató Emőke, Bács Miklós, Mányoki Bence, m.v., Boldizsár Emőke, Györgyakab Enikő; valamint Halmen Krisztina, Bíró Eszter, Benedek Ágnes, Madaras Júlia, Mezei Gabriella, Bándi Johanna, Vajna Noémi, Pethő Anikó, Nagy Eszter, Darvas Beáta, Kovács Tímea Aletta, Domokos Erika – főiskolai hallgatók.)

Rendező: Tompa Gábor. Dramaturg: Visky András. Dizlettervező: T. Th. Ciupe m.v.. Jelmeztervező: Carmencita Brojboiu m.v.. Koreográfia: Vava Ștefănescu: m.v.)



Az idei temesvári színházi évad egyik leg-visszhangosabb, Alexander Hausvater Christian Dietrich Grabbe *Don Juan* és *Faust* drámájából rendezett előadását mutatta be a Csiky Gergely Állami Színház társulata a budapesti Thália Színház Határon Túli Magyar Színházi Estek rendezvényének keretében, november utolsó hetében. A Thália befogadó színház, talán az egyedüli, amelyik következetesen, programszerűen is felvállalja a határon túli előadások közvetítését a magyarországi nézők felé, és hogy erre valódi igény van, mi sem jelzi jobban, mint a teltház.

A Thália előterének központi részén installációt tekinthetnek meg az előadás kezdetére várakozó nézők: egy kisebb, téglalapnyi szőnyegen néhány ketrecet, bennük szunnyadó vagy izgága tengerimalacokkal és hörcsögökkel, valamint egy nagyobb, átlátszó gúlát, amelyben a Colosseum papírmáséja van felfüggesztve. Mindehhez egy, a háttérfalra kivetített videóprojekció is tartozik, amely a két főszereplő arcának és testének kvázi tudományos bemutatójáról szól a számok mátrixosan futó rengetegében. Több célt is szolgál ez a kirakat: egyrészt megelőlegezi a néző számára azt a kontextust, amelybe a rendező Grabbe drámáját helyezi, rájátszva az előadás előtti „tudatlanságra” és kíváncsiságra, kérdéseket vet fel, másrészt, az előadás végén annak summájává válik. A néző dolga, mint mindig, itt is annak megfogalmazása lesz, hogy milyen ez a summa.

Majdnem minden előadás izgalmas pontja az a pillanat, amikor maga a játék még nem kezdődik el, de a színpadot látvány által már felkínál valamit magából, időt hagyva arra, hogy tekintetünkkel bejárjuk, birtokba vegyük a teret, sejtésekkel és várakozással teljünk meg. A *Don Juan* és *Faust* színpadi világa tudományos-fantasztikus látékot tár elénk: szimmetrikusan megkomponált, rideg, laboratóriumszerű teret, fehér pulpitusokkal és kabinokkal, fémállványokkal, amelyek háttérül egy kiszögelléssel tűzdelt fehér vászon szolgál. És, akár a moziban, rövid, a kinti vetítés elemeiből felépített intróval veszi kezdetét a játék: két nagy majomarc mered ránk a sötétből, rikító zöldben és rózsaszínbén. Fehérbe öltözött színésznők, androgün-alakok népesítik be a színpadot, a mozgáskompozíció értekezletté alakul át, amelyet éles vihogás és számok ordítása kísér. Majd a tudósok két ketrecet tolnak be a színpadra, bennük két meztelen, állatként nyűszító férfival, akiket különféle tudományos rituálék közepette öltöztetnek fel, hogy útjára bocsássák a *Faust* & *Don Juan* című kísérletet.

Olvassuk-e a teremtéstörténetre adott, halványan feminista felhangú és mélyen ironikus replikának ezt a gesztust? Bár véglegesen dönteni erről itt még korai volna, bizonyára tehetünk ez irányba lépéseket: *Don Juan* és *Faust* alakja két, ellentétes férfi-prototípust testesít meg, egyik az érzéki, másik a szellemi birodalom értékeinek perszifikációjaként íródott be a kultúrába. Kettejük történetét Grabbe egy gyönyörű hölgy, Donna Anna iránt érzett szerelmükben kapcsolja össze: és innen kezdve egyazon játssz-mában válnak egymás ellenfeleivé, akkor is, ha alapvetően, a megismerés bajnokaként mindkettejük útja egyazon irányba halad.



## Emberi kísérlet

A következő jelenetek Rómába invitálnak bennünket, ide teszi át székhelyét a zord Germániából a hírneves tudós, akinek misztikus tevékenységét titokzatos homály övezi, és kalandozásai során ide vetődik *Don Juan*, a hírhedt nőcsábász, szolgája, Leporelló kíséretében. Demeter András öreg, aszott, kiábrándult öregemberként jeleníti meg *Faust*ot, akit visszafojtott indulatok terhelnek, háziköntöseben állva szemléli a történéseket, nem is nagyon avatkozik bele a dolgokba – minek is, mindent elvégző Mephisto meg egyéb szellemek. Még megfiatalodva sem egy kellemes figura, mozgása szögletes, beszéde darabos, töredezett, ezzel szemben Balázs Attila határozott, pergő nyelvű *Don Juan* alakít, pár fokkal emberszerűbb jelenséget. A legeltaláltabb szereposztás azonban kétségkívül a Mephisto – Tokai Andréaé, igazi komikus tehetség, amit nem csak ebben az előadásban bizonyít – színre lépése sokat javít az előadás összképén, alakítása által teret kap egy finomabb, reflektáltabb humor, bár több helyen is érezni a humorral való kísérletező kedvet. Ilyenként lehet elgondolva az a tény, hogy Senior Octaviót (Éder Enikő) és a kormányzó (Borbély Emília) színésznők alakítják, a végeredmény azonban inkább erőltetett: megvastagított, mutató hang és úgymond férfiasan határozott mozdulatok alkotják az eszköztárat, ami mögül kilóg a kényszer lólába. A színészi alakítások legzavaróbb eleme azonban nem is a mozdulatok darabosság, amely egyenes következménye a vázlatosan megrajzolt figuráknak, hanem a mindent végigkísérő kiáltozás. Majdnem minden színészi megnyilvánulás rendkívül erőteljes, hangos és mozgalmas, ezért is lehet fellélegezni Mephisto megjelenésekor.

A konkrét dramatikus történet ritmusát a szaggatottság jellemzi, a váratlan és erős törések mind a színészi játékban, mind pedig a hanghatásokban, amelyek visszakapcsolják a „kísérletet” a laboratórium szögtalan, de nem zajtalan világába, ahol szigorú mozgáskoreográfia szerint serénykednek a fehérbe öltözött kutatók.

A játék folytatása ismerős: *Faust* szövetségre lép az ördöggel, hogy lelke ellenértékéül olyan lényegi tudás birtokába kerüljön, amellyel semmiféle tudomány nem szolgál, *Don Juan* pedig újabb kihívásra lel Donna Anna meghódításában, és ezt a vállalkozást siker övezi, a szép hölgy viszonzozza érzelmeit. Itt azonban már bonyolódni kezd a történet: Donna Annát apja, a kormányzó Senior Octavió ígérte, *Don Juan* terve pedig az, hogy az esküvő napján egy ügyesen felvezetett sértéssel párbajra hívja ki a vőlegényt, és végez vele. Mindez meg is történik. Viszont közbelép a megfiatalodott és szerelmes *Faust*, aki elrabolja Donna Annát és a távoli Mont Blanc tetejére röpíti, jégkastélyába. Donna Anna még mindig *Don Juan*ba szerelmes, ezért haragjában *Faust* egy eléggé erőszakos szeretkezési jelenetben megöli, ha már nem veheti birtokba lelkét. Egyre gyakrabban jelenik meg Mephisto, figyelmeztetve, hogy közeledik a végelszámolás



Fotók: Temesvári Csiky Gergely Állami Színház

helyezi a kettőt egy szintre, hogy kezdene valamit a kettő közötti stílusteréssel vagy az általuk kiváltott asszociációkkal, és ezeknek az inkább patetikusnak mondható jelenetekre gyakorolt hatásával. Olyan vijjogással kezdődik az előadás például, mint mikor Mézga Géza kapcsolatba lép Kóbükivel. Vagy *Faust* misztikus utazását Mephistóval ahhoz hasonló (elég kezdetlegesen megalkotott) örvénylő projekció kíséri, amely a régi tudományos-fantasztikus filmekben a szereplő átlépését jelzi egy másik tér-idő dimenzióba. Ha ezek szándékos utalások, akkor nem ennyire elszigetelten, hanem sokkal koncepciózusabban kéne megjelenniük az előadás egészében. Egészen konkrét idézetekkel is találkozunk, ilyen a lézerkarddal vívott párbaj *Don Juan* és *Faust* között. Mindezek önmagukban humoros poénok és jó szívvel lehet rajtuk derülni, csupán akkor kerül zavarba a néző, amikor ezeket olyan jelenetekkel kell összeegyeztetni, ahol alapvetően a tragikus hangvétel uralkodik, és semmi jelzést nem kapunk afelől, hogy ezeknek lenne ironikus tükrözésük: a maguk komolyságában vannak elgondolva, és ezzel magyarázható az is, hogy a színészi test mindig sokkolóan ható meztelenségét is bevetik eszközként. Ha a szeretkező Donna Anna és *Faust* halálos jelenete meg szeretne rendíteni minket, mit kezdjünk a lézerkarddal? És fordítva?

Pedig alapvetően a rendezés tesz lépéseket az iránt, hogy mindkettőt egymás függvényében értelmezzük: ezt szolgálja a konkrét drámai történet keretezése és a kétféle nézőpont néhol talán túlságosan is éles váltogatása, ám csak ritkán való egymásbajátásza, pedig ez jó lehetőség volna arra, hogy az ambivalencia a színpadi történés folyamatában legyen felmutatva. Ritkán találkozunk olyan megoldással, amely a hangsúlyosan patetikus jeleneteket elidegenítené, hogy élet vegye a túljátszás kínos érzésének. Találunk erre kísérletet, ilyen ötlet például, hogy a Donna Annát játszó Alina Reus szövegét egy másik színésznő szinkronizálja, amely kiemeli a szereplő(k) báb-, eszköz-jellegét, nyilvánvalóvá válik a külső, a kísérleti szempont állandó jelenléte. Vagy az, hogy *Faust*, az emberi értelem és ékesszólás mintaképe olyan darabosan-gépiesen mondja a szövegét, mintha részleges arc-bénulással küszködve artikulálna. Köztes szereplőként van feltüntetve maga Mephisto, mindkét világnak a részese.

A Thália-beli bemutatóban zavaróan hatottak a technikai malőrök: a vetítés kissé ferde volt, a zene túl hangos, és mindig hirtelen csökkentették vagy emelték a zene hangerejét, a reflektorfény nem találta el a szereplőt. Zavaró, de mégsem ezeken csúszik el a jó színházi élmény lehetősége.

VARGA ANIKÓ

**Temesvári Csiky Gergely Állami Színház 2005/2006 évad**

**Christian Dietrich Grabbe: *Don Juan* és *Faust*.**

Fordította: Molnár Imre. Rendező: Alexander Hausvater. Zene: Vlaicu Golcea. Koreográfus: Hugo Wolff. Díszlet-jelmez: Florilena Popescu. Szereplők: Alina Reus, Aszalos Géza, Balázs Attila, Bálinthegyi Papp Anita, Daniela Bostan Popa, Demeter András, Éder Enikő, Lőrincz Rita, Mátray Edith, Tankó Erika, Tár Mónika, Tokai Andrea



Farkas Andrea, Szilágyi Annamária, Csarnó Zsuzsa



Kolozsi Kilián, Szilágyi Annamária



Kolozsi Kilián, Papp Gabriella, Király Levente, Szilágyi Annamária



Borsos Bea, Szilágyi Annamária, Cseh Zsuzsa



Bajcsay Mária, Csarnó Zsuzsa



## Furnérbútoron a mahagónipác

Igen, az előző századvég ezerszer látott, ettől aztán igencsak porosnak ható kispolgári miliójét így is fel lehet idézni színpadon. A Juhász Katalin tervezte lakásbelső azonban több akar lenni annál, mint aminek első pillantásra látszik. Az „akarásnak” részben meg is lesz az eredménye: kort, társadalmat, szereplőket, világrendet jellemez az csipkével ötletesen beborított színpad. Mert a szegedi kisházban csipkefalak közé zárva kénytelenek élni, pontosabban sorvadozni az újságírással, színészkedéssel és színműírással egyaránt kacérkodó, nyolcvanegynéhány éve halott lengyel Gabriela Zapolska színtelen-szagatlan antihősei. Csipketerítők és -minták borítják el a polgári lét kihagyhatatlan kellékeit az asztalkától a zongoráig, a padlótól a kandallóig és tovább. Mi sem áll távolabb tőlem, mint hogy e különös, míves matéria bizonyosan létező filozófiájába ártsam magam illetéktelenül, annyit azonban mégiscsak meg lehet jegyezni, hogy a csipke anyagában bizonyos tekintetben az üveghez válik hasonlatossá (ezt akár színi felhasználására is érthetjük): lehetetlen finomságú, áttört, szabad szemmel már-már láthatatlan finomságú vonásai ugyanúgy látni engedik vagy legalább sejtetik a mögöttes világát, egyszersmind azonban áttörhetetlen akadályt is képeznek. Itt ráadásul: a társadalmi elvárások, szokások sűrűn szőtt, könny- és érzelemálló hálóját jelentik meg. S így persze felmérhetetlenül többet jelent a csipke az egyszerű ablaküvegnél: a díszlet egyszerre érthető és értendő anyagi és elemelt síkon (s a nyilvánvalóan hatásosnak gondolt, de a hiányzó színpadtechnikai feltételek miatt nemigen működő zárókép, melyben a három hosszadalmas felvonáson át ránkerültetett rend világa végre valahára darabjaira hullik, utóbbihoz nyújt-nyújtana igazolást).

Ám a díszlet hiába célozza ügyesen az elvont gondolati-társadalomkritikus szférát (és lám, már meg is van a darab repertoárra kerülésének nem éppen eredeti oka!), ha mégis földhözragadt és sokszor ösztöntelen, s ami színházban még nagyobb baj: tempótlan marad ez az egész tragikomédia – a rendezés nem tölti meg élettel a szereplőket, emiatt pedig a figurák észrevétlenül jönnek-mennek színpadi lakásukban. A csipkebörtönt parancsnokoló Szilágyi Annamária erőteljes és erőszakos alakításában természeti csapásra hajzó Dulzska asszony annyira magától értetődő, megkérdőjelezhetetlen módon uralja, s rángatja marionettbábokként minden családtagját, meg háztartása többi, járulékos elemét (a drámairodalomban bevett módon a szolgálok talán hozhatnának egy kis színt az egyhangú szürkében játszó palettára, de Dulzska asszony mellett erre már nemigen nyílik alkalmuk), hogy a válság bekövetkeztekor is képtelenség akár egy pillanatra elhinni, hogy valójában meginnogna, hogy bármitől is meginnoghatna a maga képére teremtet világa (a már említett, modoros zárlat pedig végképp nem győz meg erről, még ha ez is lenne a szándéka). Ettől aztán persze a krízis – a szépelgő ficsúr, az unalmában a szabadosságba menekülő ifjabb Dulzski, Zbysko jobb elfoglaltság híján teherbe ejti a törékeny alkatú és lelkivilágú, saját útját nemhogy megtalálni, még keresni sem merészlő szolgálot, Hankát – szintén hiteltelenné és közhelyessé válik. Arról nem is beszélve, hogy a kizárólag sztereotíp jegyekből építkező Han-

ka-figura a századforduló környékének irodalmában és színpadán a kiszolgáltatott, végső kétségbeesésükben az öngyilkosságba menekülő cselédnőkhöz egész sorozatához, s tegyük hozzá, nálánál jóval izgalmasabban megírt láncolatához csatlakozik (Édes Anna ma is szívét tépő története mellett a kétdimenziós Hanka sorsa teljességgel érdektelen, semmiféle izgalmat és meglepetést nem tartogat).

Szilágyi Annamária Dulzskája egyszerre félelmetes és nevetséges (utóbbi persze csak azért, mert mi, szerencsések a nézőtér óvó biztonságából szemlélhetjük). Férfinek lehet, hogy már évtizedekkel korábban elállt a szája: Király Levente hárommondatos szerepével – valójában persze a megfajtásra nem szoruló jelenlétével – képes az agyonbeszélte áldrámák egyik legizgalmasabb figurája lenni. Szokásos napi sétájára indulásakor rendre előadott félig pajzán, félig gyermetes szertartása a remekül flegma szakácsnővel, Farkas Andreával aprócska rés a Dulzska felhúzza várfalakon. Három gyermekük három külön világ. Fiuk, Zbysko a mama kedvence: nincs komoly oka lázadni, amíg vérszomjas anyját egy mosollyal lecsillapíthatja, és bármiről is legyen szó, rögvest maga mellé állíthatja (az anya pedig a pénzt még a szoknyáknál is jobban szerető fiát hasonló eredményességgel képes manipulálni). Kolozsi Kilián első szegedi fontosabb szerepében mindvégig középhangon beszél és játszik, sem indulatok, sem gondolatok nem fűtik. A cserfes és nagyszájú, meglehetősen idegesítő Hezia szerepe nem jelent továbblépést a Cseh Zsuzsannára eddig osztott szerepek sorában. A legkisebb lányt, az egész világ sorsát a szívében viselő, ibseni vonásokban bővelkedő figurát több ízben meglepő határozottsággal és koncentráltással hozza Borsos Beáta. Papp Gabriella Hankája az örök áldozat, első megjelenésekor tollba mondható egész eddigi és elkövetkező élettörténete. A Hanka anyagias keresztanyját játszó Bajcsay Mária regénylapokról szökött mosónőparódiaként téblábol a színen.

Székhelyi József rendezése nem tud vagy nem mer elszakadni a laposnak ható, máskor és máshol már bevált, kínosan elhasznált megoldásoktól. A finom csipkére telepített világhoz jobban illenének a rafináltabb eszközök, melyek többet elárulnak használóik lelki mélységeiről vagy azok hiányairól, mint a sokszor esetlen, túlzó gesztusok. Dulzski úr már említett „búcsúszertartása” vagy a második felvonást nyitó futóedzése egy időre reménnyel töltöttek el, hogy aztán szempillantás alatt kénytelenek legyünk visszazuhanni a közhelyes megoldások fojtogatóan kisszerű világába...

JÁSZAY TAMÁS

Szegedi Nemzeti Színház – Gabriela Zapolska: *Dulzska asszony erkölcsé* – Tragikomédia 3 felvonásban; *Fordította:* Füsi József. *Szereposztás* – *Dulzska asszony:* Fekete Gizi, *Dulzski úr:* Király Levente, *Zbysko:* Kolozsi Kilián, *Hezia:* Cseh Zsuzsanna, *Mela:* Borsos Beáta, *Juliette, Dulzska asszony unokahúga:* Csarnó Zsuzsa, *Főbőrlő, Dulzskiék házában:* Márkus Judit, *Hanka, Dulzskiék szolgáloja:* Papp Gabriella, *Tadrachné, mosónő, Hanka keresztanyja:* Bajcsay Mária, *Annus, szakácsnő:* Farkas Andrea. *Díszlet:* Juhász Katalin; *Jelmez:* Molnár Zsuzsa; *Dramaturg:* Varsányi Anna; *Súgó:* Szabó Noémi; *Ügyelő:* Bacsa Erika; *Rendezőasszisztens:* Szabó Orsolya; *Rendező:* Székhelyi József.



Cseh Zsuzsa, Borsos Bea, Király Levente, Farkas Andrea, Szilágyi Annamária

Fotók: Szegedi Nemzeti Színház

Pontosabban: mi van a ruhásszekrényen túli világban? Ezt a kérdést teszi fel a jámbor néző, amikor azt látja, hogy a háború sújtotta nagyvárosból egy biztonságosabbnak vélt angol (vagy ír) vidékre érkező gyermekek felfedezik a titkos átjárót. Előbb csak egy kislány, majd egy fiú is behatol abba a másik világba, ahol a látszólag mesészerűen szép környezetben felfedezik, hogy ez a valószínűtlen környezet sem idilli, tele van mindazokkal a nyavalyákkal, amelyek elöl addig menekülniük kellett. Ha lehet így mondani: a mesevilág még szörnyűbb, hiszen számukra a gyermeki léptékben egyaránt hatványozódik a jó és a hitványosság is. Végül mind a négy *Pavensie-gyerek* – Peter, Susan, Edmund, Lucy – egyazon táborban küzd végig a jóért folytatott harcot, hogy a jó győzedelmeskedjék a gonosz fölött. Sejtteni lehet, hogy törekvésük sikerrel jár, ott lebeg valahol a biztos ígéret, ahogyan ez a mesékben rendszerint történni szokott.

A cselekmény, a színészi játék nagy része erre a négy – szerencsésen és jól kiválasztott (!) – gyermekszereplőre hárul. Maguk a felnőttek csak kiegészítők, keretet adnak a történetnek, bár *Tilda Swinton*, Jadis, a Fehér Boszorkány szerepében itt végre kibontakozhat. Érdekes volt, hogy nem készítettek számára valami különleges maszkot, amellyel holmi rusnya banyát szokás ábrázolni, hanem megfelelő frizúrával, öltözékkel csak jelezni próbáltak. A kiváló színésznő amolyan hideg szépségként jelent meg ebben a szerepben, hitelesen, kiemelkedő érzékenységgel. Gyakorta azt lehetett érezni, mintha nem is volna annyira gonosz, olykor mintha anyáskodó lenne, aki szeretni képes, mintha valahol a lelke mélyén valami ismeretlen titok rejtőzne benne... Persze, azonnal elszuhant arcáról ez a véletlenszerű fellángolás, és visszavetett gyűlölködő és ellenszenves amazzónná.

Amazonság? Igen, valami olyanforma amazonsággal találkozhattam itt megint, mint pár évvel korábban a *Xénia* című filmsorozatban, amikor véletlenül bepillantottam. Mert a rossz és a csúnya úgy vonzza a tekintetet, mint a mágnes. Izmosnak látszó – mindenféle fringiókkal hadonászni képes – nők szoktak felbukkanni azokban az epizódokban...

Ez már egyáltalán nem tetszett!

Én az ilyenfajta nőábrázolást a bevetés előtt szépítő mesterségtörvényszéki-kisasszonyokról hallottam után szívből utálom.

Kőbányai János írótól és valóságkutatótól tudom, hogy nemrégiben (mindössze pár éve ennek) valamelyik nagyon közeli és nagyon balkáni háborúban voltak ilyen fehérmépek – miért ne lettek volna? –, akik fürdőt vetek, márkás dezodorokat fújnak magukra, s párizsi festékeket használtak, mielőtt elfoglalták volna lövéseiket; nem egri nők voltak ezek, egyáltalán nem, hanem zsoldosok és mészárosok, szóval: alattomos gyilkosok...

Rádásul – vissza a filmhez! –, amikor felsorakozott egymással szemben a két hadsereg – a jó és a rossz – ismételt találkozunk a tengerentúli produkciókból ismerős lecsőszerű találással, mi több: a multikulturális szemételepről származó egyveleggel. Hol kőkorszakinak, hol ókorinak, perzsának, görögnek, rómainak, középkorinak látszó fegyverzetben feszítettek a hadfiak. Mindenből jelen volt egy-két töredék, egymás mellett, egyszerre. És volt nagyon korszerűnek ható kő-bombát dobáló légiflotta, amelyik nem gépekből, hanem gép- és madárszerű lényekből tevődött össze.

Én nem tudom, hogy mennyire meghatározóak a kisgyerekkori vizuális élmények, csak abban vagyok biztos, hogy az első filmekre igen-csak élelken emlékszem (*Száz dollárt egy seriffnek*, *A piszkos tizenkettő*, *A kőszívű ember fia*), s azokban – tudtommal nem voltak ennyire egymásra hajigálva a kultúrtörténeti korszakok. Szóval – sajnos – a majdani felnőttek mindannyian látnak majd a belső képernyőn bizonyos képsorokat! Igaz, egy sok évvel ezutáni történelemórán az *elégészes* osztályzatért nagyjából mindegy lesz, hogy mit mond a megkérdezett diák arról, hogy a mobiltelefon a tizenkilencedik század végén vagy csak száz évvel később terjedt-e el a világban? Vagy a harmadik generációs GSM létezett már Danton és Marat korában is? Lehetséges, de akkor az inkvizíció még büntette a nyilvános használatát, és tilos volt a Colosseum-beli viadalokra bevinni, mert sokan – azelőtt arra is volt példa a fiatalok körében – élőben közvetítették a lengyel tisztak lemészárlását a Louvre-ból... Mit számít majd pár száz év és pár árnyalatnyi különbség! Enyhe kis tévedés. Kicsire nem adunk. Különböznél mi ez a művelő-



## Mi van a ruhásszekrényben?

déstörténet nevű izé? És a valóság? Ugyan! Kit érdekel annyi év után!

Furcsábbnál furcsább szerzetek villantak fel: bikafejű, elefántszerű, hódszerű, rókászerű, medveszerű alakok. Emberszerű harcosok is.

Nem értettem, hogy az *Aslan* nevű főoroszlán (*Liam Neeson* virtuális teste) honnan vette azt a krisztusi bátorságot, hogy kés alá feküdjék? Mi indokolta, hogy szépen digitalizált sörényét feláldozza? Szimpatikusan bárgyú volt. Már-már férfiasan markáns pofa-vonásai voltak. De minek kell ide lebutítani a komolyan veendő mítoszokat?

Tulajdonképpen – ahogyan lenni szokott – inkább a technikai arzenál volt a fontosabb, a műteremben és a számítógépen előállított rengeteg kellék, és ezek mozgatása, harctéri felvonultatása volt a lényeg, hogy amolyan mini *Csillagok Hábo-*

rúja, mini *Gladiátor* legyen a mozizó ifjak számára.

Sokkal többet jelentett, maradandóbb volt egy-egy valóban állatszerű, de emberi tulajdonságokkal bíró állat, például farkas szájából a beszéd, sőt olykor úgy hatott, mint némi bölcsesség. Tényleg, bár olykor ez az érzélgőség is a



giccs határát súrolta. (Magyar szinkronnal látam, ehhez a piciny többlet – nyilván – hozzájárult az is, hogy figyeltek a karakteres hangú színészek kiválasztásakor.)

Talán a faun emelkedhetett volna ki még a furcsa lények sorából, megnyerő volt, kicsit szerethetőnek látszott, bár olyan sokáig volt jéggédmedve, hogy dramaturgiailag nem tudott igazán kibontakozni, csak megmaradt ígéretnek.

*Andrew Adamson*, a rendező – több hasonlóan látványos film után (*Shrek* 1. 2.) – nem törekedett itt sem túlságosan arra, hogy a részletekben lapuló lehetőségeket kidolgozza. Főleg arra koncentrált, hogy technikailag alkosson nagyot, és közben szép naplementék rögzítésére, havas tájak bemutatására törekedett. Hadseregeket mozgatott, bár nem lehet tudni pontosan, hogy miből mennyi volt az animáció, mennyi a valódi? *Tilda Swinton* azt nyilatkozta a minap, hogy Új-Zéland lenyűgözően szép, és annyira sértetlen tájképe, hogy öröm volt ott dolgozni. De: idehozta-e nekünk a tájat a mozi?

C. S. Lewis *Tolkien* barátja volt – hasonló írói alapfelfogással rendelkezhetett –, *Joanne Kathleen Rowling*, a *Harry Potter*-könyvek szerzője pedig több ízben is bevallotta, hogy mindkét szerzőt már gyermekkorától csodálta.

Ezek a könyvek és történetek úgyszólván: egyazon töről fakadnak, s a közös forrásvidéket igencsak belengi, áthatja a sok pénz és a siker szaga is. Könyvkiadók és filmproducerek gondoskodnak róla, hogy így legyen. Így egyáltalán nem volt véletlen, hogy a *Disney* éppen a *Narnia*-t vette elő, hiszen a *Potter*-filmek és a *Gyűrűk Ura* sikere ezt a témát is eleve filmre predesztinálta. A *Narnia*-könyvek egyébként huszonkilenc nyelven jelentek meg 1950 óta és mintegy nyolcvanötmillió példányban fogytak. Ebben a világban a film gyakran a könyv promóciós anyaga, vagy fordítva, a lényeg, hogy a gépezet beinduljon és hozzon a multinacionális verklit meg azt a konyhára.

Biztos, ami biztos, a magyar könyvpiac is telítődött az újra felfedezett Lewis-kötetekkel. Nem véletlenül. Hirtelen rátaláltak a cégek a potenciális vásárlókra és rajongókra. (A *Narnia* nézettsége egyébként december végén és január elején megelőzte a ki tudja hányadszor reinkarnált *King Kong*-variációját.)

Mondom: már az elején arra gondoltam, azon reménykedtem, hogy a jó fog győzedelmeskedni, de aztán az igazságért folytatott harc közben olyan képsorokat láttam, amelyekből mindenképp meg szeretném óvni a gyermekemet. A jó érdekében. Nyilván. A filmet a szokásos figyelmeztetés vezette be, amely szerint a produkció korhatár nélkül megtekinthető. Szóval tulajdonképpen: nyugodtak lehetnének, nincsen ebben semmi rossz...

Nagycsoporthoz fiam közben megbeszélte a barátaival, hogy a hét végén megnézik a *Narnia*-t. Valaki már látta a fiúk közül. Kicsit *jesztős* azt mondja, de az semmi, meg lehet szokni.

SIMÓ MÁRTON

Narnia krónikái – Az oroszlán, a boszorkány és a ruhásszekrény (*The Chronicles of Narnia – The Lion, the Witch and the Wardrobe*) – amerikai-új-zélandi játékfilm, 2005 (140 perc)

A film *Clive Staples Lewis* könyvei alapján készült. Gyártó: *Walt Disney Pictures and Walden Media* Foratókönyv: *Ann Peacock, Andrew Adamson, Christopher Markus, Stephen McFeely* Rendezte: *Andrew Adamson* Operatőr: *Donald McAlpine* Szereplők: *Tilda Swinton* (Jadis), *William Moseley* (Peter), *Anna Popplewell* (Susan), *Skandar Keynes* (Edmund), *Georgie Henley* (Lucy), *James McAvoy* (Mr. Tumnus), *Rupert Everett* (a róka hangja), *Liam Neeson* (Aslan hangja)

## SÁNDOR

Sándor vagyok én is,  
 ha nem is Petőfi,  
 nem a nagy Petőfi,  
 hanem csak Szoboszlai.  
 De pennám, akárcsak a nagy költőé,  
 hazámé és feleségemé.

Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

## A hónap SIC!-e

Kedves szerkesztőség!

A novemberi Irodalmi Jelenben megjelent egy hirdetés, amelyben egy bizonyos L. Zs. nevű kedves olvasó hirdetett, Erdélyi hölgyek figyelmébe! címen.

Amennyiben nem tréfiáról van szó, kérem szíveskedjenek a telefonszámomat eljuttatni L. Zs. úrnak.

Kedves segítségüket és megértésüket előre is köszönöm.

Tisztelettel, H.

(Emlékeztetőül: L. Zs. olvasónk „valóságos neveltetésű, polgári gondolkodású, családcentrikus, kommunikatív, káros szenvedélyektől mentes, életkorát tekintve 29–34 év közötti, vékonyabb testalkatú” erdélyi hölgy ismeretségét kereste.)

Az Irodalmi Jelen Társkereső-szolgálatának válasza:

– Tisztelt Hölgyem! Multságosnak roppant multságos volt az a levél, de bizonyára L. Zs. úr komolyan gondolta.

– Tisztelt L. Zs. Úr! Ez már nagyon költői történetre kezd alakulni. Hát ha ily egzotikus módon valóságos megéle álma... Írjon nekünk egy e-mailt, és közöljük Önnel a kedves hölgy számát. És aztán hurrá!!!

P. S. Ha esküvő lesz, ne feledjék el meghívni az Irodalmi Jelen szerkesztőségét!

## Szívjelen

Időnként érkeznek olyan levelek, melyek olvastán a leggonoszabb redaktor is elérzékenyül. Olyan amatőröktől, akik másak, mint a megszokottak, és a szerkesztőt nem a hideg rázza ki a borzalomtól, vagy nem gurgulázik a röhögéstől, hanem kedvességétől meghatódik.

Ezért úgy döntöttünk, hogy a Sándor vagyok én is rovatban – a Sándorirtás ellenpólusaként – új alrovatot nyitunk, amelyben helyet adunk a minden álságmentes, valóban szívhezszóló szövegeknek, még akkor is, ha irodalmi értékről nem lehet beszélni az esetükben. De szívértékről igen. Szívértékről, mely oly gyakran hiányzik a professzionális szövegekből. Ezért is a cím: SZÍVJELEN.

Tisztelt Irodalmi Jelen Szerkesztősége!

Én, alulírott egy vajdasági magyar érzelmű, nyugdíjas volt könyvelő vagyok, nagyon szeretek olvasni, főleg verseket, és írni is, de sajnos nekem nem adatott meg a továbbtanulás lehetősége, de azért a két lányomat mindig az olvasásra tanulásra ösztökéltem, sikerült is kiváló eredményekkel elvégezniök a magyar nyelvű iskolákat, filozófiai egyetemet, az egyikből író lett Pesten, a másik magyar tanár Pécsen, és büszke is vagyok rájuk.

Csak én maradtam le tőlük tanulmányaimmal, kárpoltlásul sokat olvasok és (titokban) versírással foglalkozom, de csak úgy magamnak, de szívem vágya, hogy bár egyszer megjelenjek egy versem újságjában, melyet lányaimtól utólag kapok, s mindig nagyon kíváncsian olvasok.

(...)

S hogy meglepődnek a lányaim, akiknek én csak az anyu vagyok, aki csak süt, főz, takarít, s nagy szeretettel látja el őket, ha néha hazalátogatnak vendégségbe, unokáimmal együtt.

RADICS KATALIN

## Egy októberi nap a Dunán

Zúg az éjben a ködbeborult erdő, misztikus csöndben sötétlik a táj. Reggelre vattaköd, kilátást elfedő karnyújtásnyira szűkült a látóhatár. Dél előtt lomhán oszlik a ködfelhő, vadkacsa-hápgógás mély csöndet zavar. Szürkélő felhők közt napsugár tör elő, lassan felszárad a harmatos avar. Délre már gyenge nap fénye melenget, csillagként nyílik a csicsókavirág. Sárga szirmokat őszi szellő lenget, mély álomra készül az őszi világ. Egy pecás halra vár – arca merengő, ladikjából zene szól tranzisztorán. Hamisnak hangzik a Strauss-keringő: Nem kék! – Szürke a Duna ma délután. Estefelére beborul az ég és

koromsötétbe burkolózik a táj. Hűvös esti szél kél – elkelve a fűtést. Búcsúznunk kell, Duna! – Tavaszra újra várj!

## Hazautazás szülőfalumba

Szállong a léghen a hó – kisarjadt búzára hótakaró. Útmentén roskadt kunyhó – kihalt belőle az útkaparó. A csöndben szél hárfázik, a nád citeráz, akár a zenész, S a téli fehérbe a távoli vadlibahang belevész.

Ködláncot himbál a szél, s a villanyzsinóron zúzmara kél. Száncengést sejtet a tél. Psszt! – Ott egy riadt szemű, őzike fél. Seholy lélek se jár, s károgo varjú a kóróra száll. Szép havas bezdászi táj! Távoli szívdobogás hazafáj...

B őrfeketen feszülő elegancia az egyiken, háziszóttas derű a másikon. A sötét, magas, vállas alak, úgy járkal fel s alá a kisszobában, mint aki éppen megoldást keres, az enyhén köpcös, sűrű-szemöldökű meg csak üldögél.

Hosszas, enyhén kényelmetlen hallgatás után:  
 – Sándor bátyám...  
 – Lassan, fiam, sömmit sem köll elsietni. Erőst viccösön nézől ki! Állj meg, hadd nézzelek meg jobban. Hö, hö, hö. Osztán mit is mondtál, hogy hínak?  
 – Batman.  
 – S az mit tösz?  
 – Tessék?  
 – Mit jelönt, még esse tudod... Mit tösz, annyit tösz, hogy mit tösz! – mondja Rózsa Sándor nyugodt hangon, egyenesen eregetve a füstkarikákat hosszúszerű pipájából. – Mit jelönt, értöd-é?  
 – Értem: denevérember.  
 – Most mit bőregerezöl itt engöm, he? Abbamaradt a jódógod?  
 – Nem, nem, Batman „annyt tösz”, hogy denevérember.  
 – Jó bolond vagy te, hallod-e. Mond el szépen mégeccör, mi szél fútt ide, s azt es, hogy honnan, me’ nemigön jön, hogy higgym, amit aszondasz mégés.  
 Batman tanácsalanul álldogált egyik lábáról a másikra. Hát nem elmondta már kétszer? Uristen, hogy mi jutott ki neki! Hát nem kiszúrt vele megint az a stréber Pökember. Az ő feladata lett volna az idejövétel, hogy fulladna a nyálkás pókhálójába...  
 – Új je, ne tőkéletlenkögy annyit, vagy seggölj föl a gerendára, s lógasd le a fejed, ha jólesik.  
 Leül, mit tetetne.  
 – No, há’ mongyad, ne kérttesd magad, mint valami szütleány. Húzd meg, jófajta! – nyújtja át Rózsa Sándor az asztal fölött a kulacsát.  
 Batman gépiesen elveszi, belekortyol.  
 – Huúh, kháh! – köpköd. – Phú! Tűz...  
 – Mondtam, hogy jófajta. Egészségödre! – somolyog a bajsza alatt Rózsa Sándor.  
 Jól meghúzza, megtöri lobbogós ingujjával a saját, no meg a kulacs száját, s azonmód nyújtja vissza azt.  
 – Igyál még, ha köll.  
 – Köszönöm, inkább beszélök.  
 – Akkor én hallgatók.  
 És Batman kiköhögi magát rendszeren, sóhajt egyet, aztán belekezd harmadszorra is a honnan-hogyan-miértjébe, de nem jut messzire.  
 – Te, Bótmön, te, hogyhogy a jövőből jössz? A jövő az az, ami nem volt még, ami lösz, de még nincsen. Holnap, holnapután, de nem ma! Úgy van-e?  
 – Igen is, meg nem is... – türelmetlenkedik a megszakított.  
 – Ezt mégeccö’ ne mondjad, mer’ nálam valami vagy igen, vagy nem! Olyan nincs, hogy is-is.  
 – Akkor igen!  
 – Most mit idegösködsz, te jöttél ide, nem én híttalak. Na. Aszongyahogy. Azt mondd meg, hogy jössz a nincsenből ide a vanba, ha nem hazudsz?

DEMETER FERENC  
Rózsa Sándor  
Batmant ugratja

– Időgéppel.  
 – Időgép, időgép... Időgép az az óra es, ott a falon, mer’ gép, s időt es mér, oszt mégse iszom a pálinkát Mátýás királlyal. Mitől különb a tiéd?  
 – Attól, hogy nem mér, hanem visz, mint az autó, csak nem térben, hanem időben.  
 – Mint a ... mi?  
 – Au..., vonat, szekér. Ló. Pejki.  
 – Pejki ne keverd belé, mert okos állat. A zódet megeszi, nem beszél, mint te, de azér’ te csak ereszd mög a beszélőkédet.  
 Batman már rendszeren kétségbe van esve. Hogy magyarazza el ennek a pödört bajszú pusztai mitugrásznak az időutazás mikéntjét, amikor ő sem tudja pontosan. Különb is, nem az a dolga, hogy tanítóácsisít játsszon ezzel a csökkent értelmű, löszagú alakkal. Méghogy ez mentené meg a világot...  
 Hirtelen rágyújthatnéja támad. Zsebe fele induló keze azonban megáll félúton. A francba, hülye orvosok, ő meg Batman létere bedől. Leszokni a dohányzásról! Ez meg itt úgy eregeti a füstöt, mint egy krematórium. Tiszta röhej.  
 Ha visszamegy a batmani jelenbe, a cigarettavásárlás után első dolga az lesz, hogy szétveri az Ú. H. V. Sz. (Új Héroszok Világmegmentő Szövetsége) főtitkárának a fejét, aki a Pökember helyett delegálta.  
 A Pökembernek is behúzott vagy kettőt, fogadkozik. Meg annak a mutujpilotá valószínűségi számító doktor-professzornak, aki kiszámította, Einstein egyik frissen felfedezett képletét felhasználva, hogy a huszonegyedik század terroristáival csak a magyar betyárkirály, Rózsa Sándor veheti fel sikerrel a harcot, lévén a betyárkodás a terrorizmus egyik korai megnyilvánulása, a magyar lótlóvaj pedig a legkiválóbb betyár-terrorista stratégia.  
 Ő meg, Batman, a világmegmentés többszörös bajnoka, tartson kiselőadást az időutazásról... Idegesen járta tekintetét a szobában, s megakad a szemé egy barna kenderkötélen. Leakasztja a gerendáról.  
 – Mit akarsz azzal a kötéllel?  
 – Idefigyeljen, Sándor bácsi...  
 – Bácsi az öregapád!  
 – Akkor Sándor bátyám!  
 – Most megint mér’ vagy idegös?  
 – Nnem vagyok idegess! – mondja Batman, s épp, hogy nem rágja a körmét.  
 – Nem há’ hogyne, látom én. Mongyad akkó’ azt, hogy bácsi, ha neköd úgy jobban jön. Csak ne idegöskögy, nem másé’t, de ha megüt a guta, nincs aki eret vágjon rajtad...  
 Batman most már tényleg a gutaütés kerülgeti. Belélegez, ki-lelegez, aztán folytatja:  
 – Feltételezzük, hogy az idő olyan, mint ez a kötél – feszíteted ki. – Egy vonal, érti?  
 – Értöm.  
 – Az egyik vége a kezdet, a másik meg a vég, világos?  
 – Ezt a szót ne mondjad, mert a forradalom óta nem szeretöm.  
 – Mi?!  
 – Nem értöd... – szippant a pipájából nagyobb Rózsa Sándor.  
 – Nem tudsz sömmit, beszélj.  
 – Ha a két végét összeillesztjük, lesz belőle egy kör.  
 – Miből?  
 – A kötélből, az idővonalból. Kör lesz.  
 – Osztán mér’ nem jó neki vonalként?  
 – Nem neki nem jó, hanem nekünk – lendülne bele Batman. – Csak egy irányba haladhatnánk rajta. De ha összeér a két vége, körbecsúszhatunk.  
 – S a’ mire jó?  
 – Az időutazás? Hát például arra, hogy...  
 – Nem az, te, hanem a kenderkötélen való csúszkálás. Nem fáj?  
 Batman előtt ekkor elsötétült a világ. Halántéka löktetett, szemé elhomályosult, térde megröggant, s majdhogy sírna nem fakadt. Szó nélkül sarkonfordult, kinyitotta az ajtót és elindult.  
 Rózsa Sándor fel se állt, úgy nézett utána a reszkette távolodó Batmannek.  
 – Hé, te, gyere vissza, há’ el se mondtad, hogy mit akarsz tülem!  
 Az meg se fordult, csak lemondóan intett. Beült az időgépépesített Batmobilba, becsapta az ajtót, s idegesen elhajtott.  
 – Sándor bátyám, Allahra mondom, alig tudtam megállni, hogy ne kalasnyikozzam meg az oldalát ennek a bórpatkánynak... – emelkedett ki az asztal alatti csapajtóval egy fehér turbános, zöld kaftános alak.  
 – Te, Abdullah, te, – cibálta meg a turbános szakállát Rózsa Sándor. – Hányszor mondjam, hogy a türelem...  
 – ...büllöl rözsát terem! – kurjantott valaki a pincéből.  
 – Te csak hallgass, s osszá’ má’, Oszáma! – röhögött fel tangóspanyolsággal másvalaki.  
 – Ne baszogasd szögénny, Csögevéra. Ölég agrösszív a’, sőt. S tögyétök félre a kártyát is, mert folytatjuk a löckét – ereszkedett le komótosan a gazda. – Hol is hagytuk abba betyár-rocskák?  
 – Ott, hogy a repülök becsapódása nem egyszerre, hanem félórás szünetekkel történjék – tudálékoskodott a kártyaasztással baszogató arab hercegecske.  
 – Na. Osztán vigyázni köll, ártatlan embörököt nem szabad belékeverni, ezt neked mondom, Lódenke, hallod-e? Természetesen a tilalom nem vonatkozik az ilyen szödött-vödött bötmönökre, zsorzsdöböljűkra, tehát...  
 És hosszúszerű tajtékipipáját vízipipára cserélve, összepöfékelve a negyven, válogatott nemzetközi legényből álló, illetve törökülő hallgatóságával, Rózsa Sándor lobbogós ingujjal folytatta betyárológiai előadását a pislálkó lámpafényben.  
 Hogy Batmannel mi lett, arról jobb nem beszélni. Ha majd kiderül, úgyis kitudódik.

# VAGYOK ÉN IS!

## Paródiák

### BÁRDOS JÓZSEF Moldova György B.Á.V. (Zaciológia)

Belépek a nagy kirakatüvegbe, mint egy idegen bajnok, utánam halk csőréjével hull alulnézetbe az éles, fölvetlen valóság. A terem mélyén mintha Caruso énekelne... Talán a Szent Imre indulót? Vagy ez a riasztó volna?... Hát elég riasztó! Óvatos kézzel hessentem el a biztonsági örök golyóit, méla leányok bávnak megvesz-tegethetetlenül domboruló kebelemre, amikor hirtelen megcsap a 424-es füstje.

Tűz, víz, H<sub>2</sub>O, sőt vízgőz és pára sustorgása tárul ízelelőbimbóim elé: szimatot kaptam (a szemközti trafikban, tucajtját két húszasért!)

A múlt télen bizony mínusz tizenhét és fél fok is volt egy ilyen fekete démon gyomrában, ha elfelejtették felűteni! Kemény, embert próbáló időket idéz, amikor még a hajam fehér volt (azóta fekete a koromtól). Igaz, akkor még a 424-es sem itt állt e Zaci polcán játékautók és villanyvonatok közé ékelődve, hanem Alsókatymár és Felsőgébics között röptelt szövézők omló álmaival, mint malom a pokolban, szá-guldva előre a szocializmus építésének útján. De hol vannak már a régi jó szakik, akik még tudták a nagyot és igazat, mint magam is, akit az élet beláthatatlan mélyiségeinek hívogató távlatai vonzanak újabb és újabb, egyre elérhetetlenebb csúcsok felé...

Mellébeszélteni nem lehet, megszólít a rágósan nyers valóság. Beállok hát a sorba én is. Elöttem megfáradt őrgórok, szegény sorsú pártfótitkárok, elátkozott hivatalnokok. Aztán már ott vagyok egy kis szemüveges magyar, a becsüs előtt. Ő a pult mögött. A genius loci! (Műveltség, apám!) Magyarul: Lóci, a zseni. Nem szabad felismernie. Remélem, jól álcáztam magamat: rajtam egyszerű, mélyen dekoltált szalamander cipő (két pár), lábamon nercbunda, ujjaimon

szolidan csillogó briliánsok. Külsőm nem üt el a többi munkanélküli, kinyugdíjas, adócsaló és multimilliomos külsejétől.

Lám, semmi baj, a becsüs fel sem néz: – Mit akar? – veti oda szárazon, és ettől engem előnt a verejték.

– Ezt a micsodát... izé... eztet itten... – dadogom annak az embernek a zavarával, akinek már kaviár sem jut a mindennapi lazaca mellé. – Ezért mit adna? – nyúlok a zsebembe, s teszkek elé egy 1999-es full extrás sötét-kámför illatú Rolls-Royce-t.

A Zaci embere most mégis felnéz, végigmér (nyolcvannyolc és fél kiló vagyok tenger-szinten), és megvetéssel köpi felém a szavakat:

– Vigye innen ezt a szemetet! És ne tartsa fel a sort!

– De hát II. Erzsébet is... – kezdeném, ám emberem már nem figyel rám. Zsebembe gyűröm hát a kocsit használt rágó- s egyéb gumik, piszkos papírzsebkendők mellé (piszkei papír!), és eloldalok a kapitalizmus lassan megvilágosodó éjszakájában.

## Juhász Ferenc

A második világháború után kibontakozó fiatal nemzedék egyik vezéralakja. Erre a szerepre nemcsak termete, de bajuszának mérete is alkalmassá tette. Apám című eposza megjelenése után azt hitték, Petőfi támadt fel. Később még feltámadt néhányszor, például hogy megírassa Anyám című eposzát is.

Nagyszüleit és dédszüleit kihagyva azóta csak a több millió évvel ezelőtt élt rokonairól stb. ír verseket az általa szabadalmaztatott mindent-egy-be-kell-írni-kötőjellel-helyes-írás sze-rint, melynek eredményeként egy sora bekerült a Guinness-rekordok közé is, a világirodalom leg-hosszabb soraként.

Tőle ered az a mély filozófiai megfigyelés, hogy a csütörtök a babonák napja, és ilyen-kor a leg-nehezebb. (Persze akkoriban még nem volt Libress, amely, mint tudjuk, a nehéz na-pokban is!...)

### S. L. L.

„Megbénított szóra indító / múltí költészetem... / Ezért kutattam a gyémánt fényű, vidító / Irodalmi Jelen-t.” (Múlti költészetem irodalmi jelene)

„A tél folyamán a költészet birodalmába menekültem, a versírás jelentette a mentőcsónakot, amelybe szálltam az élet háborgó tengerén. A versek jelentették a szépet, jót, jelent és talán a jövőt is. Jó néhány versem őrzi a mély szavak hadát, amelyek egykor a szívemben csatáztak, és talán még most is ezt teszik. (...) Életem legáhitottabb dolga, álmaim örök tárgya az, hogy legyen egy kiadott könyvem, amely lelkiismeretes munkám révén született. Több, mint száz versem van az élet különböző területén. Szeretnék útbajgazítást kérni azzal kapcsolatban, hogy van-e lehetőség arra, hogy álomom beteljesüljön, és verseim megjelenjenek egy kötetben?”

Az igaz, hogy a Nagy Óceánnak azon területét, ahol az Ön költészetének mentőcsónakja hánykolódik, nem keresztetik a könyvkiadók mentőhajóik, de kis ladikja bármikor a magánkiadás révébe érhet. Addig is olvassa föl a cápáknak, így távol tudja tartani őket a csónaktól.

### K. A.

„Szólhatsz álmodban anyanyelveden / vagy mormolsz régi nótát csendesen, / ha ébren honvágy hívogat haza / s lassan kiéget izzó parazsa.” (Távozóban)

Versei a közeljövőben napvilágot látnak az Irodalmi Haza nevű virtuális folyóirat Pátosz és Fájdalom rovatában.

### B. D. L.

„– Talán nem is volt rá szüksége – mondta Zoltánfi. – Ebben az esetben ugyanis teljességgel egyet tudok érteni Kosztolányival, aki a következőt mondta róla: »Ez a marha volt közöttünk az egyetlen zseni.«” (A Zöld Tinta Kiapadt)

„Mellékeltem küldöm egyik trásomat, amely egyfajta irodalom-történeti elemekkel kiegészített széppróza (novella) sorozatom egyik darabja.”

Irodalomtörténeti és történelmi újdomságait nem merészeljük nyilvánosságra hozni, mert olyannyira forradalmiak, hogy be-leremegne a magyar irodalom.

### Z. T.

„S ahogyan a hazafelé botozó öreg székelet kísértem te-kintetemmel, kavargó érzéseim és gondolataim közepette is tisztán

## A devonkori kőszén-rétegek vallomása az emberiség atomkori pusztulása utáni időket megelőző évmilliók tenyészteréről (szelet)

Ó, feketeszárnyú éjszakai-hüllő-lebegésű-zárvatermő-libegéssel-teli-hótakaró-vakaró-matató\* Ó, hajnali remete-bárgyú kerék-küllő-ősőceán-hullámzattal fellengve-lezúgó-vérzivatarba-takÓ, ballábás rettenet-vonaglászú fenéken-ülőgomórosorozattal-tapadó tapadós-ragadós-huzatos-kÓ, hívatlanul álmaimba bevászorgó boglár-koronás-keretes-panorámás égbekialtító-kiálló-beaÓ, legalább-negyvennyolc-oldalas verseszatemnek-kereken-száznegyezer-soros-ős-futamítójánÓ, de akár oldal-párok is lihegő-rihegők-tipegők ál-birizelgetéséről kihagyott leporelló-versÓ, a tejút-homlokpántos algavirággal-megpépékelt tündérlilaságú mocsárba-zuhantatott-hidroÓ, a mocsár-mélységek iszap-sűrűségűen fellihegősödött árvalányhaj-tenyerű végfénykupakoÓ, de vigyázat az érthetőség nek a kék-lila-sárga-hupimálna-Zöld Lovag-bátorságú árnyékboÓ, csakis Én tudom elbőbitáztatni amőbák rettenetes-tetejű tehénzemekkel megvert tetütőlő-Ó, a soha-megnem-törtétséggel szétterpesztett üde és virágállat-korál-morálzatú lepszoklats

\*A sorok további 7 métere sajnos nem fért ide, azt és a vers további negyezeröttszáz sorát lásd a következő kötetekben

## Karafiáth Orsolya

1976-ban fordították esztől Ludwiga a Bárkában, mint Holmi Jelenkort. Azóta minden folyóirat publikált belé. Nincsenek gátlásai, csak parókái. Egy ideig azt hitte, hogy ő Karády Katalin, aztán kiderült, hogy mégis. Azóta ének-léssel is foglalkozik. Dalaiért Móricz Zsigmond-tól megkapta a Soros-ösztöndíjat, mellyel még azon a havon az Avon Év nője lett. Most épp az Év férjija cím elnyerésére készül. Kedvencei a feminista lovak. Az alábbi indulót balladának írta (esetleg az alábbi balladát indulónak, mindenesetre az alábbi balul indul, szegény Petőfi, ha ezt tudná!)

### Nőnap dal

Talpra Kara! Fiat! Orsit, Azaz tán lányt, az a sors itt. Férfi-világ, agyó neked elzenged már az éneked. Jó merész Karafi Átor! Sója édes, cukra bátor, haja szőke, piros, tarka... Nézd, tán már kinőtt a f...

Jönnek a nők, sok rossz ököl, már egyik sem hatol-ötöl. Egyik hoz egy kerti törpét, másik lábáról épp szört tép, az egyetem kirúgatva, minden férfi megugatva, csupa bűbáj gyilkos markuk... Nézd, tán már kinőtt a f...

Fején ha paróka áll is, divat-díva: virtuális, mint szerelme, Baia-lovag, s várják az énekes lovak. Randevú a Cafe X-ben, rövid búcsú hosszú cikkben, regény, vers, konyak, kadarka... Nézd, talán kinőtt a f...

### Ajánlás

Költőtársak! Mindent elcsórt: Ó olvassa már a névsort! Nem kell többé virág, barka! Nézd, tán már kinőtt a f... (iatal kortársai közül!)

## Sándorirtás

### G. G.

„A derű megkésett utas / A szív lemerült telefon” (Március)  
„A császárnak nem áll módjában / De Isten jelet tesz / Minden hamis szóra / Minden hamis írásra / Minden orvul szerzett vagyona” (Tudnotok kell)

Igen, igen. S a rossz versekre, arra nem tesz?

### N. L. B. J.

„környezetem tőlem várja / a tökéletesítést vagy az igazolást / a megváltást vagy az elfogadást / csak a céltudatos hangyák sietnek újjukon / nem is tudva létezésemet / – a hangyákig tart tehát univerzumom” (pillanatnyi világom)

„Nemsokára hatvanéves leszek, nincs diplomám, vidéki vagyok, gépelni is gyengén tudok, és soha nem jelent még meg egy árva versem sem újságban, az igazság az, hogy nem is mertem elküldeni eddig sehová. Ennyi hátránnyal és hiánnyal elindulni nem is merészség, hanem a tudatlanság és a navitás olyan foka, amilyen ebben az életkorban kifejezetten szánalmas és neveséges. Ebben a tudatban várom (legalább) lebecsülő válaszukat.”

Meg fog lepődni. Az a helyzet, hogy Ön határozottan tehetséges. Bár egészében egyik verse sem jó, igen jó sorok és képek vannak bennük. Ha ifjú lenne, úgy mindenképpen tanulásra és kísérletezésre biztatnánk. De hatvanévesen már jönnek, és nem tehetségesnek kellene lenni. De azért próbálja meg! Tartson egy vers-olvasás-dömpinget, majd utána gyomlálja meg a verseit. Írja át azokat a dolgokat, amelyeket már sokan megírtak, és hagyja meg az eredeti képeket. Majd küldjön még, és akkor már esélyes a közlése.

### Sz. F.

„Hallgatag létszék oson a tágas szürkület sűrűjében, / arcán elvadult, időverdeste ráncok homálylanak; / szeme könnyezve úszik a reá vetülő fásult szemvedésben, / lépteit a földnyelte sorsokon érzéketlen merevséggel boitadoznak.” (Zarándokút)

„Mondatokon keresztül tömjénezem magam, mint oly sok üres-féjű lény?”

A, dehog, dehog. Elég nekünk a vers is, hogy lássuk: Önnek bizony alaposan tele van a feje.

éreztem, hogy én már tudom a választ a költő kérdésére: igen, szabad, és néha kell is sírnunk a Kárpátok alatt.” (Találkozás egy öreg emberrel)

Mi is találkoztunk ezzel az öreg góbéval. Pisolyogva mesélt, hogy megkönnyeztetett egy lelkes magyarországi urat egy történettel, amely sokezer székellyel ugyanúgy megéset. Majd együtt lyogintettünk, és nagyon untuk már ezt a sajnálkozás-könnyezős hozzáállást.

### K. I.

„Erény legyen hát élni e rögökkel, / Reményben születessen minden gondolat, / Dicsőség fénylik mohos sírkerezen, / Élítő erő viharvert szívekben, / Lyukas cipőkben hősök alszanak...” (Erdély) Mondja, és hány hős tud meghálni egy ilyen lyukas cipőben?

### G. R.

Igaz poéta levelét is versben írta: Tisztelt Bőszörményi Zoltán! / Az Rtl Klub láttán! / Örömelet kiváltta! / Igrogatok én is, / De hiába, mert / Senki nem érti! / Egy cipőben járunk! / Igaz, az enyém kisebb! / De kérem, segítsen! / Félek, hogy soha senki sem! / Érti meg az érzésem! / Ön remélem! / Az elérhetőségem! / Kérem keressen! / Személyesen! / A bizalmát előre is! / Köszönöm szépen! / Remélem, ön megért engem! / Íme pár versem! / Olvassa el, kérem! / És érezzen egy picit engem!” (A poétához írt kérelem!)

Sőt, az elérhetőségeit is: „Magyarország a szülőföldem! / H...n élek! / De itt csak remélek! / A 0670...-es telefonszámon / Ön elérhet! / Remélem megcsörren! / Ez az egy reményem! / Ugye segít nekem? / Ha nem, én megértem! / Majd a következőben!” (Elérhetőségem!)

Es hát a versek... „Háború! Ú! / Hát miért kell ez nektek? / Inkább éljete! / Emberek! / Nem elfértek!? / Kérlek!!! / Ne tegyétek / Én ettől félek!” (Ezt csak Te érted!)

Van ám utóirat is: „Egy verses kötet! / Az, ami kell nekem! / Hogy megmutassam / Az életem! / Ön segít nekem? / Tudom, jó nagyot kértem! / De remélem, hogy / Megért engem! / Mert, az életem / Így elég reménytelen! / Itt nem érti senki sem! / Ezért kérem!” (Jó lenne, ha megszületne!)

Hát erre nem is válaszolunk, mert mi nem tudunk ilyen szép verseket írni, prózában pedig illetlen volna.

JOHANN VON KRONSTADT

## Laukó Katalin világa



Laukó Katalinra továbbra is érdemes odafigyelni. Nem új név az aradi Ion Andreescu-körbe tömörülő festők között, tíz esztendővel ezelőtt jelentkezett először, és már akkor megjegyezte valaki, hogy „jó szeme” van. A szemhez azonban ügyes kéz is kell, s e kettőnek művészi látásmóddal kell párosulnia. Ekkor adottak a művészi alkotás megszületésének alapfeltételei. Nos, a Pécskán élő és a művészi kölcsönhatásoktól viszonylag távol eső, prózai foglalkozást folytató Laukó Katalin sok mindent megtett, hogy mindhárom előfeltétel birtokában legyen. Kettő Groza János tanítványaként elvégezte a művészeti iskolát és igen szorgalmasan dolgozott. Az Andreescu-kör minden csoportos kiállításán és egyéni jelentkezésén tapasztalhattuk, hogy lépésről lépésre előbbre jutott. Színgazdagsága, érzelmi telítődöttsége ma már minden munkáján felismerhető. Legutóbb éppen a Jelen Ház kávézójában szerzett örömet a szépet szeretők maroknyi, de értő taborának 18 olajfestményével.

Laukó Katalin a megélhetésért mindennapi küzdelmüket vívó emberek közt él, s képeiről ezek az arcok, tárgyak, helyek „köszönnek” vissza: fiatal lány portréja, kerítésre kapaszkodó és azon átleső kislány, öregasszony, merészen ívelő híd, folyóparti táj. Látszólag a legbanálisabb témák, amelyekre akár egy rajzoló, festető kisiskolás is rábukkanhat. Csakhogy Laukó képeiben ezek a mindennapi tárgyak, arcok mögött mindig érezni valami sejtelmest, valami kimondhatatlant, valamit, ami kiragadja a szelvényt, a tárgyat a hétköznapok szürkéségéből,

az átlagból. Olyasvalamit, amit csak az érzékeny szem vesz észre és nemcsak megtartja magának, hanem munkáiban velünk is megpróbálja érzékeltetni. Ezek már valós művészi kvalitások.

Laukónál kétségtelenül erős az emocionális indíttatás: biblikus ihletésű csendéletében a tányérra helyezett hallal, az égből nyúló templomtornyot, krisztusi fejet ábrázoló munkáiban ezek azonnal megragadják a szemlélőt. Itt-ott még kísért a túlfestés, a részletekre való erőteljes odafigyelés, de tehetségéhez, belső indíttatásához, szín- és formaérzékéhez nem férhet kétség.

Képei első látásra is dekoratívok, megragadják a szemlélőt, nem lehet csak úgy közömbösen elmenni mellettük. Egyeset ívű fejlődéséhez azonban további művészeti tanulmányokra lenne szükség, hiszen, amint „mestere” is megjegyezte, az iskolában csupán arra adódott lehetősége, hogy megtanítsa a művészeti alapfogalmakat, az ábrázolás ábécéjét. A pécskai fiatal hölgy érdeme viszont az is, hogy nem választotta a látszólag legkönnyebb utat, stílusban nem járt tanára nyomdokain, ha nem keresi a maga sajátos önkifejezési módját, eszközeit.

Az Andreescu-körben szárnyaikat bontó amatőr képzőművészekből az utóbbi időben többen is szükségét érezték annak, hogy felsőfokú művészeti tanulmányok révén új dimenziókat nyissanak meg tehetségük kibontakoztatásához. Laukónál is ez volna az igazi érvényesülés útja.

PUSKEL PÉTER

## A kaland tiszta műfaj

### Folytatás az 1. oldalról

– *A Leslie Lawrence névvel jobban „fogytak, fogynak” a könyvek?*

– Az idegen névre azért volt szükségem, mivel két műfajban dolgoztam, tudományos-fantasztikus, illetve kalandregényeket írtam, nem akartam a kettőt összekeverni. A két olvasótábor közül nem biztos, hogy aki az egyiket kedveli, a másikat is olvassa.

– *Mindegyik helyszínen megfordult, amelyről írt?*

– Olyan helyszínekről írok, amerre járok. Olyan helyekről, helyzetekről nem írok, ahová ne tettem volna be a lábam rövidebb-hosszabb ideig. Úgy tartom, hogy nem is lehet másképpen csinálni. Hiszen maga az ötlet is abból pattan ki, amit látok, vagy egy megismert tényből.

Nem is tudnám elképzelni, hogy otthon ülök és kitalált történeteket gyártok, amelyek ráadásul egy általam nem ismert helyszínen zajlanak. Továbbá számomra nem nehéz az utazás, a felfedezés, hiszen szakmám, Keletkutató vagyok. Tehát a történet tudományos megvilágítása is nagy szerepet játszik. Ráadásul több évig éltem keleti országokban, Mongóliában az ulánbátori egyetemre jártam. Bár az utóbbi időben a „Kelet” fogalma kiterjedt mindenre, ami egzotikus.

– *Sokan hajlamosak Önt kalandregény-írónak elkönyvelni, tekintve, hogy annyira termékeny; pedig Agatha Christie is rengeteget írt, George Simenon is, figuráik népszerűek lettek, Al McBain, sőt a kedvence, Raymond Chandler is már „klasszikusoknak” számítanak. Figuráik prototípusok: Hercule Poirot, Maigret felügyelő, Carrella hadnagy, Philippe Marlowe stb.*

– Szerettem volna úgy írni, mint ők, nem olyat, hanem úgy. Én is igyekeztem egy elegáns, nem vérben taposó kalandhős megalkotására, akivel jómagam és az olvasó is azonosulni tud. Ami a könnyűséget illeti, azonkívül, hogy szinte min-

den helyszínen jártam, a hitelességet a bennem levő tudós igazolja. Hiszen sokáig párhuzamosan haladt a kettő, sőt életemet és pályámat elsősorban a konkrét dolgok iránt való érdeklődéssel kezdtem, még akkor is, ha egy ideig Karl

May hatására kezdtem írni, akitől gyermekkoromban sokat olvastam. Állítólag aki sokat olvas, előbb-utóbb maga is történeteket vet papírra.

– *A mese az Önben élő gyermek, illetve az olvasó kalandvágyát elégíti ki? Ön is úgy érzi, hogy átéli a kalandot írás közben?*

– Olyannyira, hogy néha szinte „önkívületi állapotba” jutok, a történet, amit egy titok köré építék, magától írja magát. Azért megpróbáltam mindig egy kicsit mese- vagy mondjuk mítoszszerűvé tenni a cselekményt. A

TITOK mellett jelen van a jó és a rossz össze- csapása, illetve annak kimenetelében a minden valamirevaló történetnek az erkölcsi üzenete. Ezért a kaland tiszta műfaj. „Modern mese” fiataloknak és felnőtteknek, akiknek a lelkében még nem hült ki a kaland utáni vágy tüze.

– *80 nap alatt a Föld körül? Verne „Gyula” is sok ismeretel „terjesztett”. Beszéljünk akkor a tudósról, akit kevesen ismernek. Elmondta, hogyan lett író, de hogyan lett orientalista, a Kelet-kutató Intézet főmunkatársa, az ELTE előadója, a Nyelvtudományok kandidátusa?*

– Pedig vannak jószereivel ilyen jellegű alkotásaim, például: Túl a mongol mesekatalógus, Mongólia története, és más tanulmányaim; évekig főállású kutató voltam, és csak azért vonultam vissza, mert leépítések során úgy láttam, hogy én meg tudok élni írásból, mások viszont kenyérkereseti lehetőségeiket veszítették volna el. Első köteteim tudomány-népszerűsítők voltak: Mongol mitológia, A mongol népköltészet. Az első szépirodalmi kötetem, amely megelőzte a Rakéta Regényújság-belit, *A sólyom kinyújtja karmait* is mongol témájú.

– *Mongóliáról a közembernek az jut eszébe: Góbi sívata, szél, puszták, lovasok, kobzos és fívós zene, jurták, fű, több száz kilométerre egy-egy helység, tevékaraván. Hogy került a mongol kultúra közelébe? Mongólia nem az ősmagyarság esetleges ottani eredete miatt vonzotta?*

– Előbb a történelem szakra szerettem volna járni, majd az arab szakra akartam bejutni, de már nem volt hely, engem viszont továbbra is vonzott a Kelet, és Mongólia Közép-Ázsiában, a Himalája közelében csábító volt, nem beszélve a nagy Mongol Birodalomról, ráadásul Magyarországon ennek a területnek a kutatása még szűz doménium volt.

– *John Man történész és író, aki szintén megnyerő stílussal ír, akárcsak Ön, és ugyancsak különleges érdeklődést tanúsít Mongólia iránt, Dzsingisz kánról írt könyvet, amely magyarul a General Press Kiadó gondozásában jelent meg, és amelyben eloszlatja azt a tévhitét, hogy Dzsingisz kán barbár uralkodó volt, hiszen csak a könyvtára több mint kétszáz ezer művet tett ki. A valóságok szembem türelmet tanúsított. „Ön is úgy tartja, hogy a mongol volt a világ legnagyobb birodalma, ma, amikor nem sokat hallunk erről az országról?” – kérdezte egy interjúban Tölgyesi Gábor a világhírű tudóst. A válasz: „Kétszerese volt a római birodaloménak és négyszerese a Nagy Sándorénak. Az Egyesült Államoknál és a Szovjetunióval is nagyobb volt.” Ön hogy látja?*

– A mongol birodalom Kínára, Perzsiára is kiterjedt, majd később Batu kán révén oroszországi részekre is. Ezért volt olyan hatalmas.

– *Ön Kaposváron született, ott is töltötte gyermekkorát.*

– Pontosan Szilvásszentmártonon, kb. 15 kilométerre a várostól láttam meg a napvilágot. Kezdetben a Kaposvári Cukor- és Édesipari Technikumban dolgoztam, aztán felvételiztem Budapesten a bölcsészkar-történelem szakra, amint az előbb említettem.

– *Életpályája alakulásában szerepe volt a szerencsének, hogy abban az időben éppen nem írtak jó hazai sci-fit, jó kalandregényt, jó krimi?*

– A szerencsét nevezhetjük véletlennek is, hogy akkor jelentkeztem, amikor szükség volt regényekre, és nem jött be nyugatról a szenny, a mocsok, vagy éppen a szirupos giccs. Ezért az akkori közönség hozzászokott a könyveimhez. Mert érezték, hogy ez tiszta műfaj. Még a serdülőkorú gyerek kezébe is való.

– *Sokat dolgozik?*

– Életritmusom, hogy délelőtt dolgozom, délután javítok, a kettő között intézem a dolgaikat, pihenek. Nem hiszek az ihletben, inkább a kutató által megszokott rendszeres munkában. A titok megvan, köréje alakítom a cselekményt, bele a szereplőket, a két tábor, s így lassan az összecsapásuk alakítja a cselekményt, a jó győzelme pedig az erkölcsi üzenetet. Így naponta 20 000 jel gépeléssel, néhány hónap alatt elkészül egy regény.

– *Írógépen ír?*

– Számítógépet használok, de egyéb célra. Írni írógépen szoktam. Keveset hibázok.

– *Családja hogyan viszonyul a munkájához?*

– A gyerekek megnőttek. Most már csak ki-nyomtatás után olvassák a könyveimet.

– *Olykor adnak tippeket?*

– A család nem, az olvasók viszont igen. Például egy tűzoltó jó ideje kapacitál, írjak a tűzoltók izgalmas hivatásáról.

– *Újabb két könyvet ígér, A maharáni arcképe és A hosszú álom címűeket, az utóbbi a „chandleri” Hosszú álom címet viseli.*

– A regénycímre nincs szerzői jog. A címek néha egybeesnek, a szerelmi háromszögről is sokat írtak már. Ráadásul itt valóban „hosszú álomról” van szó.

– *A gonosz és a fekete herceg Dracula-történetet meg akarja filmesíteni egy román cég.*

– Igen, a forgatókönyv is elkészült már, csak sok pénz kell hozzá.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

(Emlékeztetőül eddigi regényei, a teljesség igénye nélkül: Sindze szemé, A karvaly árnyékában, A gyűlölet fája, Holdanyó fényes arca, Siva utolsó tánca, Huan-ti átka, A vérfarkas éjszakája, A suttogó árnyak öble, A gonosz és a fekete herceg, A megfójtott viking mocsara, A keselyűk gyászzenéje, Az ördög fekete kalapja, Omosi mama sípja, Narisziuja oszlópa, A vérfarkas visszatér, Halálkiáltók, Sziget a ködben, A rodzungok kolostora, A Nagy Madár, Lebegők, Ahol a pajpaj jár, A láthatatlan kolostor, Tulpa, Ganésa gyémántjai, Véresszakállú Leit és a látványzó, A vérfarkasok kastélyában, Siva újra táncol, A Fekete Anya kigyója, A fojtogatók hajója, A halál kisvasúton érkezik, Gyilkosság az Olimpián, A lép lidérce, Nebet Het, a halottak úrnője, Miranda koporsója, Damballa boltja, Monszun, Mau-mau, A Nagy Kupola szégyene, A hosszú szafári, A föld alatti piramis, Üvöltő bika, Gyilkos járt a kastélyomban, Kegyetlen csillagok, A gyilkos mindig visszatér, A sámán átka, Az elátkozott hajó, A halott város árnya, A vadász, Csöd.)

# IJK Irodalmi Jelen Könyvek

Irházi János

## Mórczika levelei anyósának

Sztorik, viccgolyók, bölcseszavak ötlettára ez a kötet. A modern idők fonákságait veszi pellengérré a szerénység maszkiájában tetszelgő főhős és a realitás érzékével megáldott barátja. A háttér-információk birtokában értelmezi, kommentálja a valóságot, amelyben sokszor megfordult, pórul járt, megégette magát az olvasó is.



Bágyoni Szabó István

## Elszabadult konténerek – Naplóregény 1986–89

A romániai magyar értelmiség kálváriájának dokumentuma ez a naplóregény. Az otthonról a hazába kivándorló író és szerkesztő átéli a korszak értelemsorvasztó, testet és lelket roncsoló diktatúrájának poklát, a múlt század utolsó két évtizedében. Az átélte valóságot nem lehet közömbösen a történelem szemétkosarába seperni, hiszen az akkor megtörténtek utóhatásait még maig sem tudta kiheverni a létéért, nemzeti megmaradásáért küzdő értelmiség.

## Nagyálmos Ildikó Félmozdulat

A szerelmet vágyó, a társat kereső, a lelket be- és kitakaró lírai mag újszerű megfogalmazásának lehet tanúja az, aki kezébe veszi Nagyálmos Ildikó második verskötetét. A fiatal költő a képzelet és az érzelm félreeső, be nem látott tájaira kalauzol. Verseinek hangulatával tüzet szít, őszinteségével maradandóan felkavar.



# MAGYAR NAPLÓ

A MAGYAR ÍRÓSZÖVEGSÉG LAPJA

Szerkesztőség: 1062 Budapest, Bajza u. 18.  
Tel./Fax.: 342-8768, 413-6672, 413-6673  
Postacím: 1406 Budapest, Pf. 15.  
E-mail-cím: magynap@hu.inter.net  
Honlap: www.magynaplo.hu

A Magyar Napló februári számában a Nyitott műhely vendége Szakonyi Károly. A Világirodalmi figyelő Modernség és hagyomány a japán irodalomban címmel közöl összeállítást. A folyóiratban Csontos János, Marsall László, Tornai József, Turci István, Végh Attila versei, Mánta György prózája és Beke György Székely obsitosok című írása szerepelnek. A számban közzé tesszük a Magyar Napló Írott Szó Alapítvánnyal közös regénypályázati felhívását.

## HIRDESSZEN

az IRODALMI JELEN-ben

Megrendeléseket a kiadó címén  
veszünk fel.

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5;  
Irodalmi Jelen Kft.  
310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,  
e-mail: ij@irodalmijelen.hu  
tel.: 0040/257/280-751,  
fax: 0040/257/280-596  
Occident Média Kft.

## Kiadja

a Marosvidék Baráti Társaság



A Makó és térsége kulturális folyóirata aktuális számából:

### Néprajz

**Tóth Ferenc:** A makói ember mentalitása  
**Vargáné Nagyalusi Ilona:** Mindentudó parasztemberek (kutatás)  
**Börcsök Attila:** Karácsonyi szokások

**Markos Gyöngyi:** Keczer Tamás karikásos-torai

### Mesterségek

**Nagy Vera:** Papós Antal és Szilágyi Sándor asztalosműhelye  
**Lenhardt Béla:** Egy szíjgyártó család története  
**Siket István László:** Szikvízgyártás az Arany János utcában

### Múltunk

**Sipos György:** A kiszombori Gólyafészek

**Gilcze István:** Betyárvilág Lelén

**Rácz Dániel:** Nagypám és Trianon (katonalevelek)

### Irodalmi kalandozások

**Szakács Réka:** Vattaemberség (egyperces novella)  
**Jámborné Balog Tünde:** A Szerescsen (novella)  
**Bogoly József Ágoston:** Új törvényt vés Klio (Juhász Gyula makói háborús esszéje és versei)  
**Varga Márta:** Néhány szó az Irodalmi Jelenről  
**Németiné Kodrán Erzsébet:** A láthatatlan ember (olvasmányélmény)

### Kilátó

**Jámborné Balog Tünde:** Gyurkovics Hunor, a Kárpát-medence vándora  
**Papp János:** Jeles makóiak itthon és a nagyvilágban  
**Urbancsok Zsolt:** Interneten a makói zsidóság története

### Hetedhét ország

**Medgyesi Pál:** Jégföld-tűzföld (Izlandi utazás)  
**Pál László:** Magyarok Kanadában; Prágában jártunk

## Felhívás

A Mindszenti Keller Lajos Városi Könyvtár „A hét szilvafa árnyékában” címmel az Ady család, Ady Endre életével, munkásságával kapcsolatos visszaemlékezések alapján helytörténeti könyvet tervez kiadni. Ehhez kérjük olyan személyek – hozzátartozóik – jelentkezését, kik közvetlen kapcsolatban álltak a költővel vagy a családdal. Eddig még nem publikált fényképeket, dokumentumokat, egyéb emlékeket, hiteles visszaemlékezéseket örömmel fogadunk, melyek közzététele fontos lehet.

Köszönjük, hogy Ön is hozzájárul egy olyan könyv megjelenéséhez, melynek gondolatai több évtized távolából, a ma élő ember ajkán száll tova...

Kérésükre készsággel ad bővebb tájékoztatást Fuchszné Benák Katalin – a kötet szerkesztője –, az alábbi elérhetőségeken május 10-ig:

Keller Lajos Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény  
6630 Mindszent, Köztársaság tér 5.

Tel.: 36 62 526-091 tel./fax: 36 62 526-090, mobil: 36-20-437-6774

e-mail: [keller@vnet.hu](mailto:keller@vnet.hu)

Magyarország

# IRODALMI JELEN

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft.

és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó: 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5  
310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,  
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),  
<http://www.irodalmijelen.hu>, [ij@irodalmijelen.hu](mailto:ij@irodalmijelen.hu).

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 1006 Ft/ 10 (100 000) lej/ 2,50 €  
+ kézbesítési díj  
egy évre: 2012 Ft/ 18 (180 000) lej/ 5 € + kézbesítési díj

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Nagyálmos Ildikó felelős szerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Mészáros Sándor, Pongrácz P. Mária (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház), Irházi János (Interjú), Faludy György, Szócs Géza, Kukorelly Endre (Főmunkatársak).  
Olvasószerkesztő: Gáll Attila; Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a [hirlapelofizetes@posta.hu](mailto:hirlapelofizetes@posta.hu) e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:  
Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.

Anyagaink utánköltsége csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.

Ez a lapszám 23 000 példányban jelent meg.

Hirdetéseket  
a kiadó címén veszünk fel.

## Kulturális hírek

### Megújult kuratórium

Megújult a Magyar Könyv Alapítvány kuratóriuma. A nyolc tagú grémium Margócsy István irodalomtörténész elnökletével működik, további tagjai: Csordás Gábor, a Jelenkor Kiadó vezetője, szerkesztő-műfordító; Jász Attila, szerkesztő, költő; Nóvé Béla, szerkesztő-műfordító; Pálfi György, grafikus-illustrátor; Petőcz András, költő-író-szerkesztő; Wessely Anna, művészettörténész-szerkesztő; Péliné Bán Éva, a kulturális tárca könyvszakmai referense. A tisztújításra az előző kuratórium mandátumának lejártával került sor, az új kurátorok megbízatása 3 évre szól. Az Alapítvány igazgatója továbbra is Károlyi Dóra.

### A sárospataki könyvek hazaszállítása

A Nyizsnyij Novgorod-i Lenin könyvtárban készülnek a második világháborúban elhurcolt sárospataki református kollégiumi kötetek hazaszállítására. Az orosz alsóház jövő pénteken tartja a végaszavazást arról a törvényről, mely lehetővé teszi 134 kötet hazatérését. A visszaszállításhoz már megrendelték a megfelelő klímát biztosító különleges konténereket is a könyveknek. Az orosz kulturális örökség felügyeletének helyettes vezetője hangsúlyozta, a visszaadás megfelel az orosz törvényeknek, és emberi gesztus is a II. világháborús győzelem 60. évfordulóján. A sárospataki könyvek elszállítása után is Nyizsnyij Novgorodban marad azonban számos olyan festmény, amely magyar magángyűjteményekből került oda hadizsákmányként.

### Felhívás

A Bródy Sándor Alapítvány ebben az évben is kiadja a Bródy Sándor-díjat. A díjat azon elsőkötetes magyar nyelvű prózáírók egyike kapja meg, akinek könyve (novelláskötet vagy regény)

2005-ben jelent meg. A díj összege 350 000 Ft. A díjra pályázhat könyvének beküldésével a szerző, és jelölhet könyvet ugyanilyen módon a kiadó is. A beküldött példányokat kérésre visszaküldik. Határidő: 2006. március 31.

### Ady-emlékszoba

A Nagyváradi belvárosában álló patinás, mintegy 240 négyzetméteres, egy-szintes épületben, ahol a huszadik század elején az irodalomtörténetbe Lédaként ismertté vált Diósné Brüll Adél, Ady Endre nagyváradi szerelme és pártfogója lakott, a magyar civilszervezetek központját, valamint egy Léda-Ady-emlékszobát kíván berendezni a nagyváradi Partium Alapítvány.

### Heinét ünnepli Németország

Idén Heinrich Heinét ünnepli Németország, 2006-ban van ugyanis a világszerte ismert német költő halálának 150. évfordulója. Az eseménysorozat egyik nevezetes programja az ebben az évben kiosztásra kerülő Heine-díj átadása, melynek összegét a kerek évforduló alkalmából duplájára, azaz 50 000 euróra emelték. A díjat a Heine-év kezdő eseményeként február 17-én, a költő halálának napján adják át Düsseldorfban. A Heinrich Heine Társaság idén Alice Schwarzer írót, újságírót és kiadóigazgatót találta a legalkalmasabbnak az elismerésre. A díjat 1972 óta kétévente itélik oda a zsűri.

### Erdélyi irodalomtörténetíró kerestetik

Hetvenöt évvel az Erdélyi Helikon által kiírt magyar irodalomtörténeti pályázat után – amelynek nyertese a fiatal Szerb Antal lett – ismét elérkezett az erdélyi magyar irodalomtörténet megírásának ideje. Az idén a székelyudvarhelyi

Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány (EMIA) pályázatán kiválasztott két nyertesnek 2007. december 31-ig kell a megelőlegezett bizalommal és pénzdíjjal irodalomtörténetet kovácsolnia – a jelenleg alapműként kezelt Szerb-mű utódjaként.

### Bemutatták a Márai-regényből készült filmet

Az első, Márai Sándor-regény alapján forgatott, *A gyertyák csonkig égnek* című filmet a január 31-én megnyílt, 37. Magyar Filmszemlén mutatták be. Az író posztumusz világhírnevét ez a regénye alapozta meg, hisz 1998-ban az év sikerkönyve lett Olaszországban, ahol harmadik kiadást ért meg, de német és angol nyelven is több százezer példányban jelent meg. A filmnek szomorú aktualitást ad, hogy az egyik főszereplő, a 84 éves Agárdy Gábor január 19-én elhunyt.

### Lipcei Könyvvásár

Március 16–19. között tartják a Lipcei Könyvvásárt, amely akárcsak az elmúlt évtizedben, idén is mindenképp a kortárs irodalmat állítja homlokterébe.

### Ötszáz év spanyol festészet

A centenáriumát ünneplő Szépművészeti Múzeumban január 27-én nyílt meg az *El Greco, Velázquez, Goya – Öt század spanyol festészetének remekművei* című nagyszabású kiállítás. A több mint 100 festményt bemutató tárlat az év egyik műzeumi szenzációjának ígérkezik: tizenhárom gyűjteményből, német, bécsi, és madridi múzeumokból válogatták a spanyol remekműveket.

### Bartók-év

A Temes megyei Nagyszentmiklóst is felvették a Bartók-év rendezvényeinek hivatalos helyszínei közé. Budapest, Pozsony és New York mellé. Március 25-én és 26-án, a helyi Pro Bartók Társaság szervezésében, magyarországi és romániai művészek közreműködésével emlékeznek meg szülővárosában Bartók Béla születésének 125. évfordulójáról. A rendezvényt a két ország kormánya támogatja.

### Európai városok régi könyvekben

A Téleki-Bolyai Könyvtár és a Téleki Téka Alapítvány szervezésében nyílt meg az *Európai városok régi könyvekben* című kiállítás a marosvásárhelyi Téleki Tékában.

### T S Eliot-díj

Carol Ann Duffy kapta a költőknek járó legrangosabb díjat január 16-án Londonban, s ezúttal a háromtagú zsűri véleménye megegyezett a közönségével: olyan költőnőnek ítélték a 10 ezer fonttal járó T. S. Eliot-díjat, aki a közönség körében is igen népszerű hosszú évek óta. A glasgowi születésű ötvenéves Duffy ezúttal *„Rapture”* (*Elragadtatás*) című szerelmesvers kötetével ragadta meg az olvasók fantáziáját.

### Sértegetések lexikona

Sértegetés-lexikonnal rukkolt elő két olasz férfi, Giovanni Casalego és Guido Toffi. A szerzők 2800 tirádát gyűjtöttek össze Dantétől Boccaccióig, Goldonitól Pasolinig. Az anyagot azonban nemcsak az irodalom klasszikusainak műveiből szemeztek ki, hanem az újságírói és zenei nyelvezetből is. Bekerültek a kötetbe „gyöngyszemek” az internetes fórumokból és naplókból is.

**Forrás:**

Új Könyvpiac, hírügynökségek

## Lapszámunk szerzői

**Aliczki Johanna** – 1987-ben született Budapesten, jelenleg tanuló.

**Andrasew Iván** – 1952-ben született Budapesten. Költő, író, újságíró. Legutóbbi könyve: *Peremkirályság* (1995).

**Bächer Iván** – 1957-ben született Budapesten, prózaíró. Kötetei: *A zongora helye, Kutya Mandovszky, Hogyan kell a nőkkel bánni*.

**Báthori Csaba** – 1956-ban született Mohácson, költő, esszéíró, műfordító pályájának legnagyobb vállalkozása József Attila összes versének és verstördékének németre fordítása, amely 2005-ben jelent meg.

**Bíró Gyula** – 1979-ben született Berettyóújfalun, tanár. Kötete: *Az eldobott ország* (Balogh Gyulával közösen, 2002).

**Bogdán László** – 1948. március 8-án született Sepsiszentgyörgyön, író, költő, újságíró, a Háromszék főmunkatársa. Legutóbbi regénye: *Búbájosok* (2005).

**Borcsa János** – 1953-ban született Kézdivásárhelyen, kritikus, szerkesztő, tanár, az irodalomtudomány doktora. Legutóbbi kötete: *Irodalmi horizontok* (2005).

**Csávossy György** – 1925-ben született Temesváron, a mezőgazdasági tudományok doktora, költő, színműíró, több borászati szakkönyv szerzője.

**Dankuly Csaba** – 1971-ben született Marosvásárhelyen, költő, fordító, illatszer-forgalmazó. Megjelent kötete: *Egyfajta edzés*.

**Ekler Andrea** – 1971-ben született Budapesten. Kritikus, etnográfus, a Magyar Napló szerkesztője. Kötete: *Létra az örökléthez* (2004).

**Farkos Ildikó** – 1984-ben született Dombegyházon. Jelenleg Mezőhegyesen él.

**Jászai Tamás** – 1978-ban született Szegeden, színikritikus.

**Komán János** – 1944-ben született Marosugrán, foglalkozása tanár. Megjelent kötetek: *Mégis reménnyel cimborálni* (1999), *Kalózok hajóján* (2001).

**Kőrösi Zoltán** – 1962. március 14-én született Budapesten, író szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Budapest, nőváros* (2004).

**Lovas Ildikó** – 1967-ben született Szabadkán, az Üzenet főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Kijárat az Adriára* (2005).

**Magyari Ágnes** – 1975-ben született Kolozsváron. Magyar és spanyol szakot végzett, jelenleg Budapesten él. Kötete: *Periton* (2004).

**Muszka Sándor** – 1980-ban született, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem szociológia-antropológia karának negyedéves hallgatója. Kötete: *Ennyi ha történt* (2005).

**Oberten János** – 1944-ben született Aranyágon (Temes megye), író, újságíró, színikritikus, a Román Írószövetség tagja. Legutóbbi kötete: *Bádogszeműveg* (novellák).

**Papp Endre** – 1967-ben született Szeghalmon, szerkesztő, irodalomkritikus. Megjelent kötetek: *Megállni a megértésnél?* (2001); *A névjegy I., II.* (2001; 2004).

**Puskel Péter** – 1941-ben született Aradon. Újságíró, helytörténész. Legutóbbi kötete: *Emléklapok a régi Aradról* (2004).

**Simó Márton** – 1963-ban született Urinkányban. Vállalkozó, az Erdélyi (könyv)Műhely szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Bozgor* (2004).

**Sturm László** – 1967-ben született Budapesten, kritikus, az Eperjesi Egyetem (Szlovákia) magyar lektora, a Kortárs szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Könyvek által a világ* (2004).

**Szabó Tibor** – 1976-ban született Gyulán, könyvtáros, szabadúszó író. Kötete: *A ciprusi király* (2004).

**Szilágyi Zsófia** – 1973-ban született Cegléden, egyetemi adjunktus, irodalomtörténész, kritikus. Kötetek: *Ferdinandy György* (2002); *„volt benne valami különös”* (*M. Ju. Lermontov Korunk hőse* című regénye, 2002).

**Tatár Sándor** – 1962-ben született Budapesten, költő, műfordító, az MTA Könyvtárban dolgozik. Megjelent kötetek: *Végtelenül egyszerű lenne minden* (1990), *A szénszünnetre eljött a nyár* (1999).

**Varga Anikó** – 1980-ban született Nagybányán, teatrológus, jelenleg Budapesten él.

**Zirkuli Péter** – 1948-ban született Szatmárnémetiben. Író, költő, műfordító. Egyetemi oktató és tudományos kutató (Bukarest, Budapest, Párizs, Bordeaux, Lyon, jelenleg: CNRS, Párizs, ELTE, Budapest). 1986 óta Párizsban él. Legutóbbi kötete: *Esszé a költészetről* (2005).

Egy lap a könyvek világáról – egy lap világunk könyveiről  
Interjúk – szemlék – kritikák  
könyvjúdonaságok – hírek

# az

## KÖNYVPIAC

Februári számunkból

Az olasz könyv világa  
Interjú Albert Zsuzsával és Albert Gáborral  
Fókuszban a Nagyvilág Kiadó  
Kultuszkönyvek - Dan Brown: A daVinci-kód  
Kritikák Bobits Mihály, Buda Ferenc, Csáth Géza, Darvasi László,  
Hoppál Mihály, Szécsi Magda, Vámos Miklós, John D. Barrow,  
Samuel Beckett, Thomas Bernhard és mások könyvéről  
Klasszikus és mai szerzők gyerekkönyvei  
Hírek, események



Kapható a könyvkereskedésekben,  
a hírlapárusoknál, valamint a Kaiser's,  
az Interspar és az Auchan üzleteiben

Előfizethető a szerkesztőség címén  
Bp., 1092 Erkel u. 18.

[www.ujkonyvpiac.hu](http://www.ujkonyvpiac.hu)